MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

HENRIKAS KULNYS

Neviešo pobūdžio prievartos priemonės baudžiamajame procese

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
Dr. Egidijus Losis

Vilnius, 2022 m.

TURINYS

ĮVADAS 3

1. NEVIEŠO POBŪDŽIO (SLAPTŲJŲ) VEIKSMŲ SKIRIAMIEJI BRUOŽAI IR SAMPRATA 8

1. 1. Neviešo pobūdžio (slaptųjų) veiksmų paskirtis 15

1. 2. Neviešo pobūdžio (slaptųjų) veiksmų taikymo principai 20

2. NEVIEŠO POBŪDŽIO SLAPTŲJŲ VEIKSMŲ FORMOS TEISMINĖJE PRAKTIKOJE: PROBLEMINIAI ASPEKTAI 25

2. 1. Elektroninių ryšių tinklais perduodama informacijos kontrolė 25

2. 2. Savo tapatybės neatskleidžiančių pareigūnų veiksmai 32

2. 3. Nusikalstamą veiką imituojantys veiksmai 37

2. 4. Slaptas sekimas 44

2. 5. Faktinis kriminalinės žvalgybos veiksmų atlikimo pagrindas 49

3. ASMENS TEISĖ BŪTI ĮSPĖTAM IR GAUTI INFORMACIJĄ NUTRAUKUS NEVIEŠO POBŪDŽIO VEIKSMUS 56

3. 1. Teisė būti įspėtam BPK (161 str. 1 d.) ir KŽĮ (5 str. 8 d.) 56

3. 2. Teisė gauti informaciją pritaikius neviešo pobūdžio veiksmus (KŽĮ 5 str. 6 d.) ir su šia teise susijusios garantijos kriminalinės žvalgybos veikloje 69

IŠVADOS 77

PASIŪLYMAI 79

LITERATŪROS SĄRAŠAS 81

PRIEDAI 95

ANOTACIJA 97

SANTRAUKA 98

SUMMARY 99

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ 100

ĮVADAS

Temos aktualumas. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje[1], (toliau – Konstitucija) Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje[2] (toliau – Konvencija), Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje[3] (toliau – Chartija) deklaruojamų, fundamentalių asmens teisių užtikrinimas baudžiamajame procese yra suvokiamas, kaip teisinės valstybės prioritetas, išplaukiantis iš Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso[4] (toliau – BPK) 1 straipsnyje įtvirtintų tikslų tinkamo įgyvendinimo. Todėl natūralu, kad net ir taikant procesinės prievartos priemones, visada sukeliančias asmens teisių suvaržymus, proporcingumas tarp baudžiamojo proceso uždavinių įgyvendinimo ir individualių asmenų teisių užtikrinimo privalo būti išlaikomas. Interesų balanso paieška ypač „paaštrėja“ kalbant apie slaptuosius tyrimo veiksmus ir jų specifiką.

Slapti tyrimo (neviešo pobūdžio) veiksmai, nustatyti BPK 154, 158, 159 ir 160 straipsniuose, yra vienas iš procesinės prievartos priemonių sisteminimo būdų, išsiskiriantis tik būtent šiems veiksmams būdingu požymiu, *neviešumu – „reikšmingų bylai duomenų rinkimas, asmeniui to nežinant[5]“*. Toks šių veiksmų specifiškumas leidžia teigti, kad kiekvienu veiksmų taikymo atveju, adresatas jam nežinant patiria intervenciją į privatų gyvenimą, kurio apsauga įtvirtinta Konstitucijos 22 straipsnyje, Konvencijos 8 straipsnyje, BPK 46 straipsnio 9 dalyje. Taigi, ne veltui tarptautinėje teisės doktrinoje neviešo pobūdžio veiksmai yra pelnę „būtinojo blogio“ (angl. *necessary evil*)[6] statusą.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas) 1997 m. dar vasario 13 d. nutarime, remdamasis Konvencija, Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika (toliau – EŽTT) nurodo, kad slaptųjų veiksmų taikymas gaunant reikšmingus duomenis bylai, nėra savaime konstituciškai nepagrįstas, *„jeigu atitinka dvi sąlygas: 1) yra teisėtas ir 2) būtinai reikalingas demokratinėje visuomenėje*[7]. Reikia pripažinti, jog teisiškai pagrįsto asmens teisių

[1]„Lietuvos Respublikos Konstitucija“, infolex, žiūrėta 2022 m. sausio 18 d., Konstitucija (infolex.lt).
[2]„Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, e - seimas, žiūrėta 2022 m. sausio 18., https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1984.
[3]„Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, Europos Sąjungos oficialusis leidinys, žiūrėta 2022 m. sausio 18., Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (europa.eu).
[4]„Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“, infolex, žiūrėta 2022 m. sausio 18., https://www.infolex.lt/ta/10708:str1.
[5] Raimundas Jurka, „Slaptųjų tyrimo veiksmų procesinės formos darnos aspektai“, iš *Baudžiamoji justicija ir verslas,* Gintaras Švedas, Jonas Prapiestis, Albertas Milinis (Vilnius: Vilniaus universitetas Teises fakultetas, 2016), 297.
[6] Vladoiu, Isabelle ir Nasty, Vladoiu „The Undercover Investigator in the Vision of the New Romanian Criminal Procedure Code“. *SSRN,* (2014): 10, The Undercover Investigator in the Vision of the New Romanian Criminal Procedure Code | Vladoiu, Isabelle; Vladoiu, Nasty M. | download (booksc.eu).
[7] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas byloje (Nr. 6/96-10/96)“, LRKT, 2022 m. sausio 18., https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta389/content.

suvaržymo pagrindai išliko fundamentalūs iki šių dienų ir buvo plačiau detalizuojami EŽTT ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje (toliau – LAT), tačiau slaptų veiksmų taikymo analizė rodo naujas problemines realijas šių veiksmų individualių formų taikyme ir faktinio pagrindo vertinime, sankcionuojant kriminalinės žvalgybos veiksmus. Kaip nurodo R. Ažubalytė, *„šie veiksmai riboja asmens teisę į privatų gyvenimą, <...> taigi, gauti duomenys – turi atitikti visus įrodymams keliamus reikalavimus“*[8]. Temos aktualumą pabrėžia ir tai, kad baudžiamajame procese dažnai remiamasi Lietuvos Respublikos Kriminalinės žvalgybos įstatymo[9] (toliau ir KŽĮ) pagrindu surinktais įrodymais, kurie gaunami slaptais veiksmais, turinčiais slaptųjų tyrimo veiksmų požymių.

Baudžiamajame procese ypač aktuali ir paskutinė neviešo pobūdžio veiksmų stadija – veiksmų nutraukimas – ir su šia stadija susijusios asmens garantijos. G. Goda, išreikšdamas kritiką dėl BPK 161 straipsnio 1 dalies taikymo, nurodo *„tad tokiu atveju, kai įtarimai niekam nebuvo pareikšti, galimybė sužinoti apie taikytas priemones priklauso nuo pareigūnų sąžiningumo ar noro apie jas informuoti“*[10]. Kriminalinės žvalgybos veikloje asmens teisių užtikrinimas, baigus taikyti neviešo pobūdžio veiksmus, susiduria su dar didesniais teisiniais iššūkiais. Teisę būti įspėtam ir gauti informaciją reglamentuojantys KŽĮ 5 straipsnio 6 dalis ir 5 straipsnio 8 dalis jau ilgą laiką teisės mokslininkų buvo vertinami kaip probleminiai. Šiame kontekste, praktiniu lygiu, akcentuotinas *Lietuvos advokatūros ir kitų pareiškėjų* bandymas realizuoti asmens teisę būti informuotam, remiantis sąlyginai nauja Europos parlamento ir Tarybos direktyva „Dėl fizinių asmenų apsaugos kompetentingoms institucijoms tvarkant asmens duomenis nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas arba bausmių vykdymo tikslais ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, ir kuriuo panaikinamas Tarybos pamatinis sprendimas 2008/977/TVR“[11] (toliau – Direktyva (ES) 2016/680).

---

[8] Rima Ažubalytė, „Privataus asmens gyvenimo ribojimas slaptomis priemonėmis: (ne)kokybiško įstatymo problema“, *Jurisprudencija* 26, (2019): 261, https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/5279/4664.

[9] „Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas“, infolex, žiūrėta 2022 m. sausio 18 d., Kriminalinės žvalgybos įstatymas (infolex.lt).

[10] Gintaras Goda, *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2014), 53.

[11] „Europos Parlamento ir tarybos 2016 m. balandžio 27 d. direktyva „Dėl fizinių asmenų apsaugos kompetentingoms institucijoms tvarkant asmens duomenis nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas arba bausmių vykdymo tikslais ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, ir kuriuo panaikinamas Tarybos pamatinis sprendimas 2008/977/TVR (ES) 2016/680“, Europos Sąjungos oficialusis leidinys, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS DIREKTYVA (ES) 2016/ 680 - 2016 m. balandžio 27 d. - dėl fizinių asmenų apsaugos kompetentingoms institucijoms tvarkant asmens duomenis nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas arba bausmių vykdymo tikslais ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, ir kuriuo panaikinamas Tarybos pamatinis sprendimas 2008/ 977/ TVR (europa.eu).

Taigi, tai tik keletas pavyzdžių, rodančių, kad tema, nepaisant anksčiau atliktų tyrimų, išlieka aktuali šių veiksmų taikymo metu surinktų duomenų, kaip įrodymų, vertinime ir tinkamame individualių formų sankcionavime. Toliau, kaip matyti iš teismų praktikos bei mokslininkų diskusijų, šio darbo rašymo metu nacionaliniu lygiu iš naujo keliami klausimai dėl slaptų tyrimo veiksmų nutraukimo stadijoje neužtikrinamos apsaugos nuo galimo teisėsaugos institucijų savavališkumo, nepranešant asmeniui apie taikytus neviešo pobūdžio veiksmus.

***Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis*.** Neviešo pobūdžio veiksmų tema buvo plačiai nagrinėjama Lietuvos ir užsienio autorių, tačiau vis kylantys probleminiai aspektai rodo temos tolesnio nagrinėjimo būtinybę. Nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu, temą tam tikrais aspektais nagrinėjo šie autoriai: *Artūras Panomariovas*[12]*, Raimundas Jurka*[13]*, Egidijus Losis*[14]*, Gediminas Bučiūnas*[15]*, Gintaras Goda*[16]*, Aurelijus Gutauskas*[17]*, Rima Ažubalytė*[18]*, Toon Moonen*[19] *ir kiti Lietuvos ir užsienio teisės mokslininkai.*

Darbe remiamasi naujausia teismų praktika, ypač naujausiais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Konstitucinio Teismo nutarimais, EŽTT jurisprudencija ir kitų bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų praktika.

Tiriama problema. Ar neviešo pobūdžio formų taikymo metu renkant bylai reikšmingus duomenis teisėtumo ir proporcingumo principų turinys visada gali būti įvertintas objektyviai? Kokie procesiniai ir reglamentavimo pažeidimai neviešo pobūdžio taikymo metu turi lemiamą įtaką pripažinti duomenis neatitinkančius įrodymams keliamų reikalavimų? Ar galimai įgyvendinus neviešo pobūdžio veiksmus, suformuotos teisminės praktikos taisyklės ir reglamentavimas užtikrina efektyvias asmens teisių gynybos priemones?

---

[12] Artūras Panomariovas, „Slaptų tyrimo veiksmų panaudojimo baudžiamajame procese teisiniai reikalavimai bei žvalgybinių veiklų esmė“ iš konferencija-diskusija *BŪTI AR NEBŪTI: Operatyvinės veiklos įstatymo vieta Lietuvos teisinėje sistemoje*, 1–6. Vilnius, 2006m. CHJDNDXU.DOC (live.com).

[13] Raimundas Jurka, „Provokacija kaip priemonė renkant įrodymus baudžiamajame procese“, *Jurisprudencija* 20, (2013): 249–265. Provokacijos formos renkant įrodymus baudžiamajame procese | Jurka | Jurisprudencija (mruni.eu).

[14] Egidijus Losis, „Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010), 1–167, Microsoft Word - tituliniai.doc (mruni.eu).

[15] Gediminas Bučiūnas, „Slaptas sekimas – tinkamos pusiausvyros paieška tarp visuomenės teisės būti saugia ir asmens teisės į privatumą“ (daktaro disertacija, VDU, 2014), 1–213, Microsoft Word - Disert projektas VDU leidyklai 2014-09-08_1_.docx (elaba.lt).

[16] Gintaras Goda, „Teisė kreiptis į teismą dėl procesinių prievartos priemonių taikymo“*, Teisė* 98, (2016): 27–40, https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/9967/7975.

[17] Aurelijus Gutauskas, „Kriminalinė žvalgyba ir privatus žmogaus gyvenimas“*, Teisė 113*, (2019): 8–26, Kriminalinė žvalgyba ir privatus žmogaus gyvenimas | Teisė (vu.lt).

[18] Ažubalytė, *supra note*, 8: 260–291.

[19] Toon Moonen, „Special Investigation Techniques, Data Processing and Privacy Protection in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights“, *Pace international law review companion* 9, 1 (2010): 97–142, Special Investigation Techniques, Data Processing and Privacy Protection in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights (pace.edu).

Tyrimo tikslas. Kompleksiškai ir sistemiškai išanalizavus teisinį reguliavimą, teismų praktiką, doktriną, įvertinti slaptųjų tyrimo veiksmų teisinio reguliavimo, sankcionavimo, taikymo, ir įrodymų vertinimo problematiką.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti neviešo pobūdžio prievartos priemonių paskirtį, joms būdingus požymius, pateikti neviešo pobūdžio prievartos priemonių sampratą.

2. Išnagrinėti individualių neviešo pobūdžio prievartos priemonių taikymo metu surinktų duomenų atitikimo įrodymams keliamų kriterijų problematiką.

3. Įvertinti teisės būti įspėtam, pasibaigus neviešo pobūdžio veiksmų taikymui, reglamentavimo ir įgyvendinimo problematiką.

4. Įvertinti asmens teisių gynybos efektyvumą, galimai tapus neviešo pobūdžio veiksmų adresatu kriminalinės žvalgybos veikloje.

Tyrimo metodai. Darbe taikytas sisteminės analizės metodas leido atskleisti baudžiamajame procese taikomų neviešo pobūdžio veiksmų struktūrizuotą požymių sistemą. Dokumentų analizės metodas padėjo išanalizuoti EŽTT, Konstitucinio Teismo, LAT ir kitų bendrosios kompetencijos teismų sprendimus, geriausiai atspindinčius individualių neviešų pobūdžio veiksmų formų problematiką dėl duomenų pripažinimo įrodymais. Lyginamasis ir analogijos metodai leido ištirti LAT sprendimus keičiantis teisminės praktikos taisyklėms individualiose situacijose, kartu ieškant panašumų. Taip pat lyginamuoju metodu buvo lyginami įstatymo projektai ir esamas KŽĮ 5 straipsnio 6 dalies ir 8 dalies reguliavimas. Formuojant dėstomosios dalies apibendrinimus ir išvadas, pasitelktas apibendrinamasis, abstrakcijos metodas.

Darbo struktūra. Šį darbą sudaro įvadas, dėstomosios dalies trys skyriai. Darbo pabaigoje yra pateikiamos išvados, pasiūlymai, naudotos literatūros sąrašas, anotacija lietuvių ir anglų kalbomis bei santrauka. Pirmame darbo skyriuje yra aptariama slaptųjų (neviešų) tyrimo veiksmų samprata ir šių veiksmų skiriamieji bruožai, principai. Antrajame darbo skyriuje vertinamas teisinis reglamentavimas ir praktinio įgyvendinimo problematika, atskirai analizuojant kiekvieną neviešo pobūdžio veiksmų formą. Paskutiniame antro skyriaus poskyryje analizė skiriama bendrai neviešo pobūdžio veiksmų problemai – faktinio pagrindo sankcionuoti veiksmus teisminės praktikos ir kontrolės problematikai kriminalinės žvalgybos veikloje. Trečiajame skyriuje dėmesys sutelkiamas neviešo pobūdžio veiksmų nutraukimo stadijai: teisei būti informuotam (BPK 161 straipsnio 1 dalis, KŽĮ 5 straipsnio 8 dalis) ir teisei gauti informaciją (KŽĮ 5 straipsnio 6 dalis).

Baigiamojo darbo reikšmė. Šiame darbe, analizuojant nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų reglamentavimą, taip pat EŽTT, Konstitucinio Teismo ir kitų nacionalinių teismų praktiką, yra vertinamas esamas slaptųjų tyrimo veiksmų reguliavimas, jų taikymo, fiksavimo, vertinimo metu kylančios problemos. Darbas reikšmingas įstatymų leidėjui ir/ar praktikams, atskleidžiant praktinio taikymo problematiką, siekiant žmogaus teisių apsaugos užtikrinimo baudžiamajame procese.

Ginamieji teiginiai:

1. Individualių neviešo pobūdžio veiksmų procedūrinės taikymo taisyklės teisminėje praktikoje ne visada atitinka teisėtumo reikalavimus.

2. Esamas teisinis reguliavimas nesuteikia asmenims garantijų, kad asmuo bus informuotas tinkamai apie neviešo pobūdžio veiksmų taikymą visais atvejais.

3. Praktinės galimybės subjektui sužinoti, ar jis nebuvo neviešo pobūdžio veiksmų taikymo adresatu kriminalinės žvalgybos veikloje, yra minimalios.

1. NEVIEŠO POBŪDŽIO (SLAPTŲJŲ) VEIKSMŲ SKIRIAMIEJI BRUOŽAI IR SAMPRATA

Neviešo pobūdžio veiksmų apibrėžimas pasižymi daugiafunkcionalumu, t. y. šių veiksmų suvokimas gali ne tik apsiriboti baudžiamosios proceso teisės kontekste, bet ir gali būti suprantamas plačiau. Žvelgiant formaliai, policijos pareigūno patruliavimas nežymėtu policijos automobiliu, fiksuojant kelių eismo taisyklių pažeidimus, yra neviešo pobūdžio veiksmas, reguliuojamas administracinės teisės. Kitas pavyzdys, Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymo (toliau – ŽĮ) 13 straipsnio (toliau – str.) 1 dalyje (toliau – d.) nurodoma *„pagal motyvuotą apygardos teismo nutartį gali būti atliekami šie veiksmai:1) elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos turinio, susirašinėjimo ir kitokio asmens susižinojimo stebėjimas ir fiksavimas; 2) patekimas į asmens būstą, kitokias patalpas ar transporto priemones, jų apžiūra ir fiksavimas; 3) dokumentų ar daiktų paėmimas ar slapta jų apžiūra ir fiksavimas; 4) informacijos apie elektroninių ryšių įvykius gavimas“*[20] ir pan. Iš paminėtos nuostatos turinio matyti, jog tapatūs neviešo pobūdžio veiksmai taikomi trimis skirtingais įstatymais – BPK, KŽĮ ir ŽĮ. Neviešo pobūdžio veiksmų fragmentų galima įžvelgti net ir Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatyme, 22 str. 4 d.: *„Konkurencijos tarybos nutarimai dėl šio įstatymo pažeidimų tyrimo Konkurencijos tarybos nutarimu gali būti laikomi konfidencialiais tol, kol išnyksta grėsmė tyrimo eigai, bet ne ilgiau, kaip iki bus atliktas bet kuris iš šio įstatymo 25 straipsnio 1 dalies 1, 2, 3, 4, 5, 7 ar 8 punkte numatytų veiksmų dėl šio įstatymo pažeidimų įtariamų ūkio subjektų“*[21], kas jau išryškina neplaninį slaptą veikimą su visa aibe galimų tyrimo veiksmų.

Akivaizdu, pateikti pavyzdžiai nėra tapatinami su darbo įvade pateiktu neviešo pobūdžio veiksmų tradiciniu suvokimu ir yra atsieti nuo skyrelio nagrinėjimo ribų – baudžiamojo proceso. Todėl įvertinus šių veiksmų plačias interpretavimo galimybes, pirmiausiai tampa aktualu apžvelgti šių veiksmų specialius požymius tik baudžiamojo proceso teisei būdingu pjūviu, sudarant takoskyrą, kuri leis detaliau atskleisti neviešo pobūdžio veiksmų sampratą. Neviešo pobūdžio prievartos priemonės sampratai nustatyti bus atliekama šioms prievartos priemonėms būdingų požymių (ypatumų) analizė.

Neviešumas – šis požymis savaime atsispindi neviešo pobūdžio veiksmų pavadinime ir, manytina, yra esminis, t. y. leidžiantis atriboti šiuos veiksmus nuo dažniau taikomų paprastai viešo

[20] „Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymas“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., Žvalgybos įstatymas (mruni.eu).
[21] „Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., Konkurencijos įstatymas (mruni.eu).

pobūdžio veiksmų. Kiekvienu atveju, taikant neviešo pobūdžio veiksmus, požymio esmė pasireiškia, kaip netikėtumo faktoriaus katalizatorius, dėl ko asmuo, nejausdamas prieš jį sankcionuotų slaptų duomenų rinkimo priemonių, jaučiasi tam tikra prasme nebaudžiamas ir saugus, darydamas nusikaltimus, ir kuo atitinkamai gali pasinaudoti veiksmus įgyvendinantys subjektai veikdami (lot. *incognito*[22]). Įsivaizduojant šiuos veiksmus be neviešumo, asmeniui, pavyzdžiui, būtų pranešama apie jam taikomą elektroniniais ryšiais perduodamą informacijos kontrolę prieš šio veiksmo taikymą, visa tai atrodytų, kaip absoliučiai neperspektyvus tyrimas, operuojant neefektyvių instrumentų visetu (lot. *inter alia*), švaistančiu daug žmogiškųjų išteklių. Identišką scenarijų turėtų ir situacija, jeigu asmeniui pavyktų sužinoti, kad prieš jį yra taikomi neviešo pobūdžio veiksmai ir jis pateko po neviešo pobūdžio veiksmus įgyvendinančių subjektų ,,padidinamuoju stiklu“. Konstitucinis Teismas viename iš savo nutarimų nurodė, kad *,,modelis yra atliekamas slaptai, t. y. nežinant asmeniui, kuriam jis taikomas, nes priešingu atveju jis būtų neveiksmingas“*[23]. Neviešumas, kaip požymis, glaudžiai susijęs su konspiracija ir neviešo pobūdžio veiksmų vertinimu, kaip konspiratyviu. Anot autoriaus G. Bučiūno, konspiracijos turinys išryškėja *,,siekiant sumažinti atskleidimo riziką, ikiteisminio tyrimo ir kriminalinės žvalgybos (buv. operatyvinės veiklos) subjekto pareigūnai pasirenka atitinkamus elgesio modelius įvairiose situacijose, kurie sumažina riziką būti atskleistiems, modeliuoja konfliktines situacijas, galinčias iškilti taikant slaptą tyrimo veiksmą, kurios gali tapti neįveikiama kliūtimi, norint gauti tyrimui reikšmingą informaciją“*[24].

Kryptingumas – autorius A. Panomariovas, nagrinėdamas šio bruožo apibrėžimą, nurodė, kad *,,šie veiksmai, paprastai, yra nukreipti ne į bet kokių nusikalstamų veikų atskleidimą, bet dažniausiai į nebaigtas nusikalstamas veikas, t. y. veikas, kurias yra siekiama ištirti rengimosi ar pasikėsinimo stadijoje*[25]*“*. Kryptingumo požymis parodo, kad šių veiksmų taikymo kursas turėtų būti nukreiptas į ateitį, prioritetą suteikiant nusikalstamų veikų užkardymui iki nusikalstama veika yra baigta, taip sumažinant gresiančius kilti padarinius ar apskritai išvengiant jų[26]. Pavyzdžiui, dėl BPK 154 str. taikymo teisminėje praktikoje pasisakoma *,,nors BPK 154 straipsnyje nenumatyta galimybė taikyti šią procesinę prievartos priemonę esant byloje požymių padaryto nesunkaus*

[22] Jurka, *supra note*, 5: 295.
[23] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas byloje (Nr. 12/99-27/99-29/99-1/2000-2/2000)“, LRKT, žiūrėta 2022 m. vasario 25 d., Paieška - Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (lrkt.lt).
[24] Gediminas Bučiūnas „Konfidencialumo ir konspiracijos principai baudžiamajame procese“, *Teisės apžvalga,* 11, 1 (2013): 27, content (vdu.lt).
[25] Panomariovas, *supra note*, 12: 1.
[26] Jurka, *op. cit.*, 297.

nusikaltimo, tačiau iš įstatymo formuluotės matyti, jog BPK 154 straipsnis numato galimybę klausytis asmenų pokalbių ne tik dėl padaryto, bet ir apie rengiamą ar daromą šiame straipsnyje numatytą nusikaltimą, esant pagrindui manyti, kad taikant šią procesinę prievartos priemonę, galima gauti tokius duomenis. <...> Todėl, apygardos teismo nuomone, siekiant užtikrinti, kad kuo greičiau būtų surinkti duomenys apie padarytą nusikalstamą veiką, taip pat užkirstas kelias naujoms nusikalstamoms veikoms, tikslinga leisti kontroliuoti šiems asmenims priklausančių judriojo ryšio telefono abonentų telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos turinį bei daryti įrašus[27] *“*.

Stebėjimo metodas – teisinėje literatūroje šis požymis yra apibūdinamas, kaip bendrasis pažinimo metodas, kuris leidžia stebėti objektą natūralioje aplinkoje jam nežinant. Stebėjimo metodu yra užfiksuojama objektyvi įvykių tėkmė, dėl ko galima suprasti, ar asmens veika iš tiesų turi nusikalstamos veikos požymių. Observacijos metu į stebėjimo spektrą dažniausiai patenka asmens veikimas ir neveikimas, įpročiai, pažiūros, pažįstamų žmonių ratas ir pan., kitaip tariant, sritys patenkančios į privataus gyvenimo sampratą. Teisės doktrinoje kartu pažymima, kad nors stebint renkama informacija, kuri išskirtinai reikšminga tik tyrimui, tačiau šio požymio / metodo trūkumą mokslininkai išskiria, kaip reikšmingos informacijos vertinimą pernelyg subjektyviai[28].

Teisėta apgaulė – požymis, ypač būdingas BPK 158–160 straipsniuose numatytiems veiksmams. Aptariamų veiksmų taikymo metu, veikiant pagal išankstinį planą, modeliuojama tam tikra elgesio imitacija, kurios metu yra sukuriama asimiliacija tarp nusikaltimą darančio asmens ir neviešo pobūdžio veiksmus įgyvendinančio subjekto. Kaip pažymima teisės doktrinoje, šio požymio pagrindinis sudedamasis yra pozityvioji apgaulė, kuri tampa legitimi, taikant neviešo pobūdžio veiksmus, ir yra kardinaliai priešinga negatyviajai apgaulei, turinčiai manipuliacijos bruožų[29]. Tai puikiai iliustruoja ir teisminė praktika. *„STT pareigūnas šiuo atveju atliko ne BPK 158 str. ir teisėjos nutartyje numatytus veiksmus, o atskleidęs nuteistajam savo tapatybę, faktiškai atliko Jo apklausą. <...> Iš protokolo turinio matyti, kad su V. Š. buvo surengtas pokalbis STT tarnybinėse patalpose, pastarajam buvo žinoma, kad su juo bendrauja pareigūnas, kuris nuteistajam uždavinėjo klausimus, aiškindamasis jam rūpimas bylos aplinkybes. Pokalbių metu pareigūnas, apie tai neinformavęs nuteistojo, slapta darė garso įrašą, šis pokalbis nebuvo fiksuojamas apklausos protokole, prieš pokalbį nuteistajam nebuvo paaiškinta, kad jis turi teisę*

[27] „Vilniaus apygardos teismo 2011 m. kovo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 1K-138-172-2011)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. kovo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1K-138-172-2011 (infolex.lt).
[28] Jurka, *supra note*, 5: 298.
[29] *Ibid*, 298–299.

neduoti jokių paaiškinimų ir neatsakinėti į klausimus, turėti gynėją, kad viskas, ką jis pasakys, gali būti prieš jį panaudota proceso metu“[30]. Kaip matyti pateiktoje situacijoje, pareigūnas „prisidengdamas“ sankcija atlikti slaptuosius tyrimo veiksmus pagal BPK 158 str., iš tiesų atliko apklausą, tai suvokdamas ir tikslingai nepranešdamas asmeniui apie jo procesines teises ir garantijas, dėl ko jo veiksmai laikytini turintys manipuliacijos požymių ir vertinami kaip neteisėti.

Trunkamumas – Neviešo pobūdžio veiksmai nėra trumpo momentinio pobūdžio. Todėl kreipiantis dėl priemonių sankcionavimo, išskirtinai privaloma numatyti tikslią laiko atkarpą, per kurią veiksmai gali būti taikomi ir kada atkarpa nutrūksta[31]. Pavyzdžiui, BPK 154 str. 4 d. nurodoma *„asmenų pokalbių, perduodamų elektroninių ryšių tinklais, klausymas, įrašų darymas ar kitos elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolė, jos fiksavimas ir kaupimas negali trukti ilgiau kaip šešis mėnesius. Tiriant sudėtingą ar didelio masto nusikalstamą veiką, šios priemonės taikymas gali būti vieną kartą pratęstas trims mėnesiams“*. Atkreipiamas dėmesys, kad BPK nėra numatyta konkretizuotų procesinių trukmės rėmų nepaminėtiems BPK numatytiems neviešo pobūdžio veiksmams – BPK 158, 159, 160 straipsniai. Slapto sekimo atveju, BPK 160 str. teisminėje praktikoje laikomasi nuomonės, jog šiam veiksmui atlikti galioja tokia pati terminų skaičiavimo tvarka kaip ir BPK 154 straipsnyje[32].

Kalbant apie BPK 158, 159 straipsnius, šių neviešo pobūdžio veiksmų optimalumas visada vertinamas tęstinumo ir reikšmingų bylos aplinkybių visumoje. Teisminėje praktikoje pasisakoma, kad *„BPK nėra numatyta jokio maksimalaus sankcionavimo termino nei galimo pratęsimų skaičiaus. Vis dėlto, nusikalstamą veiką imituojantys veiksmai negali tęstis begalę laiko. BPK 1 ir 2 straipsnio nuostatų prasmė suponuoja, kad nusikalstamą veiką imituojančių veiksmų laikas turi būti optimalus, t. y. turi tęstis tiek laiko, kiek reikia pilnai atskleisti ir užkardyti nusikalstamą veiką, surinkti įrodymų dėl nusikalstamos veikos padarymo, išaiškinti nusikaltimą padariusius asmenis, kad būtų galima greitai ir efektyviai nubausti kaltininkus. Taigi laiko optimalumas yra vertinamas kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į veikų sudėtingumą, siekiamus tikslus <...> iš BPK 1 ir 2 straipsnių prasmės išplaukia, kad NVIM ir NVIV laikas turi būti optimalus, t. y. jie turi tęstis lygiai tiek laiko, kiek reikia pilnai atskleisti ir užkardyti nusikalstamą veiką, surinkti įrodymus dėl*

[30] „Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. sausio 26 d. nutartis, baudžiamojoje byloje (Nr. 1A-17-202/2016)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. sausio 26 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-17-202/2016 (infolex.lt).
[31] Jurka, *supra note*, 5: 299.
[32] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-325/2012)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-325/2012 (infolex.lt).

nusikalstamos veikos padarymo, išaiškinti nusikaltimą padariusius asmenis, kad būtų galima greitai ir efektyviai nubausti kaltininkus[33]*“*. Turint galvoje, kad veiksmus įgyvendinančių subjektų tikslas yra užkardyti, atskleisti nusikaltimus, o ne juos skatinti, nusikalstamos veikos imitavimo veiksmai turi būti tęsiami iki surenkama pakankamai duomenų pagrįsti asmens (ne)kaltumą. Praktika rodo, kad valstybės prievartos aparatas ir į jį patenkantys neviešo pobūdžio veiksmai negali sudaryti prielaidų nusikalstamų veikų inicijavimui ar neproporcingam asmens teisių ribojimui. Pažymėtina, kad trunkamumas taip pat glaudžiai susijęs su proporcingumo principu, vertinant, ar veiksmų pratęsimas ir potencialiai ilgas asmens teisių ribojimas tikrai buvo būtinas ir pagrįstas objektyviomis bylos aplinkybėmis.

Proporcingumas – Baudžiamojo proceso teisės doktrinoje nurodoma, kad šio požymio idėja: *„turi būti draudžiama per daug griežtai varžyti teisės subjektų teises, laisves ar interesus. Bet kokia valstybių institucijų taikoma poveikio priemonė, kad ir kokia ji būtų – administracinė, baudžiamoji, baudžiamoji procesinė ir pan. – turi būti adekvati siekiamam šios poveikio priemonės tikslui. Turi būti pasirenkamos tokios atitinkamo gėrio apsaugos priemonės bei būdai, kurie savo pobūdžiu ir turiniu darytų kiek įmanoma minimalų neigiamą, nepageidaujamą poveikį asmeniui, kurio teisės ar laisvės yra suvaržomos“*[34].

Privataus gyvenimo suvaržymas – Konstitucinis Teismas, apibrėždamas privataus gyvenimo sampratą, nurodė, kad tai *„individo asmeninis gyvenimas: gyvenimo būdas, šeimyninė padėtis, gyvenamoji aplinka, santykiai su kitais asmenimis, individo pažiūros, įsitikinimai, įpročiai, jo fizinė bei psichinė būklė, sveikata, garbė, orumas ir kt.“*[35] Konstitucinis Teismas įvardija pačias jautriausias privataus gyvenimo sritis, tačiau tai nėra baigtinis sąrašas, kuriuo galima būtų apibrėžti privataus gyvenimo sąvoką. Priimtina ir tai, kad taikant neviešo pobūdžio veiksmus, intervencija į paminėtas privataus gyvenimo sritis tampa neišvengiama, o patys intervencijos mastai yra vertinami bylos aplinkybių visumoje. *„Asmuo, darydamas nusikalstamas ar kitas priešingas teisei veikas, neturi ir negali tikėtis privatumo. Žmogaus privataus gyvenimo apsaugos ribos baigiasi tada, kai jis savo veiksmais nusikalstamai ar kitaip neteisėtai pažeidžia teisės saugomus interesus, daro žalą atskiriems asmenims, visuomenei ir valstybei“*[36]. Taigi, asmuo suvokdamas, kad jis daro

[33] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-504/2012)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-504/2012 (infolex.lt).
[34] Jurka Raimundas ir kt., *Baudžiamojo proceso principai* (Vilnius: Eugrimas, 2009), 152–153.
[35] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 24 d. nutarimas (Nr. 3/01)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 24 d. nutarimas "Dėl nuteistųjų korespondencijos cenzūros" (infolex.lt).
[36] Konstitucinis Teismas, *supra note*, 23.

nusikalstamą veiką ir savo poelgiu pažeidžia įstatymo saugomas vertybes tokiu priešingai teisei poelgiu, tam tikra prasme atsisako Konstitucijos ir kitų teisės aktų suteikiamų asmens teisių apsaugos garantijų. Kitaip tariant, analizuojamoje situacijoje galima pritaikyti principą (lot. *ex injuria non oritur jus*), kas reiškia, kad iš neteisės negali atsirasti teisė.

Teisės doktrinoje taip pat pažymima, kad šiems veiksmams būdinga *sugriežtinta kontrolė* ir *derinamumas*. Sugriežtintą kontrolę galima įžvelgti šių veiksmų reglamentavime, t. y. visų veiksmų sankcionavimo atveju privaloma ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis, išskyrus slaptą sekimą BPK 160 str. Derinamumo aspektas suvokiamas, kaip BPK neviešo pobūdžio veiksmų derinimas su KŽĮ atliekamais neviešo pobūdžio veiksmais ir jų taikymo metu gautų duomenų struktūriniu perkėlimu, inicijuojant ikiteisminį tyrimą[37].

Aptartų neviešo pobūdžio veiksmų požymių visuma ir jų turinyje išryškėjantys tam tikri specifiškumai, manytina, jog suponuoja struktūrizuotą požymių sistemą, kurios pagalba galima detaliau suprasti neviešo pobūdžio veiksmų ypatybes ir detaliau išnagrinėti neviešo pobūdžio veiksmų sampratą baudžiamajame procese.

Lietuvos Respublikos BPK II skyriuje pavadinimu „Pagrindinės šio kodekso sąvokos“ įtvirtinti fundamentalūs pagrindai, kaip baudžiamajame procese yra suprantami atitinkami baudžiamojo proceso subjektai, jų įgaliojimuose priimami teisės aktai ir pan.[38] Nuosekliai nagrinėjant šį skyrelį pastebima, jog LR BPK nepateikia slaptųjų tyrimo veiksmų sampratos, o individualūs neviešo pobūdžio veiksmai, esantys sampratos turinio dalimi, yra įtvirtinti BPK III dalyje „Procesinės prievartos priemonės“, be abejonės, apeliuojant į šiais veiksmais sukeliamus asmens teisių suvaržymus, siekiant baudžiamojo proceso tikslų. Priskiriant neviešo pobūdžio veiksmus, reglamentuotus BPK 154, 158, 159, 160 straipsniuose procesinei prievartai, atsiranda prielaidos įvertinti neviešo pobūdžio veiksmų sampratą siaurinamai – siejant ją tik su procesine prievarta, įtvirtinta BPK. Teisminėje praktikoje procesinė prievarta gali būti suprantama, kaip:

1. „*Įstatyme nustatytos priemonės, pasireiškiančios žmogaus teisių suvaržymu, kurias valstybės subjektai taiko siekdami procesinių tikslų – siekiant užtikrinti įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo dalyvavimą procese, netrukdomą ikiteisminį tyrimą, bylos nagrinėjimą teisme ir nuosprendžio įvykdymą, taip pat siekiant užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms*“[39].

[37] Jurka, *supra note*, 5: 302.
[38] Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, *supra note*, 4.
[39] „Šiaulių apygardos teismo 2018 m. balandžio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (Nr. 1A-112-744/2018)“, E-TEISMAI, žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d., https://eteismai.lt/byla/248294265600949/1A-112-744/2018.

2. „*Įstatyme numatytos priemonės, pasireiškiančios žmogaus teisių suvaržymu, kurias valstybės subjektai taiko siekdami procesinių tikslų*“[40].

Pastebėtina, kad išskirtų procesinių prievartos priemonių sampratos ir jų konstrukcijoje esantys bruožai, apimtų neviešo pobūdžio veiksmų apibrėžimą ir jų diapazone patenkančius BPK 154, 158, 159, 160 straipsniuose numatytus procesinės prievartos veiksmus. Tokia nuomonė apskritai leistų manyti, kad detalesnė neviešo pobūdžio veiksmų apibrėžimo analizė tampa nereikalinga. Vis dėlto, manytina, kad tokia pozicija vadovautis nereikėtų, nes ji yra per daug siaurinama ir nedera su skirtingų įstatymų pagrindu duomenų panaudojimu baudžiamajame procese.

Dar 2007 m. birželio 28 d. „Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje apžvalgoje“ buvo pažymėta „*BPK – ne vienintelis įstatymas, kurio nustatyta tvarka gaunami įrodymai. Gana dažnai įrodymais pripažįstami duomenys, gauti remiantis Operatyvinės veiklos* (KŽĮ buvęs Operatyvinės veiklos įstatymas aut. pastaba) *įstatymo reikalavimais“*[41].

KŽĮ 10, 11, 13, 15 straipsniuose reglamentuoti neviešo pobūdžio veiksmai savo taikymo turiniu yra tapatūs BPK įtvirtintiems neviešo pobūdžio veiksmams, tačiau skiriasi šių veiksmų sankcionavimo tvarka, terminai, apskundimo tvarka ir pan.[42] Bendras vardiklis, jungiantis neviešo pobūdžio veiksmų sankcionavimą abiejų įstatymų pagrindu, yra suprantamas, kaip BPK 1 str. ir KŽĮ 4 str. numatyti tikslai / uždaviniai – nusikalstamų veikų prevencija ir nusikaltimus darančių asmenų išaiškinimas[43], (lot. *inter alia*) laikantis neviešo pobūdžio veiksmams keliamų teisėtumo ir proporcingumo principų, kurie bus plačiau aptariami 1. 3. poskyryje. KŽĮ 2 str. 13 d. pateikiamas kriminalinės žvalgybos tyrimo apibrėžimas – „*organizacinė taktinė kriminalinės žvalgybos forma, kai esant kriminalinės žvalgybos tyrimo pagrindui šio įstatymo nustatyta tvarka naudojami kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdai ir priemonės siekiant įgyvendinti kriminalinės žvalgybos uždavinius“*[44]. Autoriai A. Panomariovas ir T. Rudzkis nurodo, kad „*taktiniu lygmeniu kriminalinė žvalgyba gali būti apibūdinta kaip veikla, nukreipta į duomenų, informacijos bei žinių, susijusių su nusikalstama veikla ir (ar) su ja susijusiomis aplinkybėmis, gavimu, vertinimu ir*

[40] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-174-303/2019)“, E-TEISMAI, žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d., Byla 2K-7-174-303/2019 - eTeismai (e-teismai.lt).
[41] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 28 d., Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga“, *Teismų praktika 27*, (2007): 3, ab-27-1.doc (live.com).
[42] Bučiūnas, *supra note*, 15: 153.
[43] Petras Tarasevičius, „Operatyvinės veiklos ir ikiteisminio tyrimo santykis“, *Jurisprudencija* 49, 41 (2003): 67, Operatyvinės veiklos ir ikiteisminio tyrimo santykis | Jurisprudencija (mruni.eu).
[44] Kriminalinės žvalgybos įstatymas, *supra note*, 9.

panaudojimu. Šiame kontekste duomenys yra suprantami kaip neapdoroti ir neinterpretuoti atliktų veiksmų, taikytų metodų ar priemonių rezultatai; informacija – kaip duomenys, kurie yra „įvilkti“ į tam tikrą tiriamų aplinkybių kontekstą ir kuriems suteikta tam tikra prasmė, o žinios – kaip informacija, kuri yra paaiškinta ir dėl to jos turinys tampa suprantamas kitiems“[45].

Teisminėje praktikoje dėl kriminalinės žvalgybos metu surinktų duomenų panaudojimo grindžiant įrodinėtinas aplinkybes yra pasisakoma, kad ypač svarbu patikrinti: *„1) ar buvo teisinis ir faktinis pagrindas atlikti operatyvinio (kriminalinės žvalgybos) tyrimo veiksmus; 2) ar tyrimo veiksmai atlikti nepažeidžiant Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo (Kriminalinės žvalgybos įstatymo) nustatytos tvarkos; 3) ar duomenis, gautus atliekant operatyvinį (žvalgybinį) tyrimą, patvirtina duomenys, gauti BPK nustatytais veiksmais“*[46].

Įvertinus neviešo pobūdžio veiksmų sankcionavimą ir įrodymų vertinimą skirtingu įstatymų pagrindu, galima teigti, kad baudžiamajame procese neviešo pobūdžio veiksmų samprata gali būti suprantama siaurąja ir plačiąja apimtimi. Siaurąja – neviešo pobūdžio veiksmai numatyti BPK 154, 158, 159, 160 straipsniuose. Plačiąja – veiksmai, kurių reglamentavimas ir sankcionavimo pagrindai numatyti ne tik BPK, bet ir KŽĮ 10, 11, 13, 15 straipsniuose. Manytina, kad atskleista teisminė praktika ir doktrininės nuostatos neviešo pobūdžio veiksmų sampratos kontekste suponuoja šių veiksmų suvokimą plečiamai, kaip priemones, kurių sankcionavimo metu gauti duomenys, baudžiamajame procese pripažinti teismo, gali tapti įrodymais ne tik BPK, bet ir KŽĮ pagrindu.

1. 1. Neviešo pobūdžio (slaptųjų) veiksmų paskirtis

Neviešo pobūdžio veiksmai visuomenėje dažniausiai suvokiami, kaip įrankis kovoti su itin sunkiais ar latentiniais nusikaltimais, kurių išnarpliojimui ir užkardymui dažniausiai reikia daugiau nei įprastai: laiko resursų, didelio slaptumo ir žmogiškųjų išteklių. Plačiąja prasme, tokia nuomonė yra teisinga, asmens teisių suvaržymo pagrindai negali būti menkaverčiai, o pats priemonių taikymas turėtų būti pagrįstas išskirtinio būtinumo BPK 11 str. Taigi, šiame poskyryje sistemiškai siekiama atskleisti neviešo pobūdžio veiksmų paskirtį, išskiriant du sudedamuosius: 1) nusikalstamų veikų prevenciją; 2) selektyvių nusikalstamų veikų tyrimą.

[45] Artūras Panomariovas ir Tomas Rudzkis, „Kriminalinės žvalgybos duomenų panaudojimo baudžiamajame procese problemos“, *TEISĖS PROBLEMOS* 98, 2 (2019): 99, Panomariovas_Rudzkis_2019_2.pdf.
[46] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. K-268-697/2016)“, E-TEISMAI, žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d., Byla 2K-268-697/2016 - eTeismai.

Nusikalstamų veikų prevencija – prevencijos definicija (lot. *praeventio*) apibrėžiama, kaip „išankstinis kelio užkirtimas, užbėgimas už akių“[47]. Nusikalstamų veikų prevencija yra vienas iš kriminalinės žvalgybos fundamentų. KŽĮ 4 str. 1 d. 1 p. nurodyta, jog nusikalstamų veikų prevencija yra vienas pagrindinių kriminalinės žvalgybos uždavinių. Įgyvendinant šį uždavinį, yra naudojami informacijos rinkimo būdai ir priemonės (lot. *inter alia*), neviešo pobūdžio veiksmai, KŽĮ 10, 11, 13, 15 straipsniai. Kalbant apie baudžiamąjį procesą, nusikalstamų veikų prevencija, kaip tiesioginis uždavinys BPK 1 str., nėra akcentuojamas apskritai, bet tai nereiškia, jog šis uždavinys nėra įtvirtintas netiesiogiai. Valstybės pareiga imtis visų įmanomų teisėtų priemonių užkardyti nusikalstamų veikų galimą atsiradimą bei tinkamai reaguoti – nekurstyti asmenų nusikalsti[48]. Vadovaujantis doktrininiu požiūriu, neviešo pobūdžio veiksmų prevencinę paskirtį, autoriaus nuomone, galima išskirti į dvi dalis:

Pirmoji, taikant neviešo pobūdžio veiksmus, galima užkirsti kelią nusikalstamoms veikoms ir taip išvengti padarinių, apsaugant visuomenės interesą. *„Konstituciją valstybė – visos visuomenės organizacija, privalanti garantuoti viešąjį interesą, turi ne tik teisę, bet ir priedermę imtis įvairių teisėtų priemonių, užkertančių kelią nusikaltimams, ribojančių bei mažinančių nusikalstamumą; valstybės nustatytos ir taikomos priemonės turi būti veiksmingos <...> ribojant bei mažinant nusikalstamumą turi būti taikomos ne tik represinės, bet ir prevencinės priemonės (prevencinėmis priemonėmis siekiama užkirsti kelią nusikaltimams, kurių padarymo tikimybė būtų didesnė, jeigu tokių priemonių nebūtų imtasi*)“[49].

Antroji, neviešo pobūdžio veiksmų taikymo subjektai negali savo veiksmais palenkti daryti nusikalstamų veikų provokuodami. Kasacinės instancijos teismas yra pažymėjęs: *„BPK 2 straipsnyje nustatyta, kad prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika. Ši BPK nuostata aiškiai apibrėžia valstybės subjektų pareigas: proceso veiksmai privalo būti atliekami, paaiškėjus nusikalstamos veikos požymiams, tačiau baudžiamojo persekiojimo veiksmai negalimi,*

[47] „Lietuvių kalbos žodynas“, lkz, žiūrėta 2022 m. vasario 22 d., prevencija – Lietuvių kalbos žodynas (lkz.lt).
[48] Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančkauskienė, *Baudžiamojo proceso teisė bendroji dalis: vadovėlis* (Vilnius: Registrų centras, 2016), 32.
[49] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas byloje (Nr. 8/02-16/02-25/02-9/03-10/03-11/03-36/03-37/03- 06/04-09/04-20/04-26/04-30/04-31/04-32/04-34/04-41/04)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 22 d., Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas "Dėl organizuoto nusikalstamumo užkardymo" (infolex.lt).

norint tokius požymius dirbtinai „sukonstruoti“[50]. Konkretizuojant šį kriterijų nurodoma, kad *„proceso ar jam prilygstantys veiksmai pagal Kriminalinės žvalgybos ar kitus įstatymus negali būti atliekami siekiant paskatinti asmenį atlikti BK draudžiamus veiksmus“*[51]. Verta pažymėti, jog provokacijos ribos ypač trapios, taikant nusikalstamos veikos imitavimo veiksmus BPK 159 str. ir KŽĮ 13 str.: *„Neviešo pobūdžio tyrimo veiksmai turi būti atliekami iš esmės pasyviu būdu, t. y. asmuo, atliekantis nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus, pagal baudžiamojo proceso įstatymą negali skatinti, įtikinėti ar kitokiais veiksmais kurstyti asmens padaryti konkrečią nusikalstamą veiką, kad provokavimo faktas turi būti konstatuojamas, kai ištirtos bylos aplinkybės leidžia, t. y. jomis remiantis galima, padaryti išvadą, jog atitinkama nusikalstama veika nebūtų buvusi padaryta be valstybės pareigūnų įsikišimo“*[52].

Manytina, kad abi prevencinės paskirties dalys, taikant neviešo pobūdžio veiksmus, betarpiškai susijusios. Veiksmų taikymo subjektai turi teisę taikyti neviešo pobūdžio veiksmus ir pagal savo priedermę ginti visuomenės interesą, apribojant individualių asmenų teises ir laisves. Žvelgiant iš kitos pusės, neviešo pobūdžio priemonių paskirtis kartu tampa apsauginė – draudimas provokuoti asmenį nusikalsti.

Selektyvus nusikalstamų veikų ratas – daugumoje Lietuvos Respublikoje įsigaliojusių tarptautinės teisės aktų, akcentuojančių slaptųjų tyrimo formų teisėtumą, neišvengiamumą kovoje su nusikalstamumu, paskirtis buvo suvokiama selektyviai – priemonės kovoti tik su tam tikrą sunkumo laipsnį turinčiomis nusikalstamomis veikomis. Pavyzdžiui, 1995 m. spalio 1 d. „Europos konvencija dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo“[53], taip pat 1998 m. rugsėjo 6 d. „Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta“[54], 2003 m. rugsėjo

[50] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-303-699/2015)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 22 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. birželio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-303-699/2015 (infolex.lt).

[51] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-373-303/2015)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 22 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. liepos 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-373-303/2015 (infolex.lt).

[52] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-238-139/2015)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 22 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-238-139/2015 (infolex.lt).

[53] „Europos 1990 metų konvencija dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo“, e - seimas, žiūrėta 2022 m. vasario 22 d., Europos 1990 metų konvencija "Dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, ar... (lrs.lt).

[54] „1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos Konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta“, e - seimas, žiūrėta 2022 m. vasario 22 d., 1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos Konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir... (lrs.lt).

29 d. „Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą“[55], 2005 m. rugpjūčio 23 d. „Konvencija dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose, kurią pagal Europos Sąjungos sutarties 34 straipsnį patvirtino Taryba“[56] ir pan. Įvertinus pateiktų konvencijų preambules, šalių valią ir siekinius galima apibūdinti, kaip prioriteto suteikimą bendram kompleksiniam tikslui. Didesnė vienybė baudžiamosios politikos srityje ir savitarpio pagalba, kuri leistų kovojant su sunkiais nusikaltimais, kaip psichotropinių medžiagų apyvarta, tarptautinis organizuotas nusikalstamumas, pinigų plovimas ir pan., pasirinkti šiuolaikines, efektyvias tyrimo priemones. Kova su tokio pobūdžio nusikaltimais suponuoja, kad neviešo pobūdžio veiksmų taikymo paskirtis pateiktų konvencijų apibrėžtyje yra nukreipta tik į konkretizuotas nusikalstamas veikas, turinčias labai sunkius ir sunkius padarinius, kurių užkardymas netaikant neviešo pobūdžio veiksmų, tikėtina, dažnai taptų neįmanomas. Analogiškai išreikštą požiūrį galima pastebėti ir Europos Ministrų Tarybos rekomendacijose, pažymint, kad *„neviešo pobūdžio veiksmų paskirtis, <...> pastebėti, ištirti, užkardyti rimtus nusikaltimus, be abejo taikantis gauti informaciją, neįspėti asmens, kuriam veiksmai yra taikomi“*[57].

BPK 154, 158, 159, 160 straipsniuose numatytų neviešo pobūdžio veiksmų paskirtis (lot. *inter alia*) yra platesnė. Kaip nurodo R. Ažubalytė, pagal galiojantį BPK, *„tiriant labai sunkius, sunkius, apysunkius nusikaltimus, leidžiama taikyti bet kurią neviešo pobūdžio procesinę prievartos priemonę, tiriant nesunkius nusikaltimus leidžiama slaptai sekti (BPK 160 str.), atlikti nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus (BPK 159 str.), tiriant kai kuriuos nusikaltimus vykdyti elektroniniais ryšiais perduodamos informacijos kontrolę (BPK 154 str.), vykdyti savo tapatybės neatskleidžiančių ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmus (BPK 158 str.), jei nebus varžoma būsto neliečiamybė, susirašinėjimo ar kitokio susižinojimo ne elektroninių ryšių tinklais slaptumas, slaptai sekti (BPK 160 str.) galima ir tiriant baudžiamuosius nusižengimus bei neatsargius nusikaltimus“*[58]. Pažymėtina, kad teisminėje praktikoje dėl BPK 160 str. pasisakoma taip: *„formaliai minėtą prievartos priemonę galima taikyti net ir tiriant baudžiamuosius nusižengimus. Kita vertus, toks įstatymo aiškinimas būtų neteisingas, nes, atsižvelgiant į plačias slapto sekimo*

[55] „Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą“, e - seimas, žiūrėta 2022 m. vasario 22 d., Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (lrs.lt).
[56] „Konvencija dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose, kurią pagal Europos Sąjungos sutarties 34 straipsnį patvirtino Taryba“, e - seimas, žiūrėta 2022 m. vasario 22 d., Konvencija dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose, kurią ... (lrs.lt).
[57] „Council of Europe Committe of Ministers Recommendation CM/Rec(2017)6 of the Committee of Ministers to member States on special investigation techniques in relation to serious crimes including acts of terrorism“, Europos Taryba, žiūrėta 2022 m. vasario 22 d., 1680730408 (coe.int).
[58] Ažubalytė, *supra note*, 8: 281.

taikymo apimtis ir technines galimybes, šios prievartos priemonės taikymu galima riboti ir įsiterpti į asmens privatų gyvenimą ženkliai labiau nei tai būtų daroma, taikant BPK 154 straipsnyje numatytą prievartos priemonę (pavyzdžiui, klausantis asmens telefoninių pokalbių)“[59].

Kriminalinės žvalgybos veikloje situacija kitokia. KŽĮ 10, 11, 13 ir 15 straipsniuose numatyti neviešo pobūdžio veiksmai, pirmiausia, yra saistomi kriminalinės žvalgybos veiksmų bendro faktinio pagrindo KŽĮ 8 str.: *,,turima informacijos apie rengiamą, daromą ar padarytą labai sunkų ar sunkų nusikaltimą arba apie apysunkius nusikaltimus, numatytus Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsniuose“*[60]. Lyginamuoju aspektu įžvelgiama, kad neviešo pobūdžio veiksmų taikymas KŽĮ nesunkių nusikaltimų ar baudžiamųjų nusižengimų atveju net formaliai yra negalimas, remiantis KŽĮ 8 str. Teisminėje praktikoje nurodyta, kad *,,užtikrinant operatyvinių veiksmų sankcionavimo ir atlikimo teisėtumą ir kartu veiksmingą žmogaus teisių apsaugą nuo neteisėto apribojimo, kreipiantis dėl operatyvinių veiksmų atlikimo ir juos sankcionuojant turi būti nurodomos aiškios išvados dėl turimos informacijos apie galimą nusikalstamą veiką, kuri bus tiriama, atitikties tokiam BK straipsniui ar jo daliai, dėl kurių atitinkami veiksmai gali būti atliekami“*[61].

Toks KŽĮ ir BPK pagrindais taikomų neviešo pobūdžio veiksmų reglamentavimo išskirtinumas, aptariant veiksmų paskirtį, autoriaus nuomone, nėra vertinimas, kaip teisiškai ydingas. Pritariama autorės R. Ažubalytės mintims, jog *,,nei Europos Žmogaus Teisių Teismo, nei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijoje aiškinant konvencinę ir ES teisę, nėra konkrečių reikalavimų nacionaliniam įstatymų leidėjui nustatant, kokio pobūdžio ar kokio sunkumo veikas leidžiama tirti naudojant slaptas tyrimo priemones. Paprastai, tokiais atvejais Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje kalbama apie rimtas nusikalstamas veikas (angl. serious criminal activity)“*[62]. Terminas (angl. *serious criminal activity*) yra talpus, tačiau šio termino formalių sudedamųjų negalima pastebėti net ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje, aiškinant asmens privatumo pažeidimus[63].

---

[59] „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų 2016 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 1S-182-1020/2016)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 22 d., Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-182-1020/2016 (infolex.lt).
[60] Kriminalinės žvalgybos įstatymas, *supra note*, 9.
[61] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-57-696/2017)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 22 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-57-696/2017. Teismų praktika. 2017, 47, p. 540-554 (infolex.lt).
[62] Ažubalytė, *supra note*, 8: 281–282.
[63] *Ibid*, 282.

Atsižvelgiant į prieš tai pateiktus BPK ir KŽĮ reglamentavimo skirtumus ir teisminę praktiką, galima teigti, jog neviešo pobūdžio veiksmų paskirties klausimas, remiantis nusikalstamos veikos sunkumo laipsniu, priklauso nuo įstatyminio pagrindo sankcionuojant veiksmus – BPK ar KŽĮ. Abu įstatymai besąlygiškai įtvirtina galimybes tirti labai sunkius ir sunkius nusikaltimus. Konvencijų nuostatos ir EŽTT jurisprudencija taip pat apeliuoja į labai sunkius ir sunkius nusikaltimus. Taigi, manytina, jog neviešo pobūdžio veiksmai pagal pirminę paskirtį yra orientuoti į latentiškus, turinčius sunkius padarinius nusikaltimus ir jų užkardymą / atskleidimą, kitaip tariant, rimtus nusikaltimus – (angl. *serious crimes*).

1. 2. Neviešo pobūdžio (slaptųjų) veiksmų taikymo principai

Veikiant valstybės prievartos aparatui ir įgyvendinant neviešo pobūdžio veiksmus, visada yra prasiskverbiama į demokratinėje visuomenėje ypatingai jautrią, asmeniui garantuojamų teisių ir laisvių zoną. Tai, iš esmės, reiškia pareigą įstatymo leidėjui užtikrinti efektyvų, aiškų teisinį mechanizmą, leidžiantį išvengti neproporcingos ir neteisėtos intervencijos prieš asmenį. Natūralu, jog šių reglamentavimo ir neviešo pobūdžio veiksmų sankcionavimo, taikymo grėsmių efektyvi kontrolė yra sietina su demokratinės valstybės fundamentu – teisės principais. Taigi, atsižvelgiant į teisėtumo ir proporcingumo principų svarbą taikant neviešo pobūdžio veiksmus ir priskirtinumą bendrųjų teisės principų „šeimai“, poskyryje išskirtinai bus nagrinėjamas šių principų turinys taikant ir sankcionuojant slaptuosius veiksmus.

Teisėtumas. Pažymėtina, kad analizuojant teisinio reguliavimo aspektu, prievartos priemonių teisėtumo reikalavimas įtvirtintas Konstitucijos II skyriaus straipsniuose bei Konvencijos 2, 5, 8, 9, 10, 11 straipsniuose. Konstitucijos II skyriuje įtvirtintas asmens teises galima varžyti, „kokias yra nustatęs įstatymas“ (Konstitucijos 20 straipsnis), „tik pagal įstatymą“ (Konstitucijos 22 straipsnis), „tik įstatymo nustatyta tvarka“ (Konstitucijos 24 straipsnis), ir kt.[64]

Konstitucinis Teismas, remdamasis EŽTT jurisprudencija, nurodo, kad: *„teisėtumo reikalavimas reiškia, kad apribojimai turi būti nustatomi tik įstatymu, kuris viešai paskelbiamas, o jo normos suformuluojamos pakankamai aiškiai. Įstatymais apibrėžiant teisių įgyvendinimo ribas, būtina atsižvelgti į atitinkamos teisės (ar laisvės) paskirtį bei prasmę ir Konstitucijoje nustatytas jos ribojimo galimybes bei sąlygas*“[65]. Konstitucinėje jurisprudencijoje taip pat pažymėta, kad kiekvienas žmogus negali patirti jokių kitokių apribojimų, kaip tik įstatymo numatytųjų.

[64] Losis, *supra note*, 14: 69.
[65] Konstitucinis Teismas, *supra note*, 7.

„Visuotinai pripažinta, kad žmogaus teisės ir laisvės gali būti ribojamos esant būtinybei ir tik įstatymu nustačius tvarką bei ribas“[66]. *„Demokratinėje visuomenėje prioritetas teikiamas žmogui, todėl viskas, kas susiję su pagrindinėmis žmogaus teisėmis ir laisvėmis, reguliuojama įstatymais. Tai ir žmogaus teisių bei laisvių patvirtinimas, ir jų turinio apibrėžimas, ir apsaugos bei gynimo teisinės garantijos, ir leistinas jų apribojimas, ir kt.“*[67]

Teisėtumo principo keliami reikalavimai, taikant neviešo pobūdžio veiksmus, EŽTT praktikoje ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje (lot. *inter alia*) nėra suprantami, kaip primityvus normos įtvirtinimas į nacionalinės teisės aktą, sudarant įstatyminį pagrindą, kuriuo remiantis gali būti taikomi veiksmai. Šio principo turinys, pirmiausia, yra sietinas su aukštais reglamentavimo kokybės kriterijais, pasireiškiančiais kaip: 1) teisinis aiškumas; 2) numatomumas; 3) apsauga nuo piktnaudžiavimo[68].

Aiškumas – „<...> Vienas esminių konstitucinio teisinės valstybės principo elementų – teisinis tikrumas ir aiškumas, kuris suponuoja tam tikrus privalomus reikalavimus teisiniam reguliavimui: jis privalo būti aiškus ir darnus, teisės normos turi būti formuluojamos tiksliai, jose negali būti dviprasmybių“[69].

Numatomumas – akivaizdu, šis teisėtumo principo turinio elementas, taikant neviešo pobūdžio veiksmus, nėra sietinas su asmens žinojimu dėl jam taikomų veiksmų ir tokiu būdu sudaromų galimybių koreguoti savo elgesį[70]. Požymio esmė pasireiškia, kaip asmeniui prieinamų įstatymų išraiška, leidžianti asmeniui numatyti galimus laisvių suvaržymus, veikiant priešingai teisei. Konstitucinis Teismas šiuo klausimu nurodė, kad „<...> *Oficialus įstatymų paskelbimas laikantis Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytos tvarkos yra būtina sąlyga ne tik įstatymams įsigalioti, bet ir tam, kad teisės subjektai žinotų, kokie įstatymai galioja, koks yra jų turinys, ir juos vykdytų; demokratinėje teisinėje valstybėje negali būti nepaskelbtų įstatymų; įstatymai turi būti paskelbti viešai“*[71].

Apsauga nuo piktnaudžiavimo – apsaugos nuo piktnaudžiavimo klausimas yra vienas fundamentaliausių demokratijos įgyvendinimo pradų, todėl šiam aspektui užtikrinti EŽTT

[66] Konstitucinis Teismas, *supra note*, 7.
[67] Toma Birmontienė, „Įstatymai. Seimo statutas“, iš *Lietuvos konstitucinė teisė*, Saulius Katuoka, Antanas Marcijonas, (Vilnius: Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas 2002), 75.
[68] Moonen, *supra note*, 19: 108.
[69] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarimas byloje (Nr. 16/2014-29/2014)“, LRKT, žiūrėta 2022 m. vasario 25 d., https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta24/content.
[70] Moonen, *op. cit.*, 108.
[71] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. sausio 11 d. nutarimas byloje (Nr. 7/99-17/99)“, LRKT, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta314/content.

praktikoje yra skiriamas ypatingas dėmesys. Nacionaliniame įstatyme privalo būti nustatytos detalios garantijos ir saugikliai, skirti veiksmingai asmens teisių apsaugai nuo galimo valstybės institucijų piktnaudžiavimo renkant duomenis, teises ir laisves suvaržančiais metodais. EŽTT byloje *Weber ir Saravia prieš Vokietiją*, 2006 m. birželio 29 d. sprendime yra nustatęs minimalius reikalavimus vidaus teisei kalbant apie neviešo pobūdžio veiksmus: *„1) teisės pažeidimų, dėl kurių gali kilti būtinybė apriboti privatų gyvenimą, pobūdis; 2) asmenų grupės, kurioms gali būti taikomos privatų gyvenimą ribojančios priemonės; 3) privatų gyvenimą ribojančių priemonių taikymo trukmė ir ribos; 4) gautų duomenų tyrimo, naudojimo ir saugojimo tvarka; 5) atsargumo priemonės duomenis perduodant; 6) aplinkybės, kuriomis privati informacija gali (privalo) būti sunaikinta“*[72].

Proporcingumo principas – BPK proporcingumo principas bendrųjų nuostatų skyriuje įtvirtintas, kaip vienas pagrindinių baudžiamojo proceso imperatyvų. BPK 11 str. 1 d. *„procesinės prievartos priemonės turi būti taikomos tik tais atvejais, kai be jų negalima pasiekti reikiamų proceso tikslų“*. Ši nuostata savaime nusako, kad kiekvienu individualiu atveju turi būti įvertinama, ar BPK 1 str. numatytų tikslų negalima pasiekti mažiau asmens laisves suvaržančiomis priemonėmis. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje šis požymis suvokiamas, kaip vienas iš teisinės valstybės principo elementų. *„Proporcingumo principo reikalavimas asmens teisių ir laisvių įstatymu neriboti labiau negu reikia teisėtiems ir visuomenei svarbiems tikslams pasiekti inter alia suponuoja reikalavimą įstatymų leidėjui nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris sudarytų prielaidas pakankamai individualizuoti asmens teisių ir laisvių apribojimus: ribojantis asmens teises ir laisves įstatymo nustatytas teisinis reguliavimas turi būti toks, kad sudarytų prielaidas kiek įmanoma įvertinti individualią kiekvieno asmens situaciją ir, atsižvelgiant į visas svarbias aplinkybes, atitinkamai individualizuoti konkrečias tam asmeniui taikytinas ribojančias jo teises priemones“*[73].

Teisės doktrinoje taip pat plačiai aprašomas šis principas. Antai G. Goda nurodo klausimus, į kuriuos atsakant galima geriau įvertinti proporcingumo principo turinį, vertinant taikytą prievartos priemonę: 1) *„ar taikant konkrečią prievartinio pobūdžio priemonę gali būti pasiekti tikslai, kuriuos įgyvendinant buvo nuspręsta taikyti tą priemonę; 2) ar tie patys tikslai negali būti pasiekti taikant švelnesnes priemones; 3) ar rezultatas, kuris bus pasiektas pritaikius priemonę,*

[72] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. birželio 26 d. sprendimas byloje Weber ir Saravia prieš Vokietiją 95 punktas (Nr. 54934/00)“, hudoc, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., WEBER AND SARAVIA v. GERMANY (coe.int).
[73] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. liepos 7 d. nutarimas byloje (Nr. 22/2008-31/2008-9/2010-35/2010)“, LRKT, žiūrėta 2022 m. vasario 29 d., https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta154/content.

bus pakankamai reikšmingas, palyginti su suvaržymais, patiriamais asmens, kuriam ta priemonė bus pritaikyta. Bent vieno kriterijaus neatitikimas daro priemonę neteisėtą“[74]. Identiškų kriterijų laikomasi ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijoje, vertinant, ar patirti asmens teisių suvaržymai atitinka: *tinkamumą, būtinumą, adekvatumą (proporcingumas siaurąja prasme)*[75].

Tinkamumo kriterijus reiškia, kad reikia įvertinti, ar valstybės įgaliotų subjektų taikyta priemonė labiausiai tinka esančioms individualioms aplinkybėms ir siekiamam tikslui, kuomet yra taikoma prievarta. Tikrinamas santykis tarp panaudotos priemonės siekiamo tikslo – tinkamumo ir įstatymų leidėjo sukurto instrumento, siekiant visuomenei svarbių tikslų. Tarp šio santykio turi būti loginis ryšys, kad tai nesudarytų beprasmio asmens teisių suvaržymo[76].

Būtinumas taikyti prievartinius veiksmus suponuoja, kad turi būti tikrinama, ar valstybės įgalioto subjekto veiksmai buvo švelniausi iš visų galimų, taip per daug neįtakojant asmens teisių ir laisvių, vardan visuomenei svarbių tikslų pasiekimo. Teisinėje literatūroje rašoma, kad *„būtinumą apibūdina manymas, kad neatlikus kai kurių proceso veiksmų, baudžiamosios bylos tyrimas būtų labai komplikuotas“*[77].

Adekvatumo kriterijus leidžia įvertinti interesų suderinamumą ir (ar) jis nėra suardomas, siekiant užtikrinti visuomenės saugumo interesą. Autorius E. Losis, analizuodamas adekvatumą (proporcingumą siaurąja prasme), nurodo, jog *„EŽTT savo praktikoje yra pateikęs kriterijus kaip minimalią prievartos priemonių taikymo kartelę, kuriems nesant, konstatuojamas proporcingumo pažeidimas. Pavyzdžiui, įtarimo įvykdžius nusikalstamą veiką pagrįstumas, būtinumas užkirsti kelią naujoms nusikalstamoms veikoms, būtinumas užtikrinti netrukdomą procesą ir būtinumas įvertinti įvairias kitas su suvaržymo taikymu susijusias aplinkybes (nusikaltimo sunkumas, suvaržymo laipsnis ir kitos)“*[78].

Pateiktų principų analizė leidžia teigti, jog šie principai yra fundamentalūs taikant ir sankcionuojant neviešo pobūdžio veiksmus demokratinėje visuomenėje. Nusikalstamumo pažabojimas ir šiam siekiui įgyvendinti pasirenkami įrankiai, be abejonės, siejami su visuomenės interesu gyventi saugiai, tačiau tik įstatymo raidės laikymasis ir proporcingumo principo patikra

[74] Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Pranas Kuconis, *Baudžiamojo proceso teisė* (Vilnius: Registrų centras, 2011), 54–55.
[75] Gino Scaccia, „Proportionality and the Balancing of Rights in the Case-law of European Courts“, *federalism.it* 4, (2019): 6, https://www.sipotra.it/wp-content/uploads/2019/03/Proportionality-and-the-Balancing-of-Rights-in-the-Case-law-of-European-Courts.pdf.
[76] *Ibid*.
[77] Jurka ir kt., *supra note*, 34: 157.
[78] Losis, *supra note*, 14: 97.

leis išlaikyti visuomenės pasitikėjimą valstybe ir teisėsaugos institucijomis, varžant jų teises dėl didesnio gėrio apsaugos. Kaip teigė filosofas Edmundas Berkas: *,,prasti įstatymai – žiauriausia tironijos forma“.*

2. NEVIEŠO POBŪDŽIO SLAPTŲJŲ VEIKSMŲ FORMOS TEISMINĖJE PRAKTIKOJE: PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Globalizacijos iššūkiai bei ypatingai sparti technologijų industrijos ekspansija leido ne tik džiaugtis visuomeninio gyvenimo palengvinimu, bet ir tapo terpe vystytis ypač pavojingų formų nusikalstamumui. Tad natūralu, jog visuomenės interesą ginančios teisėsaugos institucijos taip pat turėjo adaptuotis. Vienas iš adaptacijos rezultatų – neviešo pobūdžio veiksmai ir jų formos, taikomos kriminalinės žvalgybos veikloje bei BPK nustatyta tvarka, siekiant gauti bylai reikšmingus duomenis. Pateiktame kontekste akcentuotina, kad kiekviena individuali neviešo pobūdžio veiksmų forma išsiskiria savo esme (žmogaus teisių varžymo mechanizmu) bei jai būdingomis procedūrinėmis veiksmų įgyvendino ir sankcionavimo legitimumo taisyklėmis, iš esmės turinčiomis lemiamą įtaką sprendžiant, ar duomenys, gauti taikant veiksmus, gali būti pripažinti įrodymais.

Taigi, atsižvelgiant į darbo tematiką ir pirmame skyriuje aptartus bendruosius neviešo pobūdžio veiksmų instituto sudedamuosius, šiame skyriuje dėmesys išskirtinai bus teikiamas individualių neviešo pobūdžio veiksmų formų probleminiams aspektams teisminėje praktikoje, nulemiančiais duomenų (ne)pripažinimą įrodymais. Atkreipiamas dėmesys, kad atsižvelgiant į naujas teisminės praktikos aktualijas, darbo rašymo metu papildomai išskiriama bendra neviešo pobūdžio veiksmų formų faktinio pagrindo problematika, kaip šio skyriaus poskyris. Nagrinėjant šį skyrių, bus atliekama teismų jurisprudencijos analizė, ypač pabrėžiant kasacinės instancijos teismų praktiką dėl individualių neviešo pobūdžio veiksmų formų tinkamo įgyvendinimo ir sankcionavimo.

2. 1. Elektroninių ryšių tinklais perduodama informacijos kontrolė

Elektroninių ryšių tinklais perduodamą informacijos kontrolę, jos fiksavimą ir kaupimą, kaip neviešo pobūdžio veiksmo išraišką, reglamentuoja BPK 154 str. ir KŽĮ 10 str. Kaip nurodo G. Bučiūnas *„elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo esmė yra stebėti dviejų asmenų, nutolusių vienas nuo kito materialioje erdvėje šimtus, tūkstančius kilometrų, bendravimą, perimant elektroninių ryšių tinklais perduodamą įvairaus pobūdžio informaciją (duomenis) tiek žodine, tiek užrašyta simbolių, ženklų pagalba. Stebėjimas yra vykdomas kryptingai, <...> stebint elektroninės įrangos pagalba, t. y. susipažįstama su asmenų*

perduodamos informacijos (duomenų) turiniu elektroninių ryšių tinklais elektroninėje erdvėje realiuoju laiku“[79].

Įdomu pastebėti, kad toks subtilus ir kartu technologijų amžiuje ypač efektyvus priemonės turinys, renkant bylai reikšmingus duomenis, išryškina taikymo intensyvumo aspektą. Remiantis Europos Parlamento patvirtintos studijos duomenimis, elektroniniais ryšiais perduodama informacijos kontrolė yra dažniausiai taikomas neviešo pobūdžio veiksmas Europos valstybėse[80]. Manytina, ne išimtis ir Lietuva – baudžiamajame procese dažna šio veiksmo taikymo praktika jau savaime sufleruoja vis atsirandančias naujas teisines problemas, kurios spręstinos keičiant žemesnės instancijos teismų sprendimus arba plėtojant jau esamą teismų praktiką. Pažymint ir LAT 2015 m. birželio 25 d. apžvalgą dėl „Baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnio, Kriminalinės žvalgybos įstatymo 10 straipsnio“[81], kuri suvokiama, kaip vienas iš šaltinių analogiškose situacijose priimti teismų praktikos tęstinumą išlaikančius sprendimus.

Taigi, analizuojant elektroniniais ryšiais perduodamos informacijos kontrolės metu kylančias reguliavimo ir taikymo problemas, autorius išskiria reikšmingų bylai duomenų sunaikinimo ar neįtraukimo rizikas, atsitiktinės informacijos panaudojimą ir kriptuotų komunikacijos programėlių sukeliamas informacijos perėmimo kliūtis.

Viena opiausių elektroniniais ryšiais perduodamos informacijos kontrolės fiksavimo ir kaupimo (BPK 154 str. ir KŽĮ 10 str.) problemų šiuo metu tarp teisės praktikų laikoma galimos reikšmingų gynybai duomenų sunaikinimo ar neįtraukimo prielaidos. Kaip žinoma, elektroniniais ryšiais perduodamos informacijos kontrolės metu gauti nereikšmingi duomenys prasidėjus ikiteisminiam tyrimui sunaikinami BPK 154 str. 8 d. arba 161 str. 3 d. numatyta tvarka. Šių normų išskirtinumas atskleidžiamas Generalinio prokuroro rekomendacijose, nurodant *„pagal BPK 161 straipsnio 2 ir 3 dalis naikinama informacija apie privatų asmens gyvenimą ir informacija, kuri nebus naudojama baudžiamajame procese kaip neturinti su juo ryšio, gauta atlikus ne tik slaptus ikiteisminio tyrimo veiksmus, bet ir atlikus kitus tyrimo veiksmus, pateikta kitų proceso dalyvių ar*

[79] Bučiūnas, *supra note*, 15: 71-72.

[80] Philip Gounev, Tihomir Bezlov, Anton Kojouharov, Miriana Ilcheva, Mois Faion, Maurits Beltgens, „PART 3: LEGAL AND INVESTIGATIVE TOOLS“, iš *Study on paving the way for future policy initiatives in the field of fight against organised crime: the effectiveness of specific criminal law measures targeting organised crime*: Europe Commision, Andrea Di Nicola, Philip Gounev, Michael Levi, Jennifer Rubin, Barbara Vettori (Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014), 226, Study on paving the way for future policy initiatives in the field of fight against organised crime - Publications Office of the EU (europa.eu).

[81] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 25 d. elektroniniu ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo (baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnis, Kriminalinės žvalgybos kodekso 10 straipsnis) taikymo apžvalga“, *Teismų praktika 43*, (2015): 1-53, bpk-154-str-ir-kzi-10-str-apzvalga_isorinis.docx (live.com).

gauta kitų įstatymų pagrindu (pvz., Kriminalinės žvalgybos įstatymo) ir perkelta į baudžiamąją bylą“[82]. Taigi, KŽĮ 10 str. pagrindu subjektams rinkus duomenis ir juos perkėlus į ikiteisminio tyrimo medžiagą, duomenų sunaikinimo procedūrą reglamentuoja BPK 161 str. 3 d. Ikiteisminio tyrimo metu surinkti nereikšmingi duomenys, taikant elektroniniais ryšiais perduodamos informacijos kontrolę, naikinami BPK 154 str. 8 d. numatyta tvarka. Kaip pastebima, sustiprinant nereikšmingų duomenų sunaikinimo operatyvumą ir svarbą, prokuroras privalo reaguoti „nedelsiant“ arba „tuoj pat“, atliekant nesusijusios informacijos sunaikinimą. Tokiu būdu, manytina, yra užtikrinamas proceso ekonomiškumas ir jame dalyvaujančių asmenų privatumo apsauga. Analogiški „saugikliai“ įstatyminiu lygiu įtvirtinti ir BPK 155 str. 3 d., 158 str. 8 d., 160 str. 3 d., 161 str. 2 d.

Žmogaus teisių stebėjimo instituto 2021 m. lapkričio 11 d. atliktas tyrimas „Gynybos teisės įrodinėjimo procese“ atskleidė, kad mažas duomenų sunaikinimo kontrolės lygis sulaukė nemažai kritikos iš visų kalbintų advokatų. Dabartinis nereikšmingų bylai duomenų sunaikinimo mechanizmas buvo vertinamas, kaip suteikiantis pagrindą sunaikinti ar net neįtraukti reikšmingus įrašus, kurie gali būti svarbūs gynybai, pažymint ir tai, jog BPK nepalieka jokių galimybių retrospektyviai sunaikintų duomenų peržiūrai[83]. Iš pokalbio su advokatu: *„iškarpo vaizdo ar garso įrašą, po to pasako, kad kitas arba neišliko, arba jis buvo nereikšmingas, ir visa kita. Ir teismams tada lieka vadovautis tuo, kas yra. O gynybai belieka tik kelti versijas, kad tose kitose iškirptose dalyse buvo kažkas tokio, kas suteikė kitokią prasmę, pavyzdžiui, pokalbių turiniui, arba kas apskritai kažką paneigia“*[84].

Teisminėje praktikoje pasisakoma *„pagal Lietuvos Respublikos BPK 154 straipsnio 8 dalį, dėl pokalbių, perduodamų elektroninių ryšių tinklais, ar kitos elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos turinio kontrolės fakto ikiteisminio tyrimo pareigūno surašytame protokole išdėstomas tik tyrimui reikšmingas duomenų bei garso įrašo turinys. Tyrimui reikšmės neturintys duomenys ir garso įrašai, kurie nėra bendroje laikmenoje su reikšmingais bylai duomenimis ir įrašais, prie bylos nepridedami ir tuoj pat prokuroro nutarimu sunaikinami surašius atitinkamą aktą. Taigi ikiteisminio tyrimo subjektai, siekiant išvengti baudžiamųjų bylų apkrovimo*

[82] „Dėl Rekomendacijų dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo, Baudžiamojo proceso kodekso normų taikymo ir kriminalinės žvalgybos informacijos panaudojimo baudžiamajame procese patvirtinimo“, e - seimas, žiūrėta 2022 m. balandžio 28 d. I-383 Dėl Rekomendacijų dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo, Baudžiamojo proceso kodekso normų taikymo ... (lrs.lt).

[83] Erika Leonaitė, *Gynybos teisės įrodinėjimo procese* (Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2021), 19, Gynybos-teisės-įrodinėjimo-procese-final.pdf (hrmi.lt).

[84] *Ibid*.

nereikšmingais bylai dokumentais, neturi pareigos į bylos medžiagą įtraukti visus ikiteisminio tyrimo metu surinktus duomenis“[85].

Sekant BPK 154 str. 8 d. pateiktu praktiniu pavyzdžiu, analogiją galima pastebėti ir dėl BPK 161 str. 3 d. *„R. V. apeliaciniame skunde teisingai nurodo, kad byloje nėra pateikta visų slaptų tyrimo veiksmų atlikimo metu užfiksuotų nuteistųjų telefoninių pokalbių stenogramų. Iš byloje pateiktos medžiagos matyti, kad duomenys, kurie nebuvo reikšmingi ikiteisminiam tyrimui, buvo sunaikinti (t. 4, b .l. 23–25 32–35), tačiau tai atitinka BPK 161 straipsnio 3 dalies nuostatas, kad turi būti sunaikinama tam tikra informacija, kai nusprendžiama, jog ji ar jos dalis baudžiamajame procese nebus naudojama kaip neturinti su juo ryšio. Apeliacinės instancijos teisme liudytojas R. S. parodė, kad visi bylai reikšmingi įrašai buvo pridėti prie baudžiamosios bylos (t. 10, b .l. 60). Teismas neturi pagrindo netikėti šiais liudytojo parodymais, be to, nuteistasis R. V. nenurodė, kokia gynybai reikšminga informacija buvo sunaikinta“*[86].

Verta pacituoti ir kitą pavyzdį: *„Galima sutikti su apelianto teiginiais, kad byloje nėra visų M. Š. telefoninių pokalbių išklotinių. Dėl kokių priežasčių dalis telekomunikacijos tinklais perduodamos informacijos buvo sunaikinta, logiškai paaiškino liudytojas A. M. Tokie jo paaiškinimai atitinka BPK 161 str. 3 d. reikalavimus. Pažymėtina, kad pats M. Š. nenurodo, kokia gynybai reikšminga informacija yra sunaikinta, todėl jo teiginiai apie teisės į gynybą pažeidimą yra aiškiai deklaratyvūs“*[87].

Iš tiesų, galima tik sutikti su paminėtais teismų sprendimais dėl reikšmingų bylai duomenų sunaikinimo ir tokių teiginių vertinimu kaip deklaratyvių. Tokiais „tuščiais“ argumentais, neva asmenį išteisinanti informacija yra sunaikinta ar apskritai neįtraukta į bylą, iš esmės galėtų būti pagrįstas kiekvienas skundas apeliuojant į (lot. *in dubio pro reo*) principo turinį. Žvelgiant kitu kampu, teismai, prašydami nurodyti, kokia konkreti informacija buvo sunaikinta esant elektroniniais ryšiais perduodamai informacijos kontrolei, manytina, kelia apskritai sunkiai įgyvendinamus reikalavimus. Tokia sprendimų motyvacija netiesiogiai įpareigoja asmenį prisiminti slaptai užfiksuotus pokalbius ilgu laikotarpiu, kas vien fiziškai yra kvestionuojama.

[85] „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gruodžio 10 d. nutartis, baudžiamojoje byloje Nr. 1A-579/2014“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 22 d., Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gruodžio 10 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-579/2014 (mruni.eu).
[86] „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gruodžio 19 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-2-453/2018“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 22 d., Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gruodžio 19 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-2-453/2018 (mruni.eu).
[87] „Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gruodžio 10 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-141/2012“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 22 d., Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gruodžio 10 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-141/2012 (mruni.eu).

Svarbu įvertinti ir tai, jog asmuo, kuriam taikomas aptariamas neviešo pobūdžio veiksmas, dažniausiai neturi teisinio išsilavinimo ir negali suprasti savo pokalbio juridinės reikšmės gynybai. Tokioje situacijoje net ir subjektui prisiminus reikšmingos informacijos, galinčios pagrįsti jo nekaltumą ar palengvinti atsakomybę, šių prisiminimų reikšmė tampa nulinė, nes sunaikinti duomenys negali būti peržiūrėti. Taigi, tokia „teisinio akligatvio“ situacija kvestionuojant asmens (ne)kaltumą yra vertinama kritiškai.

Kita poskyryje aptariama problema, elektroniniais ryšiais perduodamos informacijos kontrolės fiksavimo ir kaupimo metu gautos atsitiktinės informacijos panaudojimas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 22 d. nutartyje nurodoma: *„kita vertus, kaip minėta anksčiau, pripažįstant slaptais procesiniais metodais gautus duomenis leistinais įrodymais kitoje byloje, būtina atsižvelgti tiek į atskleistų nusikalstamų veikų kategoriją ir galimybes apskritai vykdyti neviešo tyrimo veiksmus dėl tokios nusikalstamos veikos, tiek ir visos baudžiamosios bylos kontekstą bei proporcingumo principo reikalavimus. Remiantis kasacinės instancijos teismo išaiškinimu, paprastai toks leidimas gali būti duodamas, jeigu ir kitame procese nagrinėjimą dalyką sudaro ne mažesnio pavojingumo nusikalstama veika. Teisėjų kolegijos vertinimu, minėtas reikalavimas nagrinėjamoje byloje buvo pažeistas. Remiantis kasacinės instancijos teismo išaiškinimu, paprastai toks leidimas gali būti duodamas, jeigu ir kitame procese nagrinėjimo dalyką sudaro ne mažesnio pavojingumo nusikalstama veika. Teisėjų kolegijos vertinimu, minėtas reikalavimas nagrinėjamoje byloje buvo pažeistas. 11. Darydama tokią išvadą, teisėjų kolegija atsižvelgia į šias aplinkybes: 11.1. Pirma, kitoje (protokolų klastojimo) byloje BPK 154 straipsnyje nustatyta tvarka vykdyta telefoninių pokalbių kontrolė tiesiogiai varžė nagrinėjamoje byloje nuteistų asmenų (V. T., R. L.) privatumą. Todėl šių iš kitos bylos gautų duomenų pripažinimas leistinu įrodymu turėjo būti pagrįstas išvada, kad toks duomenų rinkimo būdas formaliai galimas tiriant kaltinamiesiems inkriminuotas veikas, be to, nesikerta su procesinių prievartos priemonių proporcingumo principu. 11.2. Antra, nagrinėjamoje byloje ikiteisminis tyrimas buvo atliekamas ir kaltinimas pareikštas pagal BK 300 straipsnio 1 dalį, t. y. dėl nesunkaus nusikaltimo, kuris neįtrauktas į nusikalstamų veikų kategoriją, dėl kurios galima taikyti BPK 154 straipsnyje nustatytas procesines prievartos priemones. 11.3. Trečia, teismai pokalbių kontrolės būdu gautus duomenis pripažino leistinu įrodymu byloje, be kita ko, remdamiesi BPK 154 straipsnio 1 dalies nuostata, pagal kurią telefoninių pokalbių kontrolė galima ir tais atvejais, kai yra pavojus, kad nukentėjusiajam, liudytojui ar kitiems proceso dalyviams arba jų artimiesiems bus panaudotas smurtas, prievartavimas ar kitokios neteisėtos veikos. Tačiau nei prokuratūros prašymuose dėl*

elektroninių ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo (3 t., b. l. 185, 192), nei teismo nutartyse, kuriomis leista panaudoti minėtus procesinius veiksmus (3 t., b. l. 187, 194–195), toks pagrindas nenurodytas. Iš teismo nutarčių turinio matyti, kad minėtą procesinės prievartos priemonę buvo leista taikyti siekiant patvirtinti ar paneigti turimą informaciją apie galimą parašų klastojimą profesinės sąjungos narių susirinkimų protokoluose, I. L. vaidmenį nusikalstamoje veikoje, iniciatyvumą, išsiaiškinti kitus su dokumentų klastojimu susijusius asmenis, nustatyti kitą tyrimui reikšmingą informaciją. Apie pavojų, kad nukentėjusiajam, liudytojui ar kitiems proceso dalyviams arba jų artimiesiems bus panaudotas smurtas, prievartavimas ar kitokios neteisėtos veikos, minėtoje teismo nutartyje nenurodyta. <...> Teisėjų kolegijos vertinimu, šiems faktams atskleisti ir įrodyti BPK 154 straipsnyje nustatytų procesinių prievartos priemonių taikymas yra akivaizdžiai nebūtinas ir neproporcingas“[88].

Byloje buvo konstatuota, kad apeliacinės instancijos teismas, motyvuodamas elektroniniais ryšiais perduodamos informacijos kontrolės sankcionavimo teisėtumą, neatsižvelgė į LAT plenarinės sesijos suformuotą teisminę praktiką dėl atsitiktinės informacijos panaudojimo kitoje baudžiamojoje byloje, kuri įpareigoja įvertinti proporcingumo turinį. Šioje konkrečioje byloje verta pažymėti ir įžvelgiamą tam tikrą apeliacinės instancijos teismo bandymą „pritempti“ bylą, kuris plačiau aptariamas pateikto sprendimo 11. 3. punkte. LAT formuojama pozicija leidžia teigti, jog alternatyvaus požymio identifikavimas sankcionuojant elektroniniais ryšiais perduodamą informacijos kontrolę, t. y. BPK 154 str. 1 d. „<...> *jeigu yra pavojus, kad nukentėjusiajam, liudytojui ar kitiems proceso dalyviams arba jų artimiesiems bus panaudotas smurtas, prievartavimas ar kitokios neteisėtos veikos“*, gali būti vertinamas tik esant šiam konkrečiam pagrindui prašant sankcionuoti priemonę. Tokio alternatyvaus požymio identifikavimas, jam neegzistuojant, leistų kiekvienu atveju taikyti aptariamą priemonę nevaržomai, neatsižvelgiant į nusikalstamos veikos sunkumo laipsnį ar teisminės praktikos taisykles dėl atsitiktinių duomenų vertinimo.

Paskutinė įžvelgiama elektroniniais ryšiais perduodamos informacijos kontrolės problematika siejama su kriptuotomis komunikacijos programėlėmis. Atsižvelgiant į jau minėtą technologijų svarbą ir skirtingą komunikacijos programėlių paplitimą visuomenėje, darbo rašymo metu kilo klausimas, kokios realios galimybės esamuoju laiku kontroliuoti elektroniniais ryšiais perduodamą informaciją tarp pvz., „Viber“ „WhatsApp“ „Telegram“ vartotojų, potencialiai

[88] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-90-788/2022)“, infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 28 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-90-788/2022 (mruni.eu).

darančių nusikalstamas veikas pasitelkiant šias programėles? Tenka pripažinti, kad autoriui nepavyko rasti teismų praktikos išaiškinimų, teisės aktų ar baudžiamojo proceso teisės doktrininių šaltinių nacionaliniu lygiu, kuriais remiantis būtų galima detaliau atskleisti šią problemą. Todėl manytina, kad tai galimai nauja savarankiško tyrimo kryptis, pažymint, kad šiame poskyryje bus atliekama tik fragmentiška analizė, remiantis tarptautine teisės doktrina ir autoriaus samprotavimais.

Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymo 2 str. 18 d. nurodoma, kad *„elektroninių ryšių tinklas – signalų perdavimo sistemos, nesvarbu, ar jos yra grindžiamos nuolatine infrastruktūra ir (arba) centralizuotai valdomos, ar ne, ir (arba) komutavimo bei maršruto parinkimo įranga, kitos priemonės, įskaitant pasyviuosius elektroninių ryšių tinklo elementus, leidžiančios perduoti signalus laidinėmis, radijo, optinėmis ar kitomis elektromagnetinėmis priemonėmis, įskaitant palydovinius tinklus, fiksuotuosius (kanalų ir paketų komutavimo, įskaitant internetą) ir mobiliojo ryšio tinklus, elektros perdavimo kabelines sistemas (tiek, kiek jos naudojamos signalams perduoti), tinklus, naudojamus radijo ir (arba) televizijos programoms transliuoti (retransliuoti), ir kabelinės televizijos bei mikrobangų daugiakanalės televizijos tinklus, neatsižvelgiant į perduodamos informacijos pobūdį*“[89]. Iš juridinės pusės atskleistas elektroninių ryšių tinklo apibrėžimas leidžia teigti, kad šios priemonės kontrolės objektu gali būti komunikacijų programėlės, veikiančios per internetą ar mobiliojo ryšio tinklus. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad iš techninės pusės dauguma pagrindinių mobiliojo ryšio ar interneto komunikacijos programėlių yra kriptuotos ir veikia (angl. *end to end*) principu. Šio principo esmė, kad tik komunikacijos subjektai gali pamatyti informacijos, perduodamos elektroniniais ryšiais, turinį. Plačiau aiškinant šio principo veikimą, mokslininkų šaltiniuose teigiama, kad prieš elektroninei žinutei patenkant į elektroninių ryšių tiekėjo dispoziciją, ji yra užšifruojama išvengiant trečiųjų asmenų neteisėto informacijos perėmimo[90]. Pavyzdžiui, „Viber“, „Whatsapp“, „Telegram“ yra būtent tokio (angl. *end to end*) veikimo programėlės[91]. Taigi, atsižvelgiant į skirtingą kriptavimo lygių sudėtingumą, siekiant apsaugoti programėlių naudotojų elektroniniais ryšiais perduodamą turinį, paprasčiausiai gali kilti būtent ne juridinė, bet techninė problema. Perfrazuojant šį aspektą, teigiama, kad teisėsaugos institucijos, taikančios elektroniniais ryšiais perduodamą informacijos

[89] „Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas“, e - seimas, žiūrėta 2022 m. gegužės 2 d. IX-2135 Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas (lrs.lt).
[90] Peter Swire, „From real-time intercepts to stored records: why encryption drives the government to seek access to the cloud“, *International Data Privacy Law* 2, 4 (2012): 202-203, untitled (silverchair.com).
[91] Tamar Gegeshidze, „Monitoring of Internet Communications in Criminal Proceedings“, *Journal of Law (TSU)* 1 (2019): 115, Law Journal Library - HeinOnline.org.

kontrolę, gali tiesiog neturėti galimybės realiuoju laiku perimti tokios informacijos kontrolę būtent dėl kriptavimo sukeliamų kliūčių[92]. Pavyzdžiui, „Whatsapp“ veikimo politikoje numatyta, kad teisėsaugos institucijos, esant tarptautinio lygio tyrimui ar žmogaus teisių pažeidimams, gali atskleisti paskyroje esančią informaciją, tačiau apie kokio lygio pažeidimus ir procesus kalbama, nėra paaiškinta[93].

Pereinant prie Europos Sąjungos reguliavimo, ši problema neliko nepastebėta. Europos komisija yra priėmusi rezoliuciją, pavadinimu (angl. *„Encryption Security through encryption and security despite encryption“*). Rezoliucijos preambulėje nurodoma, kad *„kriptavimas yra būtina priemonė užtikrinti fundamentalias asmenų teises ir elektroninį saugumą. Tuo pačiu metu Europos Sąjungai reikia užtikrinti galimybę kompetentingiems subjektams <...> panaudoti savo teisinę galią ir internete, ir už jo ribų ginant visuomenę ir piliečius*[94]. Deja, konkretaus teisės akto, reguliuojančio kriptavimo procesus Europos Sąjungoje, manytina, dar nėra ir pateiktas dokumentas suprantamas tik kaip gairės.

Apibendrinant, elektroniniais ryšiais perduodamos informacijos fiksavimo ir kaupimo metu aktualiausia ir naujausia problematika pasireiškė dėl tam tikrų duomenų sunaikinimo ar neįtraukimo prielaidų. Pateikti praktiniai pavyzdžiai leido iliustruoti, jog daugiausia problematikos kelia nepakankamai sureguliuotas nereikšmingos informacijos byloje sunaikinimo mechanizmas, kuris tam tikrais atvejais leidžia kvestionuoti, ar iš tiesų baudžiamajame procese pavyko nustatyti tiesą. Tolimesnė analizė atskleidė, kad elektroniniais ryšiais perduodamos informacijos kontrolės metu gautos atsitiktinės informacijos panaudojimo procedūriniai klausimai išlieka aktualiu, teisminės praktikos vertinimo klausimu. Paskutinės nagrinėtos problemos analizės gaviniai dėl elektroniniais ryšiais perduodamos informacijos kontrolės perėmimo objektams naudojantis kriptuotomis komunikacijos programėlėmis leidžia teigti, kad aptariamo neviešo pobūdžio veiksmo „potencialas“ galimai nėra pilnai išnaudojamas dėl techninių kliūčių.

2. 2. Savo tapatybės neatskleidžiančių pareigūnų veiksmai

Savo tapatybės neatskleidžiančių pareigūnų veiksmai (slaptųjų tyrėjų veiksmai) numatyti BPK 158 str. ir KŽĮ 11 str. Kaip nurodo R. Jurka, „slaptųjų tyrėjų veiksmai leidžia pareigūnams,

[92] Geoffrey S. Corn, Dru Brenner-Beck, „Going Dark : Encryption, Privacy, Liberty, and Security in the Golden Age of Surveillance“, iš *Cambridge Handbook of Surveillance Law*: David Gray, Stephen E. Henderson (England: Cambridge University Press, 2017), 364.
[93] WhatsApp LLC, Law Enforcement Response Team „Information for Law Enforcement Authorities”, WhatsApp, žiūrėta 2022 m. balandžio 7 d., „WhatsApp“ Pagalbos centras - Information for Law Enforcement Authorities.
[94] „Council Resolution on Encryption Security through encryption and security despite encryption“, Council of the European Union, Europos Taryba, žiūrėta 2022 m. gegužės 2 d., ST_13084_2020_REV_1_en.pdf.

taikant „vadinamąją teisėtą apgaulę“, užmegzti ryšį su asmeniu, apie kurį renkami duomenys, neatskleidžiant savo tapatybės“[95].

Analizuojamas neviešo pobūdžio veiksmas teisės mokslininkų tam tikrais aspektais jau buvo nemažai nagrinėtas. Pavyzdžiui, R. Jurka straipsnyje „Slaptųjų tyrimo veiksmų procesinės formos darnos aspektai“ iškėlė slaptųjų tyrėjų veiksmų ir slapto sekimo procesinių formų konkretizavimo problematiką[96]. R. Ažubalytė straipsnyje „Privataus asmens gyvenimo ribojimas slaptomis priemonėmis: (ne)kokybiško įstatymo problema“ sukritikavo šios normos metodų abstraktumą ir gana per platų jų aiškinimą[97]. Analogiška pozicija dėl duomenų rinkimo formų abstraktumo pateikiama ir L. Belevičiaus darbuose[98]. Taigi, stengiantis atsiriboti nuo prieš tai nagrinėtų šio veiksmo probleminių aspektų, šiame poskyryje bus siekiama apžvelgti savo tapatybės neatskleidžiančių pareigūnų veiksmų, duomenų rinkimo metodų turinio įtaką sankcionavimo procese. Kitaip tariant, ar slaptųjų tyrėjų veiksmus įgyvendinantys pareigūnai visada nurodo tikslius metodus, kaip bus įgyvendinamas veiksmas, ir/ar tokiu būdu gauti duomenys atitinka įrodymams keliamus teisėtumo, leistinumo reikalavimus. Antra, naujausioje teisminėje praktikoje kartu pastebima problematika dėl slaptųjų tyrėjų provokacinių veiksmų vertinimo, pasitelkiant ne ikiteisminio tyrimo pareigūnus.

Štai, pavyzdžiui, vienoje LAT išplėstinės teisėjų kolegijos nutartyje dėl slaptųjų tyrėjų veiksmų sankcionavimo nutarties kokybės ir apimties kriterijų pasisakoma: *„Antai, teismo nutartyje dėl leidimo slaptai patekti į tarnybines teismo patalpas, apsiribota leidimu įeiti ir apžiūrėti patalpas ir nepasakyta dėl leidimo įrengti technines priemones specialia tvarka. Leidimas duotas tik slaptai patekti ir apžiūrėti tarnybines patalpas, o ne atlikti kokius nors kitus veiksmus. Be to, leidimas suformuluotas itin aptakiai, neapibrėžiant, kad leidimas duotas apžiūrėti konkrečias patalpas, šiuo atveju turbūt V. K. kabinetą teisme, o ne visas teismo patalpas, kaip galima spręsti iš nutarties teksto (nurodytas teismo adresas – (duomenys neskelbtini). Vargu, ar buvo tikslinga duoti tokį neapibrėžtą leidimą, kurį galima traktuoti, kaip leidimą įeiti ir apžiūrėti*

[95] Jurka, *supra note*, 5: 303.
[96] *Ibid*.
[97] Ažubalytė, *supra note*, 8: 286.
[98] Linas Belevičius, „Procesinių prievartos priemonių teisėtumo ir jų taikymo metu gautų įrodymų leistinumo probleminiai aspektai“, iš *Baudžiamasis procesas: nuo teorijos iki įrodinėjimo (prof. dr. Eugenijaus Palskio atminimui)*, Aurelijus Gutauska, Armanas Abramavičius, Simona Mesonienė, Algimantas Čepas, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 350.

visas teismo tarnybines patalpas, nes tai visai nesusiję su V. K. tariamomis veikomis, o kelia pavojų kitiems teismo darbuotojams dėl nepateisinamo kišimosi į jų privatų gyvenimą“[99].

Pateiktoje byloje ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis buvo pripažinta kaip aptaki ir neapibrėžta. Konkretizuojant šią situaciją, atkreipiamas dėmesys, kad teismas nepripažindamas įrodymų, gautų įrengiant slaptą pasiklausymo įrangą, išskiria ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartyje nenumatytą informacijos rinkimo būdą, t. y. nebuvo duotas leidimas įrengti slaptą garso ir vaizdo įrašymo aparatūrą. Tokia teismo pozicija leidžia daryti prielaidą, jog ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarties sankcionuoti priemonę įgyvendinimo ribos ir formos privalo būti išskirtinai aiškios ir konkretizuotos, nepaliekant vietos interpretacijoms. Pasisakydamas apie šią bylą A. Gutauskas nurodo, jog *„galima konstatuoti, kad buvo suformuota nauja teismų praktika, reikalaujanti iš teismų ir kriminalinės žvalgybos subjektų duodant leidimus atlikti operatyvinius (kriminalinės žvalgybos) veiksmus, leidimas turi būti kiek įmanoma tikslesnis, kad proceso dalyviai ir bylą nagrinėjantys teismai galėtų įvertinti tų veiksmų teisėtumą (teisinį pagrindą) ir pagrįstumą (faktinį pagrindą), būtent, būtų aišku, kokie veiksmai, kur, prieš kokius asmenis, kiek laiko galėjo būti vykdomi“*[100].

Vėlesnėje LAT išplėstinės teisėjų kolegijos nutartyje, pateiktame kontekste, pasisakoma kiek kitaip. *„Nors nutartyje kalbama apie vaizdo ir garso įrašymo priemonių naudojimą, o ne įrengimą, tačiau iš to, kad šia nutartimi taip pat duotas leidimas slaptai patekti į šias patalpas, natūraliai išplaukia išvada, kad minėtų priemonių naudojimas apima ir jų įrengimą“*[101]. Taigi, pastebėtina, jog pateiktos kasacinės instancijos teismo nutartys suponuoja tam tikrą neapibrėžtumą dėl ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarties turiniui keliamų kokybės reikalavimų. Viena vertus, teismų praktikoje deklaruojamas aiškus ir selektyvus slaptųjų tyrėjų veiksmų įgyvendinimo formų deklaravimas, kita vertus, vėlesnėje nutartyje konstatuojama, kad esant išduotam leidimui naudoti priemones ir patekti į patalpas, natūraliai išplaukia, kad naudojimas apima ir priemonių įrengimą. *„Kasacinės instancijos teismo praktikoje pažymėta, kad nutarties dėl operatyvinių veiksmų sankcionavimo rezoliucinėje dalyje turi būti tiksliai nurodyta sankcionuojamų operatyvinių veiksmų pavadinimas, turinys, apimtis, laikas ir asmuo ar asmenys, prieš kuriuos leidžiama atlikti*

[99] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-85-696/2016)“, infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 28 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-85-696/2016 (mruni.eu).
[100] Gutauskas, *supra note*, 17: 19.
[101] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-8-788/2018)“, infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 28 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-8-788/2018 (mruni.eu).

operatyvinius veiksmus. Netoleruotina, kai teismas nutarties rezoliucinėje dalyje tik perrašo prokuroro teikimo rezoliucinę dalį ir atitinkamą Operatyvinės veiklos ar Kriminalinės žvalgybos įstatymų straipsnį, nenurodydamas, kokie konkretūs veiksmai, priemonės ir kokia apimtimi gali būti vykdomi prieš asmenį. Leidimas atlikti operatyvinius (kriminalinės žvalgybos) veiksmus turi būti kiek įmanoma tikslesnis, kad proceso dalyviai ir bylą nagrinėjantys teismai galėtų įvertinti tų veiksmų teisėtumą (teisinį pagrindą) ir pagrįstumą (faktinį pagrindą), būtent, būtų aišku, kokie veiksmai, kur, prieš kokius asmenis, kiek laiko galėjo būti vykdomi. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad toks reikalavimas negali būti suprantamas, kaip perteklinių duomenų nurodymas teismo nutartyse. Teismo sprendimuose turi būti nurodyti duomenys, kurie būtini teisiniam ir faktiniam operatyvinių (kriminalinės žvalgybos) veiksmų ar neviešo pobūdžio procesinių prievartos priemonių (slaptų tyrimo veiksmų) pagrindui įvertinti; taip pat būtini teismo sprendimu leidžiamoms atlikti veiksmų apimtims (riboms) nustatyti: t. y. susiję su slaptai kontroliuojamo susižinojimo objektu (asmeniu, asmenimis), vieta, laiku (terminu) ir būdu (garso, vaizdo, kitoks kontroliavimas)“[102].

Įvertinus pateiktas bylas dėl ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarčiai keliamų aiškumo kriterijų sankcionuojant slaptųjų tyrėjų veiksmus, prieštarauti, jog tokia praktika pažeidžia precedento tęstinumo taisykles ar yra suprantama, kaip legislatyvinė omisija, turbūt būtų netinkama. Žvelgiant kitu pjūviu ir atkreipiant dėmesį į jau minėtą ypač platų veiksmo metodų įgyvendinimo turinį, teisminėje praktikoje gali kilti klausimai, pavyzdžiui, ar gavus leidimą patekti į patalpas įgyvendinant slaptųjų tyrėjų veiksmus, savaime neišplaukia išvada, kad galima slapta paimti objektų pavyzdžius lyginamajam tyrimui, daryti garso ir vaizdo įrašus, peržiūrėti siuntas ir kt.? Manytina, jog pirmiausia tokie veiksmai būtų pripažinti neteisėti ir pažeidžiantys ikiteisminio tyrimo nutarties turinio aiškumo reikalavimus.

Be šių pastebėjimų, autorius siekia atkreipti dėmesį ir į pačio ikiteisminio tyrimo funkciją pateiktame kontekste. Ikiteisminio tyrimo teisėjo vaidmuo, sankcionuojant nutartis, leidžia užtikrinti interesų balansą tarp valstybės galimos prievartos prieš asmenį ir pačių asmens teisių ir laisvių, t. y. vertinama, ar priemonės taikymas yra proporcingas ir (ar) apskritai yra galimas. Tvirtinant neišsamias nutartis, neatspindinčias tikrosios veiksmų apimties, interesų balansas negali būti įvertinamas objektyviai, dėl ko ikiteisminio tyrimo teisėjo kontrolė tampa minimali, kas (lot. *inter alia*) vertinama kritiškai.

[102] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-285-976/2018)“, infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 28 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-285-976/2018. Teismų praktika. 2018, 50, p. 452-474 (mruni.eu).

Kita teisminėje praktikoje pasitaikanti problema – provokacijos požymiai, taikant slaptųjų tyrėjų veiksmus. Šiuo aspektu aktualu pažymėti, kad esant išskirtinių aplinkybių visumai, slaptųjų tyrėjų veiksmus gali atlikti ne tik ikiteisminio tyrimo pareigūnai BPK 158 str. 6 d. Manytina, tokiais atvejais teismams provokacijos požymius reikia vertinti ypač atidžiai. Nuomonė išreiškiama atsižvelgiant į galimą suinteresuotumą bylos baigtimi ir subjektyvius požymius – toks asmuo nėra gerai apmokytas, kompetentingas pareigūnas. Vienoje naujausių LAT septynių teisėjų kolegijos nutarčių buvo sprendžiama, ar slaptųjų tyrėjų veiksmus įgyvendinantis liudytojas iš tiesų neveikė kaip provokatorius, įvertinant ir pareigūnų pasyvumą konkrečiu atveju. *„Apibendrindama tai, kas pasakyta, išplėstinė teisėjų kolegija daro išvadą, kad byloje nustatyta, jog pirminiai duomenys apie A. P. 50 000 Eur kyšio provokavimą ir reikalavimą iš R. A. buvo gauti pažeidžiant asmens teisę į susižinojimo slaptumą, įstatyme nustatytą duomenų rinkimo tvarką. Nagrinėjamu atveju ikiteisminio tyrimo pareigūnai, elgdamiesi pasyviai ir ignoruodami įstatymų nustatytą tvarką, leido privačiam asmeniui rinkti tyrimui reikšmingus duomenis, todėl jie buvo gauti neteisėtu būdu, suvaržant žmogaus teises (Konvencijos 8 straipsnis) ir pažeidžiant BPK 20 straipsnio 4 dalies reikalavimus. Be to, nagrinėjamu atveju veikos padarymą lėmė provokacija, o už tokią veiką negali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė. Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalyje ir BPK 44 straipsnio 5 dalyje įtvirtinto teisingo bylos išnagrinėjimo principo vienas aspektų yra reikalavimas garantuoti, kad asmuo nebuvo provokuojamas padaryti nusikalstamą veiką, o po to už jos padarymą baudžiamas. Teisingas turi būti visas procesas, įskaitant ir reikšmingų bylai tirti bei nagrinėti duomenų rinkimo būdus“*[103].

Pareigūnų pasyvumas nesiimant visų įmanomų teisėtų priemonių išsiaiškinti nusikaltimus ar juos darančius asmenis, negali būti toleruojamas. Konkrečiu atveju, toks neveikimas nulėmė nesankcionuotą nusikalstamos veikos imitavimo modelį, vėliau tapusį provokacija. Teisėsaugos pareigūnai turi imtis visų įmanomų teisėtų priemonių vykdyti savo profesinę pareigą, t. y. esant poreikiui kreiptis dėl neviešo pobūdžio priemonių sankcionavimo įstatyme numatyta tvarka, o ne „perkelti“ šią pareigą prisidengiant individualių asmenų galimybėmis rinkti bylai reikšmingus duomenis.

Reziumuojant galima teigti, jog sankcionuojant slaptųjų tyrėjų veiksmus, ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartyje privalo atsispindėti aiškūs būdai ir apimtys, kaip bus taikomas veiksmas. Sunku numatyti, ar teisminėje praktikoje greitu metu pasitaikys išimčių dėl savaime išplaukiančių

[103] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-165-648/2021)“, infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 28 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-165-648/2021 (mruni.eu).

metodų įgyvendinimo sankcionuojant slaptųjų tyrėjų veiksmus. Tačiau autoriaus nuomone, išlaikant teisminės praktikos tęstinumą ir ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarties aiškumo kriterijus, vienas kitą papildančių duomenų rinkimo metodų nustatymas turi būti ypač gerai argumentuotas. Kalbant apie provokacijos aspektą pažymėtina, kad šio veiksmo taikymo metu, pasitelkiant ne ikiteisminio tyrimo pareigūnus, provokacijos tikimybė padidėja. Tokia išvada buvo padaryta atsižvelgiant į tam tikrą asmens suinteresuotumą bylos baigtimi ir subjektyvius asmens požymius.

2. 3. Nusikalstamą veiką imituojantys veiksmai

Nusikalstamos veikos imitavimo modelį (toliau – NVIM) reglamentuoja BPK 159 ir KŽĮ 13 straipsniai. *„Tai duomenų apie nusikalstamą veiką paieškos būdas, kuomet asmeniui, kuriam yra siūloma padaryti nusikaltimą ar dalyvauti jį darant, BPK ir KŽĮ nustatytais pagrindais leidžiama atlikti veiksmus, kurie formaliai atitinka objektyviuosius nusikaltimo sudėties požymius*[104]*“*.

Dėl šio veiksmo atlikimo problematikos doktrinoje ar teisminėje praktikoje dažniausiai yra vertinama, ar asmuo nebuvo skatinamas, provokuojamas nusikalsti pačių veiksmą įgyvendinančių subjektų. Šiuo aspektu būtina paminėti ypač Lietuvai aktualius sprendimus EŽTT jurisprudencijoje, kaip: *Ramanauskas prieš Lietuvą*[105], *Malininas prieš Lietuvą*[106], *Milinienė prieš Lietuvą*[107]. Taip pat kitus: *Edwards ir Lewis prieš Jungtinę Karalystę*[108], *Vanyan prieš Rusiją*[109] ir kt.

Teisės mokslininkų darbuose apie provokaciją ir jos formų santykį renkant bylai reikšmingus duomenis plačiai pasisako R. Jurka straipsnyje „Provokacija kaip priemonė renkant įrodymus baudžiamajame procese“[110] ir G. Goda monografijoje „Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese“[111].

---

[104] Goda ir kt., *supra note*, 74: 276.
[105] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. vasario 5 d. sprendimas byloje Ramanauskas prieš Lietuvą (Nr. 74420/01)“, lrv-atstovas-eżtt, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., EUROPOS TARYBA (lrv-atstovas-eztt.lt).
[106] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. liepos 1 d. sprendimas byloje Malininas prieš Lietuvą (Nr. 10071/04)“, lrv-atstovas-eżtt, MALININAS_2008_sprendimas.pdf (lrv-atstovas-eztt.lt).
[107] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. birželio 24 d. sprendimas byloje Milinienė prieš Lietuvą (Nr. 74355/01)“, lrv-atstovas-eżtt, hudoc, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., MILINIENE_2008_sprendimas.pdf (lrv-atstovas-eztt.lt).
[108] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. spalio 27 d. sprendimas byloje Edwards ir Lewis prieš Jungtinę Karalystę (Nr. 39647/98 ir 40461/98)“, hudoc, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., EDWARDS AND LEWIS v. THE UNITED KINGDOM (coe.int).
[109] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. kovo 15 d. sprendimas byloje Vanyan prieš Rusiją (Nr. 53203/99)“, hudoc, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., VANYAN v. RUSSIA (coe.int).
[110] Jurka, *supra note*, 13: 259–262.
[111] Goda, *supra note*, 10: 126–135.

Taigi, šiame poskyryje bus analizuojamas provokacijos elemento (ne)buvimas individualiais atvejais, pažymint, kad veiksmo atlikimo trukmė gali būti vienas iš ypač reikšmingų vertinimo požymių identifikuojant pasyviąją provokacijos formą. Be išskirto NVIM trukmės vertinimo ir įtakos provokacijai, tam tikra problematika įžvelgiama ir NVIM įgyvendinimo metodų selektyvume pateikiant prašymą sankcionuoti priemonę.

„*Tiek Europos Žmogaus Teisių Teismo, tiek Lietuvos Respublikos teismų praktikoje provokavimas konstatuojamas tada, kai teisėsaugos institucijų pareigūnai arba pagal jų nurodymus veikiantys asmenys daro asmeniui tokio pobūdžio poveikį, kad paskatintų padaryti nusikalstamą veiką, kurios jis kitaip nebūtų padaręs, taip siekdami sudaryti sąlygas veikos padarymo faktui konstatuoti, t. y. pateikti įrodymus ir vykdyti baudžiamąjį persekiojimą*“[112]. Išsamiau detalizuojant provokacijos požymių identifikavimą ir ribas, LAT praktikoje pasisakoma: „*Nustatant provokaciją turėtų būti atsižvelgiama ne vien tik į NVIM dalyvių veikimo būdą modelio realizavimo metu (t. y. į tai, ar buvo asmens spaudimas, skatinimas, kurstymas, įtikinėjimas ir pan. padaryti konkrečią nusikalstamą veiką); provokavimo faktas nustatytinas iš visų bylos aplinkybių, įskaitant ir aplinkybes, nesusijusias su NVIM dalyvių veikla, visumos, kurioje reikšminga yra tai, ar buvo pakankamas pagrindas įtarti asmenį iki modelio taikymo darant nusikalstamą veiką ar rengiantis ją daryti, kai tokio rengimosi jis nebuvo nutraukęs; provokavimas konstatuotinas tada, kai iš aplinkybių visumos galima daryti išvadą, kad atitinkama veika nebūtų buvusi atlikta be NVIM dalyvių įsikišimo*“[113].

Pavyzdžiui, vienoje iš kasacinės instancijos teismo bylų, keičiant žemesnės instancijos teismo sprendimą dėl provokacijos nebuvimo, pasisakoma: „*Vien tai, kad, atliekant slaptus veiksmus, A. K. raginant (įtikinėjant) kalbėtis su R. M. ir taikytis, N. J. suabejojo dėl galimų šiuo atveju pasekmių jam („Gerai, jeigu taikytis su Macijausku <...> tai vis tiek man gaunasi teistumas“), nesudaro pagrindo jo veiksmus vertinti kaip A. K. skatinimą nusikalsti. Viena vertus, tai įprastas žmogaus, kuriam dėl darbinės veiklos yra svarbu neturėti teistumo, elgesys (aktualiu laikotarpiu N. J. buvo UAB „Intergas“ Mažeikių filialo Magistralinių dujotiekių ir dujų skirstymo stočių eksploatavimo tarnybos vadovas), kita vertus, A. K. tuoj pat N. J. kilusią abejonę dėl teistumo paneigė, stebėdamasis, kaip šis nesuvokia, jog jokio teistumo nebus, teigdamas, kad šis*

[112] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-375-895/2015)“, infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 21 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-375-895/2015 (mruni.eu).

[113] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2A-P-2/2009)“, infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 21 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-P-2/2009. Teismų praktika. 2009, 31 (mruni.eu).

„taikymasis“ su R. M. nėra „taikymasis teisme procesiškai. <...> Atsižvelgusi į išdėstytus argumentus, teisėjų kolegija konstatuoja, kad, J. ir N. J. prieš A. K. atliekant neviešo pobūdžio veiksmus, nei BPK 158 straipsnio 4 dalies, nei 159 straipsnio 3 dalies nuostatos nebuvo pažeistos – nuteistasis A. K. nebuvo provokuojamas ir (ar) spaudžiamas daryti nusikaltimą. Tokia išvada darytina ir dėl V. G. (K.). Vadinasi, priešingai apeliacinės instancijos teismui, pirmosios instancijos teismas tokiais veiksmais surinktus duomenis pagrįstai pripažino leistinais įrodymais ir, vertindamas nuteistųjų veiksmus, BPK 20 straipsnio ir (ar) kitų baudžiamojo proceso įstatymo reikalavimų nepažeidė“[114]. Konkrečiu atveju, nuogąstavimas dėl teistumo sukeliamų padarinių asmeniui buvo įvertintas, kaip natūralus žmogaus elgesys, o ne provokacija. Manytina, toks teismo vertinimas tik dar labiau patvirtina aplinkybių visumos vertinimo prioritetą, norint tinkamai įvertinti provokacijos faktą, neapsiribojant tik epizodiniu įvykių kontekstu.

Tiesa, visuotinai pripažįstama, kad provokacija gali pasireikšti ir pasyviąja forma. Teisinėje literatūroje ji sutinkama ir kitu pavadinimu – „nusikalstamų veikų tiražavimas“. Kaip teisingai pastebi R. Jurka, daugumoje atvejų, provokacijos apibrėžimas yra sietinas su teisėsaugos pareigūnų aktyviais veiksmais, kitaip tariant, veikimu, kuriuo tam tikra prasme asmuo yra „viliojamas“ nusikalsti[115]. „Tačiau kartu pažymėtina, kad tinkamo teisinio proceso principas reikalauja patikrinti, ar įgyvendinant neviešo pobūdžio tyrimo veiksmą pareigūnų iš esmės pasyvi veikla nebuvo tik iliuzija, o priešingai – provokacijos aliuzija“[116].

LAT praktikoje vertinant pasyvios provokacijos formos (ne)buvimą galima rasti tokių pavyzdžių *„NVIV taikymas nusikalstamoms veikoms „tiražuoti“, t. y. iš esmės nesiekiant NVIV jokių tyrimui reikšmingų tikslų, o laukiant, kol kaltininkas padarys daugiau ar sunkesnių nusikalstamų veikų, taip pablogindamas savo teisinę padėtį, yra draudžiamas. <...> Taikant NVIV antrąjį kartą, buvo atskleistas V. J. veikų sistemiškumas, nevienkartinis (neatsitiktinis) pobūdis, taip patikrinant ir A. R. parodymų patikimumą, t. y. buvo gauta iš esmės tyrimui reikšmingų duomenų. Pažymėtina ir tai, kad nors, vadovaujantis minėta ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi, NVIV galėjo būti taikomi dar bent du mėnesius, perkant psichotropines medžiagas iš V. J. dar bent tris kartus, NVIV tolesnis taikymas, atsižvelgiant į gautus duomenis, į tai, kokia yra tikimybė gauti naujų duomenų, buvo nutrauktas, siekiant nepagrįstai nesunkinti V. J. padėties. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija konstatuoja, kad nei aktyvios (lenkimo, skatinimo disponuoti*

[114] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų 2017 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-162-303/2017)“, infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 29 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-162-303/2017 (mruni.eu).
[115] Jurka, *supra note*, 13: 254.
[116] *Ibid*: 262.

dideliais narkotinių ir psichotropinių medžiagų kiekiais), nei pasyvios (nusikalstamų veikų „tiražavimo“) provokacijos tiriant šią baudžiamąją bylą, taikant NVIV, nenustatyta. Tiek procesinių prievartos priemonių šioje byloje taikymo apimties aspektu, tiek konkrečios procesinės prievartos priemonės – nusikalstamą veiką imituojančių veiksmų aspektu procesinių prievartos priemonių naudojimo šioje byloje proporcingumas buvo išlaikytas, nusikalstamų veikų vadinamojo „tiražavimo“ požymių, galinčių lemti pasyvios provokacijos nustatymą, nekonstatuotina“[117].

Kaip pastebima iš praktinės situacijos, identifikuojant pasyviąją provokacijos formą, dažniausiai yra vertinamas veiksmo taikymo intensyvumas ir trukmė. Todėl natūralu, jog sunkiai išnarpliojamų ir gerai organizuotų nusikaltimų atveju, NVIM sankcijos taikymo trukmė yra ilgesnė. Tokio pobūdžio bylose teismo kompetencijoje yra vertinama, ar veiksmai buvo taikomi tikslingai, t. y. nustatyti juridiškai svarbias aplinkybes, ar vis dėlto, veiksmų taikymas buvo netikslingas ir turėjo įtakos pasireikšti atitinkamai provokacijos formai. Kitaip tariant, veiksmų taikymas visada privalo būti pagrįstas objektyviu bylos aplinkybių visetų, o ne „noru“ dirbtinai pasunkinti asmens atsakomybę.

Kaip jau minėta anksčiau, nei esamas BPK 159 str., nei KŽĮ 13 str. reguliavimas nenumato, kiek tiksliai laiko NVIM gali būti taikomas subjektui. Kasacinės instancijos teisme šiuo aspektu yra pažymima, kad *„NVIM arba (ir) NVIV taikymo trukmė gali būti vienas iš požymių, reikšmingų sprendžiant dėl provokavimo konkrečioje byloje“*[118]. Taigi, laikantis pateiktos kasacinės instancijos teismo praktikoje suformuotos taisyklės, pateikiamas pavyzdys: „*Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, spręsdami dėl nusikalstamą veiką imituojančių veiksmų taikymo teisėtumo, nuosprendžiuose vertino nusikalstamą veiką imituojančių veiksmų trukmę, konstatuodami per ilgą tokių veiksmų taikymo trukmę. Byloje nustatyta, kad slapti įrodymų rinkimo veiksmai prieš J. K. buvo taikomi nuo 2013 m. gegužės 17 d. iki 2014 m. birželio 3 d. Tai, kad tokie veiksmai užsitęsė, pripažino ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro pavaduotojas apeliaciniame skunde, nurodydamas, kad nusikalstamą veiką imituojančiais veiksmais siekta atskleisti J. K. veiksmų sistemiškumą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nei NVIM, nei NVIV negali būti naudojami tam, kad pasunkintų kaltininko atsakomybę. Toks valstybės institucijų elgesys neatitiktų tų institucijų veiklos tikslų ir prieštarautų Konvencijos nuostatoms. Teisėjų kolegija, pritardama apeliacinės instancijos teismo argumentams nuosprendyje, pažymi, kad toks metodas parodyti J. K. veiksmų pavojingumą,*

[117] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-79-697/2022)“, infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 29 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-79-697/2022 (mruni.eu).
[118] „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra note*, 52.

dirbtinai konstruojant naujus nusikalstamos veikos epizodus (G. T. veiksmai neapsiribojo iš esmės pasyviu dalyvavimu, jis J. K. savo provokuojamais veiksmais ir elgesiu darė tokią įtaką, dėl kurios buvo sukeltos neigiamos J. K. reakcijos, skatinama jį su prokuroru ir vėl susitikti, toliau su juo bendrauti bei reikšti neteisėtus reikalavimus ir pan.), prieštarauja nusikalstamą veiką imituojančių veiksmų taikymo teisėtumo sąlygoms, juolab, kaip minėta, kai buvo pažeistos ir kitos modelio taikymo teisėtumo sąlygos – nustatytų nusikalstamą veiką imituojančių veiksmų ribų nesilaikymas ir J. K. provokavimas“[119].

Verta pacituoti ir kitokį teismų vertinimą NVIM taikant ilgiau negu du metus: *„<...> Iš tiesų, nagrinėjamoje byloje slapti tyrimo veiksmai tęsėsi gana ilgą laiką: pirmieji tokie veiksmai buvo teismo nutartimis sankcionuoti 2006 m. spalio 13 d., vėliau buvo ne kartą pratęsiami ir truko net iki 2008 m. vasario mėn. Taigi, tokių žmogaus privatumą varžančių tyrimo veiksmų trukmė iš tiesų yra „ribinė“ ir reikalaujanti legitimaus pagrindimo. Visgi, šį faktą byloje galima paaiškinti objektyviu poreikiu, o ne noru dirbtinai pasunkinti kurio nors įtariamo asmens teisinę padėtį. Iš bylos medžiagos matyti, kad slapti tyrimo veiksmai buvo pratęsinėjami siekiant išsiaiškinti bendrininkų veikų apimtį, mechanizmą, atskirų kyšininkavimų detales, į šias veikas įtrauktų asmenų skaičių. Tęsiant šiuos veiksmus, plėtėsi asmenų, užfiksuotų dalyvaujant korupciniuose sandėriuose, ratas, nepasibaigus vienam kyšininkavimui, jau buvo tariamasi dėl kito. Kiekviena kaltinamiesiems inkriminuota nusikalstama veika yra tęstinio pobūdžio ir susidedanti iš laike išsidėsčiusių daugybės tarpinių epizodų (pokalbių, aptarimų, susitarimų ir t. t.), taigi, buvo susidurta su sistemine korupcija, kuriai atskleisti reikia didesnių laiko sąnaudų. Darytina išvada, kad užsitęsusio neviešo tyrimo priežastys yra aiškios ir objektyvios. Todėl teisėjų kolegija sutinka su apeliacinės instancijos teismo išvada, kad užsitęsę operatyvinės veiklos ir neviešo pobūdžio ikiteisminio tyrimo veiksmai atitiko baudžiamojo proceso tikslus ir nelaikytini neproporcingais, pertekliniais ir skatinančiais (provokuojančiais) daryti naujas nusikalstamas veikas. Todėl šie surinkti duomenys atitinka teisėtumo ir leistinumo reikalavimus (BPK 20 straipsnio 1, 4 dalys)“*[120].

Veiksmo trukmės vertinimas, kaip reikšminga aplinkybė įvertinti galimą provokacijos elementą, manytina, aktyvuojasi tik kalbant ne apie vienkartinį, epizodinį NVIM taikymą. Autoriaus nuomone, teisminėje praktikoje suformuotos NVIM trukmės vertinimo taisyklės yra tik gairės, padedančios įsigilinti į kiekvieną individualų atvejį. Sutinkama su teismo vertinimu, kad

[119] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-52-942/2020)“, infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 28 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52-942/2020 (mruni.eu).
[120] „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra note*, 101.

būtent šiuo atveju nebuvo pažeistas veiksmų taikymo trukmės proporcingumas, tačiau kaip ir yra pažymima, tokia taikymo trukmė yra „ribinė“.

Kita aptariama priežastis, keičiant žemesniųjų instancijų teismų sprendimus – privalomas ir aiškus NVIM įgyvendinimo metodų (būdų) selektyvumas. Ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartyje, pagal formuojamą teismų praktiką privalo būti deklaruojami aiškus būdai, kaip bus įgyvendinamas veiksmas. Netoleruotinos situacijos, kaip sankcijoje yra deklaruojamas nedetalizuotas bendro pobūdžio prašymas NVIM taikymui: *„Atkreiptinas dėmesys, kad pats savaime nusikalstamos veikos imitavimo veiksmų sankcionavimas leidžiant tartis dėl kyšio, pažadėti ar tartis dėl kyšio davimo nėra savaiminis informacijos rinkimo būdas. Šiuo atveju, imituojant nusikalstamą veiką, t. y. tariantis dėl kyšio ar jo davimo, tik sudaroma galimybė rinkti reikiamą informaciją. Todėl teismo nutartyje, kuria sankcionuotas leidimas atlikti nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus, turi būti nurodytas ir informacijos rinkimo būdas, kuris bus naudojamas. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad 2017 m. birželio 1 d. nutartimi buvo apsiribota tik leidimu atlikti nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus P. P. ir T. T. atžvilgiu, o dėl leidimo panaudoti garsą ir vaizdą fiksuojančias technines priemones nepasisakyta. Tai reiškia, kad aptariama nutartimi duotas leidimas tik atlikti rezoliucijoje išvardytus NVIV, bet ne kitus veiksmus. Abiejų instancijų teismai ignoravo šį procesinį pažeidimą bei nesiaiškino, kokiu faktiniu ir teisiniu pagrindu NVIV dalyvis M. K. nepaisė 2017 m. birželio 1 d. nutarties rezoliucinės dalies, – taigi buvo pažeisti BPK 20 straipsnio 3–5 dalių reikalavimai. Nesant duomenų, jog nagrinėjamoje byloje buvo duotas leidimas M. K. naudoti garso ir vaizdo įrašymo įrangą, visi duomenys, gauti byloje panaudojus vaizdo ir garso įrašymo įrangą, negali būti laikomi duomenimis, gautais teisėtu būdu. Dėl to duomenys, užfiksuoti atitinkamuose 2017 m. spalio 26 d. NVIV atlikimo protokoluose, negali būti pripažinti įrodymais BPK 20 straipsnio prasme“*[121].

Identiška situacija, neatitinkanti suformuotų praktikos taisyklių, pateikiama dar naujesnėje Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje: *„Šiuo atveju imituojant nusikalstamą veiką, t. y. tariantis dėl kyšio ar jo davimo, tik sudaroma galimybė rinkti reikiamą informaciją. Todėl teismo nutartyje, kuria sankcionuotas leidimas atlikti nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus, turi būti nurodytas ir informacijos rinkimo būdas, kuris bus naudojamas. Nesant duomenų, jog buvo duotas leidimas naudoti garso ir vaizdo įrašymo įrangą, visi duomenys, gauti byloje panaudojus vaizdo ir garso įrašymo įrangą, negali būti laikomi duomenimis, gautais teisėtu būdu. Taigi ir šioje byloje galėjo*

[121] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-154-1073/2020)“, infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 28 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. liepos 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-154-1073/2020. Teismų praktika. 2020, 54, p. 641–658 (mruni.eu).

būti naudojami tik tie prokuroro sprendimu taikytos procesinės prievartos priemonės metu gauti rezultatai, dėl kurių nutarties rezoliucinėje dalyje pasisakė ikiteisminio tyrimo teisėjas. Svarbu ir tai, kad pagal BPK 160[1] straipsnio 1 dalį, ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis gali būti skundžiama BPK X dalyje nustatyta tvarka, tačiau prokuratūra šios nutarties neapskundė. Atsižvelgiant į tai teisėjų kolegija daro išvadą, kad 2017 m. lapkričio 2 d. nutartimi buvo pasisakyta tik dėl nusikalstamą veiką imituojančių veiksmų atlikimo R. T. atžvilgiu, o dėl leidimo panaudoti garsą ir vaizdą fiksuojančias technines priemones nepasisakyta. Tai reiškia, kad šia nutartimi patvirtintas tik NVIV atlikimo, bet ne kitų veiksmų atlikimo teisėtumas. NVIV atlikimo metu panaudojus garsą ir vaizdą fiksuojančias technines priemones, kurių panaudojimo teisėtumas ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi nebuvo patvirtintas, tokie duomenys neturėjo būti laikomi teisėtu būdu gautais ikiteisminio tyrimo duomenimis ir negalėjo būti pirmosios instancijos teismo panaudoti motyvuojant savo išvadas.“[122]

Atkreiptinas dėmesys, jog teisminės praktikos tendencijos dėl NVIM įgyvendinimo metodų įtvirtinimo ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartyje, manytina, veda prie tikslingo ir pozityvaus teisinio apibrėžtumo. Kaip žinoma, NVIM įgyvendinimo metodai nėra suprantami kaip pavieniai veiksmai, kurių pagalba sukuriama asimiliacija, (lot. *de facto*) atitinkanti nusikalstamos veikos požymius. Taigi, NVIM įgyvendinimo būdų įtvirtinimas ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartyje visada privalo būti deklaruojamas aiškiai ir konkrečiai.

Aptarti praktiniai pavyzdžiai leidžia reziumuoti, jog teisminėje praktikoje, probleminiai aspektai keičiant žemesniųjų instancijų teismo sprendimus taikant NVIM, išryškėja analizuojant veiksmo taikymo trukmę ir įtaką provokacijai. Kartu pabrėžtinos problemos, kylančios ir iš ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarčiai keliamų kokybės kriterijų, prašant sankcionuoti NVIM. Bylų analizė atskleidė, kad ikiteisminio tyrimo nutartyje privalo būti deklaruojama, kokia apimtimi ir kokiu būdu bus įgyvendinamas veiksmas. Kitaip veiksmus įgyvendinantys subjektai galėtų veikti nevaržomai, be jokios kontrolės, kas galimai išeina iš teisinės valstybės rėmų. Dėl NVIM trukmės kitoniškumo – išsiskiriantys teismų sprendimai šiuo klausimu, autoriaus nuomone, nėra suvokiami kaip ydinga praktika ar teisinis nihilizmas. Kasacinės instancijos praktikoje suformuoti objektyvūs trukmės vertinimo kriterijai yra tik gairės, kurios taikomos individualių aplinkybių visumoje,

[122] „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. lapkričio 29 d. nuosprendis, baudžiamojoje byloje (Nr. 1A-287-654/2021)“, infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 28 d., Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. lapkričio 29 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-287-654/2021 (mruni.eu).

išlaikant prioritetą veiksniui, ar ilgas neviešo pobūdžio veiksmų taikymas yra objektyviai pagrįsta bylos aplinkybių visuma ir neturėjo įtakos kilti provokacijos formai.

2. 4. Slaptas sekimas

Slaptą sekimą, kaip individualų neviešo pobūdžio veiksmą, reglamentuoja BPK 160 str. ir KŽĮ 15 str. *„Slaptas sekimas – tai kryptingai organizuotas, įstatymu reglamentuotas tyrimo veiksmas, atliekamas valstybės teritorijos ribomis apibrėžtoje materialioje erdvėje tam tikrą laiko tarpą, naudojant teisės aktais leistinus fiksavimo būdus slapta, vizualiai ar kitokiu būdu stebint sekimo objektą, siekiant surasti ir surinkti duomenis, reikšmingus nusikalstamai veikai tirti ir (ar) nagrinėti“*[123]. Lyginant su kitais neviešo pobūdžio veiksmais, bendrai pripažįstama, kad šis veiksmas pasižymi mažiausiu procesiniu krūviu, kas atitinkamai leidžia šią priemonę sankcionuoti prokurorui ar neatidėliotinais atvejais ikiteisminio tyrimo pareigūnui. Nors šio neviešo pobūdžio veiksmo procesinis krūvis yra mažiausias, vis dėlto, pagal savo pobūdį ir prigimtį tai yra slaptasis veiksmas, dėl ko turi būti taikomos analogiškos teisminės praktikos taisyklės, bent jau kalbant apie neviešo pobūdžio veiksmus bendruoju požiūriu. Naujausioje teisminėje praktikoje tokia nuomonė patiria tam tikrą kontraversiškumą ar bent sukelia tam tikras įžvalgas. Taigi, šiame poskyryje dėmesys bus skiriamas slapto sekimo probleminiam vertinimui, kaip „bendrasis pažinimo metodas“.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169-689/2018, manytina, tapo lūžio tašku atsirasti tokiai slapto sekimo legitimiai „formai“, kaip bendrasis pažinimo metodas. Nutartyje nurodoma, kad *„pats savaime kokio nors objekto stebėjimas yra bendrasis pažinimo metodas ir, jeigu juo nepažeidžiamos žmogaus teisės ir laisvės, nėra draudžiamas veiksmas, nesvarbu, kas – privatus asmuo ar valstybės pareigūnas – tą daro. Jeigu stebint objektą renkama informacija apie Konstitucijos ir įstatymų saugomas vertybes, tai toks stebėjimas turi būti atliekamas įstatymų nustatyta tvarka, pavyzdžiui, informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 22 straipsnio 3 dalis). Nagrinėjamu atveju aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnai stebėjo ir fiksavo tam tikras teritorijas, jose atliekamus darbus, transporto priemones ir tai fiksavo. Šiais veiksmais nebuvo renkama informacija apie kokio nors žmogaus privatų gyvenimą ar apie kokias nors kitas Konstitucijos ir įstatymų saugomas vertybes. Tokiais veiksmais aplinkos apsaugos*

[123] Bučiūnas, *supra note*, 15: 66.

valstybinės kontrolės pareigūnai realizavo Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 15 punkte numatytą teisę ir pareigą imtis visų priemonių, kad pažeidimas būtų išaiškintas ir nustatyti pažeidėjai. Taigi nėra pagrindo išvadai, kad aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės pareigūnų surinkta ir prokurorui pateikta medžiaga buvo gauta ne įstatymo nustatyta tvarka“[124]. Teismas, vertindamas byloje pateiktus veiksmus, kaip bendrąjį pažinimo metodą, akcentavo, jog subjektai atliko savo įstatymines pareigybes, kitaip tariant, elgėsi pagal jų profesinę veiklą reglamentuojančių teisės aktų nuostatas. Kartu teismas motyvuodamas tokius veiksmus ne kaip slaptą sekimą, pažymėjo, jog tokiu būdu nebuvo pažeistos asmens konstitucinės vertybės ir teisės.

Kitas atvejis kasacinės instancijos praktikoje, pareigūnų veiksmus pripažįstant kaip bendrąjį pažinimo metodą, atribojant nuo slapto sekimo veiksmų: *„Teismų praktikoje yra teigiama, kad pats savaime kokio nors objekto stebėjimas yra bendrasis pažinimo metodas, ir jeigu juo nepažeidžiamos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės, nėra draudžiamas veiksmas, nesvarbu, kas – privatus asmuo ar valstybės pareigūnas – tai daro. Jeigu stebint objektą renkama informacija apie Konstitucijos ir įstatymų saugomas vertybes, tai toks stebėjimas turi būti atliekamas įstatymų nustatyta tvarka, pavyzdžiui, informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą (BPK 160, 160[1] straipsniai). Nagrinėjamu atveju policijos pareigūnai stebėjo viešas teritorijas, jose paliktas transporto priemones bei asmenis, atvykusius jų pasiimti. Šie veiksmai nebuvo fiksuoti naudojant vaizdo ar garso įrangą. Šiais veiksmais nebuvo renkama informacija apie kokio nors žmogaus privatų gyvenimą ar apie kokias nors kitas Konstitucijos ir įstatymų saugomas vertybes. Todėl darytina išvada, kad tokiais veiksmais policijos pareigūnai realizavo jų veiklą reglamentuojančių norminių aktų nustatytą teisę ir pareigą imtis visų priemonių, kad būtų išaiškinta nusikalstama veika ir nustatyti ją įvykdę asmenys (BPK 1 straipsnio 1 dalis, 164 straipsnio 1 dalis, 165 straipsnio 1 dalis, 171, 172 ir kt. straipsniai)“*[125].

Teismas, motyvuodamas savo sprendimą, išskiria naujus papildomus požymius vertinant veiksmą kaip bendrąjį pažinimo metodą. Vertinimo spektre atsiranda veiksmo trukmės ir stebėjimo priemonių (ne)pasitelkimo požymiai. Autoriaus nuomone, esminis probleminis išskirtinumas,

[124] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-169-689/2018)“, infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 28 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169-689/2018 (mruni.eu).

[125] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-6-1073/2020)“, infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 28 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-6-1073/2020 (mruni.eu).

lyginant su prieš tai pateikta byla, suprantamas, kaip veiksmų atlikimas prasidėjus ikiteisminiam tyrimui. Kaip nurodoma Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje apžvalgoje, *„pradėjus ikiteisminį tyrimą, duomenys apie nusikalstamą veiką, ją padariusį asmenį ir kitas aplinkybes, turinčias reikšmės bylai išspręsti teisingai, renkami tik BPK nustatyta tvarka, o kitų įstatymų nustatyta tvarka gali būti tik ieškoma duomenų šaltinių, kuriuos nustačius, atliekami proceso veiksmai“*[126]. Taigi, savaime kyla klausimas, kuris lieka atviru, ar tokių veiksmų supanašėjimo atveju, pareigūnams atlikus slaptą sekimą formos prasme, nėra pažeidžiamos įrodymų rinkimo taisyklės, atsižvelgiant į slapto sekimo sankcionavimo procedūrą?

Toliau analizuojant bendrojo pažinimo metodo suvokimą teisminėje praktikoje, pateikiamas vėlesnis teisminės praktikos išaiškinimas: „*Šioje byloje pareigūno L. B. veiksmai, kuriuos jis atliko, nustatydamas nusikalstamą veiką padariusį asmenį, buvo panašūs į BPK reglamentuojamą slaptą sekimą. L. B., gavęs duomenų iš tyrėjų, kurie informaciją surinko klausydamiesi A. J. telefono pokalbių (ši procesinė prievartos priemonė sankcionuota 2019 m. balandžio 11 d. ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi), apie planuojamą asmenų susitikimą dėl namų gamybos stipriojo alkoholinio gėrimo, nuvyko į numatomą namų gamybos alkoholinio gėrimo perdavimo vietą, vizualiai užfiksavo, sėdėdamas tarnybiniame nežymėtame automobilyje. <...> Taip buvo rastos plastikinės talpyklos su skaidriu skysčiu, turinčiu naminės degtinės kvapą. Teismų praktikoje yra teigiama, kad pats savaime kokio nors objekto stebėjimas yra bendrasis pažinimo metodas, ir jeigu juo nepažeidžiamos pagrindinės žmogaus teisės ir laisvės, nėra draudžiamas veiksmas, nesvarbu, kas – privatus asmuo ar valstybės pareigūnas – tai daro. Jeigu stebint objektą renkama informacija apie Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų saugomas vertybes, tai toks stebėjimas turi būti atliekamas įstatymų nustatyta tvarka, pavyzdžiui, informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą (BPK 160, 1601 straipsniai). Įvykių eiga rodo, kad pareigūno L. B. veiksmai buvo atliekami labai trumpą laiko tarpą viešoje vietoje, jų tikslas buvo nustatyti nusikalstamą veiką darančius asmenis. Šie veiksmai nebuvo fiksuoti naudojant vaizdo ar garso įrangą. Šiais veiksmais nebuvo renkama informacija apie kokio nors žmogaus privatų gyvenimą ar apie kokias nors kitas Konstitucijos ir įstatymų saugomas vertybes. Todėl darytina išvada, kad tokiais veiksmais policijos pareigūnas realizavo jo veiklą reglamentuojančių norminių aktų nustatytą teisę ir pareigą imtis visų priemonių, kad būtų išaiškinta nusikalstama veika ir nustatyti ją įvykdę asmenys (BPK 1*

[126] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo apžvalga, *supra note*, 41: 3.

straipsnio 1 dalis, 164 straipsnio 1 dalis, 165 straipsnio 1 dalis, 171, 172 straipsniai, Policijos įstatymo 5, 6, 21, 22, 25, 26 ir kt. straipsniai)“[127].

Taigi, be panašumų su prieš tai pateiktomis bylomis, galima pastebėti, jog bendrojo pažinimo metodo vertinimas LAT jurisprudencijoje buvo dar labiau praplėstas. Manytina, jog ypač aktualia vertinimo aplinkybe, šiuo konkrečiu atveju, yra duomenų apie galimą nusikalstamą veiką gavimo pobūdis, t. y. informacija gauta, taikant elektroniniais ryšiais perduodamą informacijos kontrolę (klausantis telefoninių pokalbių). Neviešo pobūdžio veiksmų suderinamumas ir kompleksinis jų taikymas taktiniu lygiu reiškia didesnę duomenų gavimo apimtį ir efektyvesnį tyrimą, kas iš veiksmų taikymo subjektų perspektyvos yra pozityvu. Iš kitos pusės, asmens teisėms, ypač privataus gyvenimo neliečiamumui, taikomos gerokai didesnės suvaržymo apimtys, įvertinus elektroninio ir fizinio sekimo derinamumą, nukreiptą prieš asmenį. Pavyzdžiui, situacija, kai elektroniniais ryšiais perduodama informacija kontrolės metu gautos informacijos pagalba, t. y. jau ženkliai ribojant asmens privatumą ir pradėjus taikyti neviešo pobūdžio priemones ikiteisminiame tyrime. Pareigūnai gali nežymėtu automobiliu, nenaudojant garso ir vaizdo fiksuojančių priemonių, atlikti savo pobūdžiu identišką veiksmą, kaip slaptas sekimas, be jokių procedūrinių taisyklių. Autoriaus nuomone, toks stebėjimo būdas negali būti pripažįstamas savaiminiu, kaip yra nurodoma teismo nutartyje. Pareigūnų veiksmai buvo koordinuoti ir tikslingi, sekant racionalią tyrimo taktiką gauti bylai reikšmingų duomenų.

Atkreiptinas dėmesys ir į pačio pažinimo metodo charakteristiką, kuri pagal paskirtį yra visiškai atitinkanti slapto sekimo esmę, adresatus ir veiksmo įgyvendinimui pasitelkiamus metodus. Bendrieji pobūdžio veiksmų požymiai taip pat sutampa: neviešumas, konspiracija, trukmė, stebėjimo metodas, proporcingumas ir pan. Kasacinės instancijos teismo praktikoje ne kartą buvo išaiškinta: „*tais atvejais, kai duomenis surenka valstybės institucijos ar pareigūnai (ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras, ikiteisminio tyrimo teisėjas, teismas), būtina patikrinti, ar jie gauti įstatyme nustatytu būdu (principas „leidžiama tai, kas nustatyta įstatyme“) ir ar nebuvo pažeista įstatyme nustatyta duomenų gavimo tvarka. Tokiu atveju BPK ir kiti įstatymai griežtai reglamentuoja tokių duomenų rinkimo tvarką ir sąlygas, kaip antai kontroliuojant elektroniniais ryšiais perduodamą informaciją (BPK 154 straipsnis), atliekant veiksmus neatskleidžiant savo tapatybės (BPK 158 straipsnis), atliekant nusikalstamą veiką imituojančius*

[127] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-8-1073/2021)“, infolex, žiūrėta 2022 m. kovo 28 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-1073/2021 (mruni.eu).

veiksmus (BPK 159 straipsnis), slaptą sekimą (BPK 160 straipsnis), kai tam reikalingas prokuroro nutarimas (BPK 160[1] straipsnis) ar ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartis ir kt.[128]*“*

Vertinant teismo vieną iš kertinių argumentų nagrinėjamu atveju, nepripažįstant veiksmų kaip slapto sekimo, yra nurodoma, jog tokių veiksmų metu nėra ribojamas asmens privatumas ar kitos asmens konstitucinės vertybės. Verta dar kartą paminėti privataus gyvenimo apibrėžimą. Konstitucinis Teismas savo nutarime yra nurodęs *„<...> privatus žmogaus gyvenimas – tai individo asmeninis gyvenimas: gyvenimo būdas, šeiminė padėtis, gyvenamoji aplinka, santykiai su kitais asmenimis, individo pažiūros, įsitikinimai, įpročiai, jo fizinė ir psichinė būklė, sveikata, garbė, orumas ir kt. <...>. Iš Konstitucijoje įtvirtinto privataus gyvenimo neliečiamumo kyla asmens teisė į privatumą <...>, kuri apima privatų, šeimos ir namų gyvenimą, asmens fizinę ir psichinę neliečiamybę, garbę ir reputaciją, asmeninių faktų slaptumą, draudimą skelbti gautą ar surinktą konfidencialią informaciją ir kt. <...>“*[129].

Autoriaus nuomone, apskritai yra dvejojama, ar asmens stebėjimas minėtų aplinkybių visumoje nėra įsikišimas į asmens privatumą, pažymint ir tai, kad pateiktas privataus gyvenimo apibrėžimas nėra baigtinis. Konstitucijos 22 str. nurodo *„Žmogaus privatus gyvenimas neliečiamas. Asmens susirašinėjimas, pokalbiai telefonu, telegrafo pranešimai ir kitoks susižinojimas neliečiami. Informacija apie privatų asmens gyvenimą gali būti renkama tik motyvuotu teismo sprendimu ir tik pagal įstatymą”*. Formaliu požiūriu, slapto sekimo sankcionavimo tvarka jau yra prieštaraujanti Konstitucijai, atsižvelgiant į slapto sekimo sankcionavimo tvarką subjekto kontekste. Antra, identiška rekomendacinė pozicija išreiškiama ir EŽTT, byloje *Roman Zakharov prieš Rusiją „erdvėje, kur piktnaudžiauti atskirais atvejais potencialiai gali būti taip lengva ir galimos tokios žalingas pasekmės, demokratinei visuomenei, Teismas nusprendė, kad iš esmės pageidautina priežiūros kontrolę patikėti teisėjui. Teisminė kontrolė pasiūlo geriausias nepriklausomumo, nešališkumo garantijas ir tinkamiausią procedūrą“*[130].

Įvertinus EŽTT jurisprudenciją ir konstitucines nuostatas slapto sekimo taikymo atveju, jau minėtas išskirtinis sankcionavimo subjektų ratas formuoja ne tik didesnę procesinę laisvę taikyti

[128] Aukščiausiasis Teismas, *supra note*, 103.
[129] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. nutarimas (Nr. KT3-N1/2019)“, infolex, žiūrėta 2022 m. balandžio 20 d., Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. nutarimas "Dėl draudimo tuoktis ar sudaryti registruotos partnerystės sutartį tos pačios lyties asmenims, tačiau su kuriuo jis yra sukūręs santykius, savo turiniu atitinkančius šeimos sampratą" (mruni.eu).
[130] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015 m. gruodžio 6 d. sprendimas byloje Roman Zakharov prieš Rusiją 233 punktas (Nr. 47143/06)“, hudoc, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., ROMAN ZAKHAROV v. RUSSIA (coe.int).

priemonę, bet ir įpareigoja teismus ypač atidžiai vertinti slapto sekimo sankcionavimo įgyvendinimą procedūras. Bendrojo pažinimo metodo, kaip tokio konstatavimas, visada turi būti nuoseklus ir aiškus, nepaliekantis vietos dviprasmybėms.

Manytina, teisminėje praktikoje suformuotos bendrojo pažinimo metodo vertinimo taisyklės negali pateikti tikslaus atribojimo nuo neviešo pobūdžio veiksmo – slapto sekimo. Ypač diskutuotina paskutiniame praktiniame pavyzdyje pateikiama situacija, kuri, autoriaus nuomone, (lot. *de facto*) buvo slaptas sekimas.

2. 5. Faktinis kriminalinės žvalgybos veiksmų atlikimo pagrindas

Faktinio pagrindo sampratos sankcionuoti kriminalinės žvalgybos veiksmus detalizacija kasacinės instancijos teismo praktikoje apibrėžiama, kaip *„<...> informacija ne apie bet kokią, o tik apie įstatyme nurodytą nusikalstamą veiką ar veikas ir vykdomi tik siekiant surinkti duomenų apie tokią veiką. Vadinasi užtikrinant operatyvinių (kriminalinės žvalgybos) veiksmų sankcionavimo ir atlikimo teisėtumą ir kartu veiksmingą žmogaus teisių apsaugą nuo neteisėto apribojimo, kreipiantis dėl operatyvinių (kriminalinės žvalgybos) veiksmų atlikimo ir juos sankcionuojant, turi būti nurodomos aiškios išvados dėl turimos informacijos apie galimą nusikalstamą veiką, kuri bus tiriama, atitikties tokiam BK straipsniui ar jo daliai, dėl kurių atitinkami veiksmai gali būti atliekami“*[131]. Remiantis LAT formuojama praktika, verta atkreipti dėmesį, kad kriminalinės žvalgybos veiksmų sankcionavimo faktinis pagrindas nėra tikrinamas visais atvejais. Pirma, teisminėje praktikoje pasisakoma: „*kadangi kriminalinės žvalgybos duomenys buvo panaudoti tik kaip vada pradėti ikiteisminį tyrimą, vadovaujantis BPK 166 straipsnio 1 dalies 2 punktu, todėl jiems netaikomas reikalavimas patikrinti teisinį (ir faktinį) kriminalinės žvalgybos veiksmų atlikimo pagrindą. Tokie reikalavimai yra taikomi, kai kriminalinės žvalgybos duomenys „perkeliami“ į baudžiamąją bylą ir jais kaip įrodymais grindžiamos byloje įrodinėtinos aplinkybės“*[132]. Antra, dar 2007 m. birželio 28 d. LAT apžvalgoje dėl „Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje“ nurodoma, „*jeigu operatyvinio tyrimo veiksmus sankcionavo apygardų teismų pirmininkai ar šių teismų Baudžiamųjų bylų skyrių pirmininkai, nagrinėjantis bylą teismas faktinio veiksmų atlikimo pagrindo paprastai netikrina*“[133]. „*Tačiau jei nagrinėjant baudžiamąją bylą kyla*

[131] Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, *supra note*, 61.
[132] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-77-1073/2020)“, infolex, 2022 m. gegužės 1 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-77-1073/2020. Teismų praktika. 2020, 53, p. 397-413 (mruni.eu).
[133] Aukščiausiojo Teismo apžvalga, *supra note*, 41: 3.

pagrįstų abejonių dėl faktinio pagrindo atlikti kriminalinės žvalgybos veiksmus, nagrinėjantis bylą teismas turi imtis priemonių patikrinti, ar buvo faktinis pagrindas, t. y. informacija ne apie bet kokią, o apie įstatyme nurodytą nusikalstamą veiką ar veikas“[134].

Atskleidus kriminalinės žvalgybos faktinio pagrindo sankcionuoti veiksmus esmę ir tam tikras išimtis, galima pereiti prie probleminių aspektų. Konkretizuojant poskyrio problematiką pastebima, kad kriminalinės žvalgybos subjektai ne visada aiškiai perteikia faktinį veiksmų atlikimo pagrindą, pažymint, kad teisminėje praktikoje pasisakoma: *„aiškus faktinis ir teisinis neviešo pobūdžio veiksmų atlikimo pagrindas yra pagrindinė prielaida tinkamai įvertinti slaptų tyrimo veiksmų metu gautų duomenų leistinumą*“[135]. Kitu pjūviu bus apžvelgiama kontrolės stoka, kreipiantis dėl kriminalinės žvalgybos veiksmų sankcionavimo.

Vienas iš pavyzdžių, keliant klausimą dėl neaiškaus neviešo pobūdžio veiksmų faktinio pagrindo, pateikiamas LAT praktikoje. „*Pirmosios instancijos teismas pagrįstai nurodė, jog pagal baudžiamojoje byloje esamą informaciją liko neaiškus operatyvinių veiksmų atlikimo pagrindas. BPK 162 straipsnyje numatyti reikalavimai dėl vienoje byloje surinktos informacijos panaudojimo kitoje byloje negali būti apeinami nuslepiant operatyvinio tyrimo pradėjimo tikslus. Kai sankcionuojant operatyvinio tyrimo veiksmų atlikimą nurodoma, kad siekiama nustatyti net kelių BK numatytų nusikalstamų veikų požymius, niekaip nekonkretizavus, kaip atsirado pagrindas manyti, kad tokios veikos gali būti daromos, yra pažeidžiamas proporcingumo principas, nes prievartinio pobūdžio priemonių taikymas motyvuotai nesusiejamas su taikant tas priemones keliamais tikslais. Nagrinėjamoje byloje operatyvinių veiksmų neatitikimas proporcingumo principui konstatuotinas ir atsižvelgiant į ilgą operatyvinės veiklos trukmę (kelių prievartinio pobūdžio priemonių taikymas pratęstas kelis kartus) bei priemonių taikymo metu gautą rezultatą – nusikalstama veika nelaikytiną valstybės tarnautojų elgesį. Kaip minėta, tai, kokio rezultato iš viso buvo siekiama pradedant operatyvinę veiklą, iš bylos medžiagos nėra aišku*“[136]. Pateiktu atveju, faktinis veiksmų sankcionavimo pagrindas buvo vertinamas, kaip neaiškus ir verčiantis abejoti sankcionavimo subjektų sąžiningu veikimu apskritai. Ilga kriminalinės žvalgybos veiksmų trukmė

[134] „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 25 d. nuosprendis, baudžiamojoje byloje (Nr. 1A-6-616/2021)“, infolex, žiūrėta 2022 m. gegužės 1 d., Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 25 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-6-616/2021 (mruni.eu).
[135] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-119-689/2020)“, infolex, žiūrėta 2022 m. gegužės 1 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. gegužės 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-119-689/2020 (mruni.eu).
[136] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-98/2014)“, infolex, žiūrėta 2022 m. gegužės 1 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-98/2014 (infolex.lt).

ir pratęsimų skaičius, nesant objektyvių nusikalstamos veikos požymių, neatitinka proporcingumo principo esmės ir šiurkščiai pažeidžia asmens teises, dėl ko, tokiu būdu gauti duomenis negali būti pripažinti įrodymais BPK 20 str. prasme.

Identiškas situacijos vertinimas, nesant konkretaus ir nepatikrinto faktinio pagrindo, pateikiamas ir kitoje LAT byloje. *„<...> Darytina išvada, kad šiuo atveju operatyvinės veiklos subjektai R. S. piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi siejo su galimu V. S. piktnaudžiavimu tarnybine padėtimi. Vertinant STT Panevėžio valdybos Operatyvinės veiklos skyriaus viršininko E. Snicoriaus 2008 m. spalio 14 d. pranešimo turinį, akivaizdu, kad pateikta informacija nebuvo patikrinta ir buvo nekonkreti, jokie veiksmai, dėl kurių teisėja V. S. buvo įtarinėjama, nebuvo nustatyti. Todėl kasacinės instancijos teismo išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatuoja, kad nebuvo ir faktinio pagrindo pradėti operatyvinį tyrimą teisėjos V. S. atžvilgiu. Kasacinės instancijos teismo praktikoje yra pažymėta, kad operatyviniai (kriminalinės žvalgybos) veiksmai teisėtai gali būti atliekami tik esant konkrečiam įstatyme nustatytam faktiniam pagrindui – informacijai ne apie bet kokią, o tik apie įstatyme nurodytą nusikalstamą veiką (veikas) – ir vykdomi tik siekiant surinkti duomenų apie tokią veiką. Užtikrinant operatyvinių (kriminalinės žvalgybos) veiksmų sankcionavimo ir atlikimo teisėtumą ir kartu veiksmingą žmogaus teisių apsaugą nuo neteisėto apribojimo, kreipiantis dėl operatyvinių (kriminalinės žvalgybos) veiksmų atlikimo ir juos sankcionuojant turi būti nurodoma aiški informacija, leidžianti spręsti, kad minėti veiksmai bus atliekami dėl nusikalstamos veikos, dėl kurios jie pagal įstatymus ir gali būti atliekami*[137]*“*. Vertinant šią situaciją pastebima, kad nebuvo nustatyta jokių objektyvių aplinkybių ar nusikalstamos veikos požymių inicijuoti kriminalinės žvalgybos veiksmus. Nutarties sankcionuoti veiksmus faktinis pagrindas iš esmės buvo paremtas tik prielaidomis apie galimą subjekto priešingą teisei veikimą, orientuotą į ateitį. Pažymima, kad nusikalstamos veikos, dėl kurių buvo įtarinėjamas neviešo pobūdžio veiksmų adresatas, nebuvo nustatytos. Tokio lygio faktinio pagrindo abstraktumas, sankcionuojant slaptuosius veiksmus, kardinaliai prieštarauja asmens teisių apsaugos pamatinėms nuostatoms.

Kitas sprendimas jau pateikiamas Lietuvos apeliacinio teismo praktikoje. „*Nors Šiaulių apygardos teismas 2008-10-31 Nr. (duomenys neskelbtini), 2008-11-05 Nr. (duomenys neskelbtini), 2008-12-03 Nr. (duomenys neskelbtini) nutartimis sankcionavo pirmiau paminėtų veiksmų atlikimą, tačiau nei vienoje iš šių nutarčių nebuvo nurodyta nei tiriamos A. S. galimai*

[137] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-266-942/2015)“, infolex, žiūrėta 2022 m. gegužės 1 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-266-942/2015. Teismų praktika. 2015, 44, p. 364-419 (infolex.lt).

nusikalstamos veiklos kvalifikavimas (konkretus Baudžiamojo kodekso straipsnis, jo dalis), nei turima informacija, iš kurios galima būtų spręsti apie tiriamų galimai neteisėtų veiksmų atitiktį tokiam BK straipsniui ar jo daliai, dėl kurių OVĮ 10, 11 straipsniuose numatyti veiksmai gali būti atliekami. Paminėtose teismo nutartyse apsiribota nurodymu, jog „Remiantis pateikta operatyvinės veiklos medžiaga, yra pagrindas taikyti A. S. atžvilgiu specialiąsias technines priemones, siekiant patikrinti jo dalyvavimą teikime nurodytoje nusikalstamoje veikloje (nurodytose nusikalstamose veikose): bylos duomenys patvirtina, kad A. S. gali būti susijęs su nusikalstama veikla (veikomis), turinčia (turinčiomis) nusikaltimo požymių." Pažymėtina ir tai, kad faktinės aplinkybės, iš kurių galima būtų spręsti apie konkrečių nusikalstamų veikų požymius, nebuvo nurodytos ir paminėtuose (duomenys neskelbtini) apygardos vyriausiojo prokuroro pavaduotojo (duomenys neskelbtini) skyriaus vyriausiojo prokuroro teismui pateiktuose teikimuose, kuriais buvo prašoma sankcionuoti operatyvinius veiksmus bei priemones, numatytus OVĮ 10, 11 straipsniuose, apsiribota tik A. S. galimai daromų nusikalstamų veikų kvalifikavimo nurodymu (BK 225 straipsnis (operatyvinės priemonės galėjo būti taikomos tik tiriant BK 225 straipsnio 2 dalyje numatytą veiką), BK 228 straipsnio 2 dalis) – „Operatyvinio tyrimo byloje yra informacijos apie A. S. rengiamus ir galimai daromus nusikaltimus, numatytus LR BK 225 str., LR BK 228 str. 2 d., tačiau nusikalstamų veikų požymiai nėra nustatyti <...>"[138]. Šis pavyzdys, kaip ir prieš tai pateikti atvejai, tik dar labiau patvirtina, kokio lygio faktiniai abstraktumai gali būti pateisinami veiksmus sankcionuojančių subjektų.

Toliau detalizuojant faktinio pagrindo problematiką, LAT praktikoje pasisakoma: *„nors S. B. telefoniniai pokalbiai buvo kontroliuojami nuo 2008 m. birželio mėnesio, o pokalbiai tarnybiniame kabinete – nuo 2009 m. gruodžio 3 d., tik 2011 m. gegužės mėnesį pavyko užfiksuoti informaciją apie galimai neteisėtą S. B. veikimą. Taigi beveik trejus metus teismas pratęsdavo slaptų operatyvinių veiksmų sankcionavimą, nors nė viename prokuroro teikime nebuvo pateikta jokios naujos medžiagos, liudijančios atsiradus faktiniam slaptų operatyvinių veiksmų pagrindui ir dėl to būtinybei kreiptis į teismą su teikimu pratęsti slaptus operatyvinius veiksmus, siekiant išaiškinti galimai nusikalstamą S. B. veiklą. Tokia ilga nerezultatyvi žmonių kontrolė negali būti pateisinama, nes neatitinka teisinėje valstybėje galiojančių principų ir laikytina esminiu žmogaus teisių pažeidimu. Slaptų operatyvinių veiksmų sankcionavimas, nesant tam faktinio pagrindo, naujų nutarčių priėmimas ir tokių veiksmų pratęsimas be jokios motyvacijos daro tokias nutartis*

[138] „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 26 d. nuosprendis, baudžiamojoje byloje (Nr. 1A-32-495/2018)", infolex, žiūrėta 2022 m. gegužės 1 d., Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 26 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-32-495/2018 (infolex.lt).

neteisėtas. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad teismo nutartys, priimtos 2008–2011 m. laikotarpiu iki pradedant ikiteisminį tyrimą, gali būti laikytinos teisėtos tik pagal formą, nes jas priėmė tam įgaliotas subjektas, bet ne pagal turinį. Jos neatitinka tokių nutarčių turiniui keliamų reikalavimų"[139]. Nagrinėjamu atveju, tris metus pratęsiami neviešo pobūdžio veiksmai nebuvo pateisinami jokia objektyvia faktinio pagrindo turinį atitinkančia informacija. Be abejonės, reikia sutikti su teismo motyvacija, kad tokie atvejai laikytini esminiu asmens teisių pažeidimu ir nėra suderinti su teisinės valstybės principu. Kaip teisingai pastebi A. Gutauskas, pasisakydamas apie šią konkrečią bylą, gali kilti klausimas, *„kur žiūri teismai ir kuo remdamiesi jie įsitikina sankcionuodami kriminalinės žvalgybos veiksmus?"*[140].

Tęsiant temą dėl kriminalinės žvalgybos faktinio pagrindo problemų, pereikime prie kontrolės reglamentavimo. KŽĮ 22 str. 1 d. „*kriminalinės žvalgybos subjektų veiklą koordinuoja ir jų veiklos teisėtumą kontroliuoja prokurorai, rengdami motyvuotus teikimus, numatytus šio įstatymo 10, 11 ir 12 straipsniuose, sankcionuodami ar atsisakydami sankcionuoti veiksmus, nustatytus šio įstatymo 13, 14 ir 15 straipsniuose, ir gaudami informaciją apie veiksmų, nustatytų šio įstatymo 10, 11, 12, 13, 14 ir 15 straipsniuose, atlikimo eigą ir rezultatus, nagrinėdami asmenų skundus dėl galimai pažeistų žmogaus teisių ir laisvių atliekant šio įstatymo 10, 11, 12, 13, 14 ir 15 straipsniuose nustatytus veiksmus".*

Nepaisant tokios numatytos kontrolės veiksmų taikymo, subjektai gali pateikti prokurorui tik prielaidomis paremtą ar net selektyviai atrinktą informaciją. Iš to galima matyti, kad teismas, sankcionuojantis veiksmus, nėra visiškai apsaugotas nuo klaidos ar piktnaudžiavimo atvejų. Manytina, visais atvejais kriminalines žvalgybos priemones sankcionuojančiam teismui ypač svarbu atidžiai įvertinti faktinio pagrindo pagrįstumą pateiktų aplinkybių visumoje. Nors, kaip pastebima iš pateiktų praktinių pavyzdžių, tam tikrais atvejais galima suabejoti, ar teismai sankcionuodami veiksmus, iš tiesų atidžiai peržiūri faktinius pagrindus. Pabrėžtina, kad tokia nuomonė išreiškiama ir Advokatų tarybos pirmininko I. Vegėlės[141] (straipsnyje nepateikiama, kokiu pagrindu gerb. I. Vegėlė vadovaujasi teigdamas, kad „teismo sankcijos yra išduodamos 99 % atvejų" aut. pastaba).

Taigi, aptariant jau minėtą galimą piktnaudžiavimo atvejį ar klaidą, naujausioje teisminėje praktikoje pateikiamas rezonansinis atvejis (byla žiniasklaidoje dažniausiai pristatoma pavadinimu

[139] Aukščiausiasis Teismas, *supra note*, 61.
[140] Gutauskas, *supra note*, 17: 21.
[141] Jūratė Skėrytė, „Teisėsaugos sekamų asmenų toliau mažėja, advokatūra šią statistiką vadina niekine", *LRT*, 2021 m. balandžio 26 d., Teisėsaugos sekamų asmenų toliau mažėja, advokatūra šią statistiką vadina niekine – LRT.

„Teisėjų korupcijos byla“ aut. pastaba). Trumpai faktinės aplinkybės – Šiaulių apygardos teismas 2022 m. vasario 28 d. nuosprendžiu išteisino Apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėją Valdimarą Bavėjaną ir jo vaikystės draugą V. V., kurie buvo kaltinami piktnaudžiavimu ir prekyba poveikiu[142]. Deja, ši byla nėra publikuojama viešai, todėl bus apžvelgta tik fragmentiškai, atsižvelgiant ir į galimą apeliaciją. Nacionalinės teismų administracijos pranešime nurodoma: „*bylą išnagrinėjusi teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija konstatavo, kad Kriminalinės žvalgybos veiksmai V. Bavėjano atžvilgiu buvo atliekami neteisėtai, t. y. nesilaikant LR Kriminalinės žvalgybos (KŽ) reikalavimų, bei sankcionuoti teisėjui pateikus tikrovės neatitinkančią informaciją, todėl, teismo įsitikinimu, šioje byloje Kriminalinės žvalgybos veiksmai buvo atliekami nesant teisinio pagrindo. Nustačius, kad šioje byloje tokie veiksmai buvo atliekami nesant nei teisinio, nei faktinio pagrindo, atliekant žvalgybos veiksmus gauti duomenys laikomi neatitinkantys Baudžiamojo proceso kodekso (BPK) reikalavimų ir dėl to nelaikytini įrodymais. Teismas pabrėžė, jog atliekant Kriminalinės žvalgybos veiksmus gautus duomenis, kuriais grindžiama asmens kaltė, turi patvirtinti ir kiti, BPK nustatyta tvarka gauti duomenys, tačiau šioje byloje tokių duomenų nėra nustatyta*“[143].

Kaip matyti iš teismų administracijos pateikto pranešimo, teismas, nagrinėjantis bylą, konstatavo, kad kriminalinės žvalgybos veiksmų sankcionavimo faktinis pagrindas buvo neatitinkantis tikrovės. Kitaip tariant, buvo padaryta klaida renkant kriminalinės žvalgybos duomenis ir juos pateikiant kaip faktinį kriminalinės žvalgybos veiksmų atlikimo pagrindą teismui arba galimai konstatuotas piktnaudžiavimo atvejis.

Analizuojamame kontekste aktualu apžvelgti ir įstatymų pakeitimus. 2022 m. kovo 6 d. registruotas „Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija)“[144]. Projekto aiškinamajame rašte pabrėžiama: „ *<...> siekiama sustiprinti kriminalinės žvalgybos vykdymo kontrolę uždraudžiant galimybes pakartotinai teikti prašymus priimti teismo nutartis, kuriomis atsisakoma suteikti informaciją iš ūkio subjektų, teikiančių elektroninių ryšių tinklus ir (ar) paslaugas, Lietuvos banko, finansų įmonių ir kredito įstaigų, taip pat iš kitų juridinių asmenų, panaudoti technines priemones specialia tvarka, vykdyti slaptą pašto siuntų ir jų dokumentų apžiūrą, pašto siuntų kontrolę ir paėmimą, vykdyti susirašinėjimo ir kitokio*

[142] Nacionalinė teismų administracija, „Paskelbtas nuosprendis korupcijos byloje“, infolex, žiūrėta 2022 m. gegužės 1 d., INFOLEX.LT > Paskelbtas nuosprendis korupcijos byloje.
[143] *Ibid.*
[144] „Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija)“, e - seimas, žiūrėta 2022 m. gegužės 2 d., Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija) (lrs.lt).

susižinojimo slaptą kontrolę, slapta patekti į asmens būstą, tarnybines ir kitas patalpas, uždaras teritorijas, transporto priemones, vykdyti teisėsaugos institucijų užduotis, vykdyti asmens sekimą. Draudimas pakartotinai teikti prašymus priimti teismų nutartis atlikti prieš tai paminėtus veiksmus suteiks daugiau aiškumo ir skaidrumo kriminalinės žvalgybos vykdymui bei sustiprins žmogaus teisių ir laisvių apsaugos standartų laikymąsi“[145].

Esamas kriminalinės žvalgybos veiklos reguliavimas prokurorui (lot. *de facto*) nedraudžia kreiptis dėl priemonių sankcionavimo pakartotinai ar net daugiau kartų. Pavyzdžiui, teismui netenkinus prokuroro prašymo sankcionuoti atitinkamus kriminalinės žvalgybos veiksmus, toks prašymo netenkinimas gali būti „apeinamas“ kreipiantis į kitą apygardos teismą. Projekte numatytas reguliavimas, manytina, sustiprintų veiksmų sankcionavimo kontrolę ir tuo pat metu leistų užtikrinti didesnę tyrimo kokybę, todėl vertinamas teisiškai pozityviai.

Apibendrinant galima teigti, kad faktinio pagrindo sankcionuoti kriminalinės žvalgybos veiksmus aiškumas teisminėje praktikoje yra aktuali problema. Manytina, teisminio nagrinėjimo metu, kaltinimą grindžiant duomenimis, gautais kriminalinės žvalgybos veiksmais, faktinis pagrindas visada privalo būti patikrinamas atidžiai. Netoleruotinos situacijos, kai asmens teises stipriai suvaržančios priemonės yra sankcionuojamos ir pratęsiamos be jokio objektyvaus pagrindimo, vedant galimų kriminalinės žvalgybos subjektų „ambicijų“ ar net numanomo piktnaudžiavimo.

[145] „Aiškinamasis raštas dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 pakeitimo įstatymo projekto“, e - seimas, žiūrėta 2022 m. gegužės 2 d., XIVP-1377 AIŠKINAMASIS RAŠTAS dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 pakeitimo įstatymo projekto (lrs.lt).

3. ASMENS TEISĖ BŪTI ĮSPĖTAM IR GAUTI INFORMACIJĄ NUTRAUKUS NEVIEŠO POBŪDŽIO VEIKSMUS

Asmens teisė būti įspėtam ir gauti informaciją apie neviešo pobūdžio veiksmų taikymą yra glaudžiai susijusios. Jei niekas nėra įspėjamas, tai absoliučioje daugumoje atvejų asmuo ir lieka nesužinojęs, jog prieš jį buvo taikomi neviešo pobūdžio veiksmai, o tokiu atveju, asmeniui siekti pasinaudoti teise gauti informaciją, apskritai nebelieka prasmės. Pirmiausia, teisės būti įspėtam turinyje EŽTT yra pasisakęs, jog *„pranešimo privalomumas asmeniui leidžia užtikrinti valstybės prievartos mechanizmo kontrolę ir galimybes pasinaudoti įstatymo suteikiamais teisiniais instrumentais ginti savo galimai pažeistas teises kreipiantis į teismą“*[146]. Antra, teisė gauti informaciją, manytina, sudaro galimybes asmeniui retrospektyviai sužinoti apie neviešo pobūdžio veiksmų taikymo faktą, dėl ko asmuo gali patikrinti privatumo suvaržymo pagrindus ir su asmens duomenų tvarkymų susijusių procedūrų teisėtumą. Iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, jog aptariamos asmens teisės ir jų turinio elementai, pritaikius neviešo pobūdžio veiksmus, atrodo pakankamai aiškūs, tačiau darbo rašymo metu vykstančios teisinės aktualijos priverčia kvestionuoti tam tikras nusistovėjusias „dogmas“.

Taigi, šiame skyriuje reglamentavimo ir praktinio įgyvendinimo aspektais bus analizuojama asmens teisė būti įspėtam, pritaikius neviešo pobūdžio veiksmus BPK 161 str. 1 d. ir KŽĮ 5 str. 8 d. bei šios teisės netinkamo įgyvendinimo sukeliami padariniai. Toliau darbe bus analizuojamos retrospektyvios galimybės asmeniui sužinoti apie galimą neviešo pobūdžio veiksmų taikymo faktą kriminalinės žvalgybos veikloje KŽĮ 5 str. 6 d. su siekiu gauti informaciją apie asmens teisių suvaržymo pagrindus ir su asmens duomenų tvarkymu susijusių procedūrų teisėtumą.

3. 1. Teisė būti įspėtam BPK (161 str. 1 d.) ir KŽĮ (5 str. 8 d.)

Pirmieji žingsniai, įgalinantys teisės būti įspėtam apie taikytus neviešo pobūdžio veiksmus buvo padėti dar 1978 m. rugsėjo 6 d. EŽTT byloje *Klass prieš Vokietiją* pareiškėjams kertinius argumentus grindžiant tokiomis aplinkybėmis: *„Vokietijos piliečiai galėjo būti stebimi naudojant telekomunikacijų ir pašto sekimo priemones jiems nežinant, dėl ko Konvencijos 8 str. garantuojama teisė į privatumą galėjo būti tiesiogiai apeinama, neinformuojant asmenų apie veiksmų atlikimo metu padarytus pažeidimus. Taip pat pareiškėjai siekdami apginti savo pažeistą*

[146] Roman Zakharov prieš Rusiją, *supra note*, 130: 234p.

teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą neturėtų jokių galimybių įrodyti, kad jie apskritai buvo neviešo pobūdžio veiksmų taikymo subjektai“[147].

Pateiktos aplinkybės ir argumentai byloje nedviprasmiškai signalizavo apie galimybę veiksmus įgyvendinančius subjektus piktnaudžiauti savo įgaliojimais, dėl ko turėjo atsirasti racionalus problemos sprendimo būdas. Vokietijos Konstitucinis Teismas, išreikšdamas pranešimo instituto svarbą, nurodė: *„Asmuo, prieš kurį buvo taikyti neviešo pobūdžio veiksmai privalo būti informuotas kaip įmanoma greitai, nepakenkiant suvaržymo tikslui. Šis reikalavimas netaikomas ilgo laiko tarpo neviešo pobūdžio priemonėms, iki tol kol egzistuoja pavojus pakenkti tikslui, dėl kurio veiksmai buvo inicijuoti. Pažymėtina, net jeigu sekimo veiksmai buvo nutraukti subjektai neprivalo tuoj pat pranešti asmeniui, kad prieš jį buvo taikytos priemonės. Todėl pranešimas įmanomas tik dingus visoms prielaidoms pakenkti tyrimui*[148].

Asmens teisė būti informuotam apie neviešo pobūdžio veiksmų taikymą EŽTT jurisprudencijoje po *Klass* bylos nebuvo pamiršta, priešingai, šios teisės svarba buvo akcentuotina ne kartą. *„Pranešimas apie atitinkamų priemonių taikymą gali atskleisti slaptųjų tarnybų veiklos apimtis bei darbo metodus, tačiau kai tik atsiranda galimybė pranešti apie tokių priemonių naudojimą nepakenkiant patiems atlikto operatyvinio tyrimo tikslams, asmuo privalo būti informuotas apie taikytus operatyvinius veiksmus ar priemones. Reikalavimas informuoti apie taikytas operatyvines priemones yra tiesiogiai susijęs su gynybos priemonių veiksmingumu“*[149]. Suverenių valstybių fone tokia apsaugos priemonė, kaip įspėjimas asmeniui apie taikytus neviešo pobūdžio veiksmus, numatyta Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje, Suomijoje, Švedijoje, Belgijoje, Vokietijoje, Olandijoje ir kitų valstybių įstatymuose[150].

Kaip nurodo autorius G. Goda, apie BPK numatytų neviešo pobūdžio priemonių taikymą paprastai asmuo gali sužinoti dviem būdais: „1) BPK 161 straipsnio nustatyta tvarka gavus pranešimą apie taikytas priemones (BPK 161 straipsnis įpareigoja visiems asmenims, kuriems procesinės prievartos priemonės buvo taikomos jiems nežinant apie jų taikymą) arba 2) susipažinus

[147] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1978 m. rugsėjo 6 d. sprendimas byloje Klass prieš Vokietiją 36, 37 punktas (5029/71)“, hudoc, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., KLASS AND OTHERS v. GERMANY (coe.int).
[148] *Ibid*, 58 p.
[149] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. birželio 27 d. sprendimas byloje Ekimdzhiev prieš Bulgariją 90 punktas (62540/00)“, hudoc, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., ASSOCIATION FOR EUROPEAN INTEGRATION AND HUMAN RIGHTS AND EKIMDZHIEV v. BULGARIA (coe.int).
[150] Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyrius, „Asmenų informavimo apie jų slaptą sekimą reglamentavimas ES valstybėse“, lrs, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., getFile3 (lrs.lt).

su ikiteisminio tyrimo (baudžiamosios bylos) medžiaga, jei asmuo, kuriam priemonės buvo taikytos, tampa įtariamuoju (kaltinamuoju)[151]“.

BPK 161 str. 1 d. *„asmeniui, kuriam buvo taikoma bent viena šiame skyriuje numatyta priemonė jam nežinant, baigus tokią priemonę taikyti, turi būti pranešta apie ją. Pranešti būtina iškart, kai tai įmanoma padaryti nepakenkiant tyrimo sėkmei“*. Šios teisės normos struktūra pasižymi sudėtine, santykinai apibrėžta hipoteze ir absoliučiai apibrėžta dispozicija. Sudėtinė hipotezė pasireiškia, kaip aiški dviejų aplinkybių visuma, įpareigojanti asmeniui pranešti apie jam taikytas priemones: 1) priemonės nutraukimas; 2) dingusios aplinkybės pakenkti ikiteisminio tyrimo sėkmei. Pažymima, kad toks apibrėžtas aplinkybių visetas išreikštas ir LAT vienoje iš savo nutarčių nurodant *„pranešti asmeniui apie jam taikytą procesinę prievartos priemonę būtina esant dviem sąlygoms: jeigu priemonės taikymas yra baigtas ir jeigu asmeniui pranešus apie priemonės taikymą nebus pakenkta tolesniam tyrimui[152]“*.

Toliau vertinant 161 str. 1 d. hipotezę, kaip santykinai apibrėžtą, atsižvelgiama į antrąją pranešimo ribojimo sąlygą – prielaidos pakenkti ikiteisminio tyrimo sėkmei. Kaip žinoma, už ikiteisminio tyrimo tinkamą organizavimą bei vykdymą yra atsakingas prokuroras. Remiantis Generalinio prokuroro rekomendacijomis dėl kriminalinės žvalgybos įstatymo, baudžiamojo proceso kodekso normų taikymo ir kriminalinės žvalgybos informacijos panaudojimo baudžiamajame procese *„<...> pranešimo laiką ikiteisminio tyrimo pareigūnas privalo suderinti su prokuroru. Pranešime asmeniui nurodoma tik tai, kad ikiteisminio tyrimo metu jo atžvilgiu buvo taikyta procesinė prievartos priemonė ir įvardijama kokia[153]“*. Atsižvelgiant į tokį BPK 161 str. 1 d. teisės būti įspėtam reguliavimą, daroma prielaida, jog ikiteisminio tyrimo sėkmės vertinimas išimtinai siejamas tik su prokuroro institutu ir jo subjektyviu ikiteisminio tyrimo sėkmės suvokimu. Kaip nurodoma teisės teorijos disciplinoje, santykinai apibrėžtų hipotezių privalumas, galimybės sudėtingose situacijose, kurias sunku iš karto numatyti, priimti racionalų sprendimą, kuris ne tik bus formaliai teisėtas, bet ir suderintas su proceso dalyvių interesais[154]. Autoriaus nuomone, nepaisant tokių hipotezių privalumų nagrinėjant BPK 161 str. 1 d., toks

[151] Goda, *supra note*, 16: 32.
[152] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-91/2012)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-91/2012 (infolex.lt).
[153] Rekomendacijos, *supra note*, 82.
[154] Andrius Kaluina, „Teisės normos struktūra“, iš *Teisės teorijos įvadas*, Linas Baublys, Ernestas Spruogis (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010), 222.

santykinis apibrėžtumas gali tapti terpe suabejoti normos dispozicijoje numatyto imperatyvo tinkamu įgyvendinimu – pranešti būtina visada.

Detalesnė šios normos analizė savaime iškelia klausimą, kokiais kriterijais remiantis galima nustatyti, ar pranešimas asmeniui apie taikytus neviešo pobūdžio veiksmus pakenks tyrimo sėkmei, ribojant BPK 161 str. numatytą asmens teisę būti įspėtam? Klausimas subtilus, savaime suprantant, jog Lietuvos Respublikos teisės aktų bazėje prie sąvokų išaiškinimo tikrai nėra sėkmingo ikiteisminio tyrimo apibrėžimo sampratos. Tyrimo sėkmei pakenkti galinčių veiksnių tam tikrą išskyrimą galima pastebėti Europos parlamento ir tarybos direktyvoje „Dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese“ 7 str. 4 d., įtvirtinant keturis kriterijus, kuriais ikiteisminio tyrimo sėkmei gali būti pakenkiama: 1) didelė grėsmė kito asmens gyvybei; 2) didelė grėsmė pagrindinėms teisėms; 3) būtina apsaugoti svarbų viešąjį interesą, kai kyla pavojus sutrukdyti vykdomam tyrimui, 4) jei tai gali rimtai pažeisti valstybės narės, kurioje vyksta baudžiamasis teismo procesas, nacionalinį saugumą[155].

Reguliavimas nacionaliniu lygiu pateiktame kontekste kiek išsiskiria. Generalinio prokuroro rekomendacijose dėl proceso dalyvių susipažinimo su ikiteisminio tyrimo medžiaga patvirtinimo 25 str. įsakmiai kalbama, kad pirmiausia ikiteisminio tyrimo sėkmė siejama su BPK tikslų įgyvendinimu, numatant net devynis kriterijus, kurie aptariamai ikiteisminio tyrimo sėkmei galėtų pakenkti užbaigiant ir „kt.“[156]. Iš paminėtų aplinkybių galima daryti išvadą, jog rekomendacijose esantys kriterijai nesudaro baigtinio aplinkybių sąrašo, galinčio pakenkti ikiteisminio tyrimo sėkmei, atsižvelgiant į tokį platų vertinamąjį kriterijų, kaip „kt.“, kuris gali būti aiškinamas labai plačiai. Ši reguliavimo konkurencija, kalbant apie prerogatyvą apriboti asmens teisę, numatytą BPK 161 str. 1 d., išskirtinai siejant ją tik su prokuroro dispozicija ir rekomendacijose išdėstytais ikiteisminio tyrimo sėkmei galinčiais pakenkti net devyniais veiksniais, yra vertinama kritiškai. Platus ikiteisminio tyrimo sėkmės interpretavimas, tam tikra prasme, įgalina prokurorą atidėlioti pranešimo laiką ir taip leidžiama nepaisyti BPK 161 str. 1 d. numatytos asmens teisės sužinoti apie jam taikytas priemones. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-79-697/2022, pranešimas dingus visoms objektyvioms aplinkybėms pakenkti ikiteisminio tyrimo

[155] „Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. gegužės 22 d. direktyva dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese, 2012/13/ES“, Europos Sąjungos oficialusis leidinys, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese (europa.eu).
[156] „Dėl Rekomendacijų dėl proceso dalyvių susipažinimo su ikiteisminio tyrimo medžiaga patvirtinimo“, e - seimas, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., I-57 Dėl Rekomendacijų dėl proceso dalyvių susipažinimo su ikiteisminio tyrimo medžiaga patvirtinimo (lrs.lt).

sėkmei nebuvo įteikiamas daugiau nei metus ir šešis mėnesius, nurodant: *„V. J. su informacija apie jam taikytas neviešo pobūdžio procesines prievartos priemones buvo supažindintas vėliau, nei pagal nagrinėjamos bylos aplinkybes tai buvo galima padaryti. Nagrinėjamoje byloje neviešo pobūdžio procesinės prievartos priemonės V. J. buvo baigtos taikyti 2019 m. kovo 30 d., o su visa bylos medžiaga leista susipažinti 2020 m. spalio 6 d., taip jį supažindinant ir su jam taikytų neviešo pobūdžio procesinių priemonių faktu ir jų taikymo rezultatu. Iš byloje esančių duomenų matyti, kad per šį laikotarpį, kai pasibaigė nutartimis nustatytas procesinių priemonių taikymo terminas, iki dienos, kai buvo pranešta apie ikiteisminio tyrimo užbaigimą, kelis kartus buvo sprendžiama dėl kardomųjų priemonių V. J. paskyrimo (pakeitimo), tačiau jokie aktyvūs tyrimo veiksmai iš esmės nevyko. Nelaikytina tinkama tokia praktika, kai asmuo apie jam taikytas neviešo pobūdžio procesines prievartos priemones supažindinamas pabaigus ikiteisminį tyrimą kartu su visa ikiteisminio tyrimo medžiaga. Visų pirma, asmuo, kuriam tokios priemonės buvo taikomos, gali ir nepareikšti pageidavimo susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga. Antra, BPK 161 straipsnio 1 dalies nuostata įpareigoja apie procesinių prievartos priemonių taikymą asmeniui pranešti iš karto, kai tai galima padaryti nepakenkiant tyrimo sėkmei. Taigi, kiekvienu atveju, kai tokios priemonės procese buvo taikomos, ikiteisminį tyrimą atliekantiems pareigūnams ir prokurorams kyla pareiga objektyviai vertinti ikiteisminio tyrimo situaciją ir nustatyti anksčiausią momentą, kada asmeniui galima pranešti apie jam taikytas procesines prievartos priemones, nepakenkiant tyrimo sėkmei. Nėra pagrindo manyti, kad tokia galimybė kiekvienu atveju atsiranda tik jau pabaigus ikiteisminį tyrimą. Nors teisėjų kolegija sutinka su pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų padaryta išvada, kad BPK 161 straipsnio nuostatos nagrinėjamoje byloje buvo taikomos netiksliai, tai nesudaro pagrindo pripažinti, kad buvo padarytas esminis BPK pažeidimas“*[157].

Kiti svarbūs aspektai – nacionalinių teismų jurisprudencijoje susiformavusi praktika ir šio pranešimo imperatyvo pritaikomumas praktikoje. Teisės departamentas išvadoje dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 5 straipsnio ir 22 straipsnio 2 dalies pakeitimo įstatymo projekto pritarė išreikštam doktrininiam požiūriui, nurodant: „<...> *Pavyzdžių apie šios priemonės taikymą nebuvimas konkrečiosiose bylose leidžia abejoti, ar BPK 161 straipsnio 1 dalyje numatyta taisyklė teisinėje praktikoje iš viso yra taikoma*[158]“.

[157] Aukščiausiasis Teismas, *supra note*, 117.
[158] „Teisės departamento išvada dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 5 straipsnio ir 22 straipsnio 2 dalies pakeitimo įstatymo projekto“, e - seimas, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., XIIIP-4567 TEISĖS DEPARTAMENTO IŠVADA dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 5 straipsnio ir 22 str... (lrs.lt).

Žvelgiant chronologiškai, nuo teisės būti įspėtam BPK 161 str. 1 d. inkorporavimo į dabartinį BPK praėjo net devyniolika metų, neatlikus ženklių normos pakeitimų, nors bylų su skundo motyvais, grįstais šios teisės pažeidimu, remiantis teisės portalu „INFOLEX“, turima tik aštuonias bylas[159]. Apžvelgus visą pateiktą bylų skaičių ir gynybos argumentus, grindžiant, kad nepranešimas dėl prieš juos taikytų veiksmų remiantis BPK 161 str. 1 d. „<...> *pažeidė įrodymų rinkimo taisyklės bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnį, LR Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalį bei BPK 44 straipsnio 5 dalyje nuteistojo įtvirtintą teisę į teisingą teismo procesą, kadangi nežinodami apie taikomas neviešo pobūdžio priemones asmenys negalėjo tinkamai pasiruošti baudžiamajam procesui ir realizuoti savo teisės į gynybą*[160]“. Teismų sprendimai buvo visiškai tapatūs, be išimčių buvo pripažinta, kad šie pažeidimai nėra esminiai. Pavyzdžiui, *„Iš byloje esančio 2020 m. spalio 6 d. paskelbimo įtariamajam apie ikiteisminio tyrimo pabaigimą protokolo matyti, kad susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga ir pateikti prašymus ją papildyti proceso dalyviai galėjo iki 2020 m. spalio 9 d. Atsižvelgiant į aptartas BPK nuostatas, laikytina, kad iki tos dienos V. J. (taip pat ir kiti proceso dalyviai) turėjo teisę apskųsti ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro veiksmus ir nutarimus, susijusius su neviešo pobūdžio procesinių priemonių jam taikymu. Taip pat nuo 2020 m. spalio 6 d., kai buvo supažindintas su ikiteisminio tyrimo medžiaga, V. J. įgijo teisę per septynias dienas BPK X dalyje nustatyta tvarka pateikti skundus dėl ikiteisminio tyrimo teisėjų nutarčių, kuriomis buvo sankcionuotas ir pratęsiamas procesinių prievartos priemonių jam taikymas“*[161]. Iš tiesų, negalima nesutikti su tokiu LAT praktikos pagrįstumu, neįvertinant ir EŽTT sprendimų, *Ekimdzhiev prieš Bulgariją* byloje pasisakyta, kad pats *„nepranešimas asmeniui dar nereiškia, kad priemonės buvo sankcionuotos neteisėtai ir nenulemia pačių priemonių neteisėtumo*[162]“. Atsižvelgiant į tokią teisminę praktiką, daroma išvada, jog esant teisėtam ir būtinam neviešo pobūdžio veiksmų taikymui, nepranešimo imperatyvas, remiantis BPK 161 str. 1 d., nebus vertinamas, kaip esminis baudžiamojo proceso pažeidimas, pažymint galimybes prašymus dėl priemonių taikymo teisėtumo pateikti po susipažinimo su ikiteisminio tyrimo medžiaga.

[159] „Bylos BPK 161 str. 1 d.: Pranešimas asmeniui apie jam taikytas priemones“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 26 d., Infolex.Praktika – Paieška.
[160] „Kauno apygardos teismo 2018 m. liepos 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 1A-478-383/2018)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 26 d., Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. liepos 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-478-383/2018 (infolex.lt).
[161] Aukščiausiasis Teismas, *supra note*, 117.
[162] Weber ir Saravia prieš Vokietiją, *supra note*, 72: 135 p.

Kita vertus, jeigu LAT praktikoje laikomasi nuomonės, kad nepranešimas apie taikytas neviešo pobūdžio priemones BPK 161 str. 1 d. numatyta tvarka yra tam tikra prasme pateisinamas, nes asmuo turi visas galimybes ikiteisminio tyrimo stadijoje skųsti priemonių teisėtumą, susipažįstant su ikiteisminio tyrimo medžiaga, natūraliai iškyla klausimas – kokia tada BPK 161 str. 1 d. esmė baudžiamajame procese apskritai? Atsakant šį klausimą, verta prisiminti jau minėtas šios teisės ištakas EŽTT. Kertinėse bylose nagrinėjamu aspektu: *Klass prieš Vokietiją*, *Weber ir Saravia prieš Vokietiją, Ekimdzhiev prieš Bulgariją, Roman Zakharov prieš Rusiją* iš esmės, buvo keliamas ne pranešimo neįgyvendinimo ar netinkamo įgyvendinimo klausimas, susipažįstant su visa ikiteisminio tyrimo medžiaga pateikus kaltinimus, bet pačio pranešimo instituto neefektyvumas arba nebuvimas įstatyminiu lygiu apskritai. EŽTT praktikos analizė leidžia teigti, kad pranešimo nebuvimas nacionaliniame įstatyme apie taikytus sekimo veiksmus pirmiausia siejamas su potencialia grėsme asmeniui niekada nesužinoti apie veiksmų taikymą prieš jį.

Byloje *Roman Zakharov prieš Rusiją* nurodoma: *„Kalbant apie trečiąją stadiją po sekimo nutraukimo, pranešimo apie sekimo priemones klausimas yra svarbus veiksnys vertinant teisminių gynybos priemonių veiksmingumą, taigi ir veiksmingų apsaugos priemonių nuo piktnaudžiavimo sekimo įgaliojimais buvimą. Iš principo suinteresuotų asmenų peržiūros galimybė kreipiantis į teismą yra minimali, nebent yra pranešama apie taikytas priemones, jai ar jam nežinant, dėl ko galima vertinti tokių priemonių teisėtumą retrospektyviai. Kaip alternatyva, jam ar jai įtariant tapus sekimo subjektu, galima tiesiogiai kreiptis į teismą, kurio jurisdikcija nepriklauso nuo sekimo subjektų pareigos pranešti“*[163]. Toks EŽTT išaiškinimas patvirtina, kad tik tinkamai informavus asmenį apie priemonių taikymą, asmuo gali sužinoti, kad tapo neviešo pobūdžio veiksmų taikymo adresatu. Priešingu atveju, netinkamas teisės būti įspėtam įgyvendinimas, neišsiuntimas pranešimo be jokių objektyvių priežasčių, tam tikrais atvejais, gali būti vertinamas, kaip piktnaudžiavimo įgaliojimais apraiška, paneigianti asmens teisinės gynybos mechanizmo esmę. Taigi, manytina, kad BPK 161 str. 1 d. pirminė funkcija yra nukreipta ne į atvejus, kai prokuroras padaro klaidą ar galbūt piktnaudžiauja nepranešdamas laiku, bet į atvejus, kai asmeniui tapus neviešo pobūdžio veiksmų adresatu (lot. *de facto*), kito būdo sužinoti apie tokių priemonių taikymą, be pranešimo, nėra.

Baudžiamajame procese nepasitvirtinus aplinkybėms dėl nusikalstamos veikos padarymo ir nepateikus asmeniui įtarimų, nepranešimo grėsmė BPK 161 str. 1 d. numatyta tvarka vertinama kaip reali. Tokia įžvalga pateikiama remiantis neviešo pobūdžio anksčiau atskleistais požymiais: neviešumas, konspiracija, stebėjimo metodas ir pan. Didžiojoje daugumoje atvejų, asmuo net

[163] Roman Zakharov prieš Rusiją, *supra note*, 130: 234 p.

negalėtų suprasti, kad buvo neviešo pobūdžio veiksmų taikymo adresatu. Antra, pranešimo laikas ir kartu pačio pranešimo išsiuntimas apskritai priklauso tik nuo prokuroro – „vienasmenės institucijos“. Esant nesąžiningam (ne)veikimui ar apeliuojant į ikiteisminio tyrimo sėkmės neapibrėžtumą, kyla grėsmė, jog informacija adresato nepasieks niekada. Šias mintis patvirtina ir jau minėtas teisminės praktikos minimalus kiekis. Teisminėje praktikoje apskritai nepavyko rasti nei vieno atvejo, kai asmuo būtų siekęs apskųsti priemonių sankcionavimą jo atžvilgiu nutraukus ikiteismini tyrimą, prieš tai informavus BPK 161 str. 1 d. numatyta tvarka.

Teoriniame lygmenyje galima apžvelgti šiek tiek kitokią situaciją. Keliamas klausimas, kokios yra asmens teisinės gynybos galimybės, gavus pranešimą apie taikytas priemones BPK 161 str. 1 d. tvarka, bet nepareiškus įtarimų, o ir netrukus nutraukus ikiteisminį nepasitvirtinus prielaidoms dėl galimo nusikaltimo padarymo? Kaip nurodoma teisės doktrinoje, teisminės gynybos turinys pripažįstamas numatant galimybę apskųsti tiek patį sprendimą dėl jau pritaikytos priemonės paskyrimo, tiek ir jos atlikimo tvarką[164]. BPK tokią asmens teisę ikiteisminio tyrimo stadijoje reglamentuoja BPK 65 str. 1 d., nukreipdamas į BPK X dalyje numatytas, detalizuotas taisykles. Teisminėje praktikoje kiek kitokiame kontekste pasisakoma: „*BPK 439 str. 1 d. bylos nagrinėjimo teisme dalyviai bei kiti asmenys turi teisę šioje Kodekso dalyje nustatyta tvarka apskųsti žemesniųjų teismų bylos parengimo nagrinėti ar teisiamajame posėdyje priimtas nutartis, taip pat šio Kodekso numatytais atvejais – kitas teismų priimtas nutartis aukštesniesiems teismams, išskyrus atvejus, kai šis Kodeksas numato specialią atskirų teismo nutarčių apskundimo tvarką. Detalią žemesnių teismų nutarčių apskundimo aukštesniems teismams tvarką reglamentuoja BPK 440 straipsnis, kurio 1 dalyje nurodyta, jog skundus dėl žemesniojo teismo nutarties aukštesniajam teismui turi teisę paduoti bylos nagrinėjimo teisme dalyviai, jeigu mano, kad žemesniojo teismo nutartimi pažeistos jų teisės ir teisėti interesai. Tokia straipsnio redakcija leidžia daryti išvadą, kad BPK X dalies tvarka skundus turi teisę paduoti tik bylos nagrinėjimo teisme dalyviai. Byloje nedalyvaujantys asmenys skundus aukštesniesiems teismams gali paduoti tik tuo atveju, jei jiems buvo taikytos šio Kodekso 163 straipsnyje numatytos prievartos priemonės*“[165]. Toks teisminės praktikos išaiškinimas dėl selektyvaus subjektų rato, galinčio pasinaudoti apskundimo teise, leidžia daryti prielaidą, jog pateiktų aplinkybių visumoje atsidūręs asmuo formaliai negalėtų apskųsti ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarties dėl neviešo pobūdžio veiksmo sankcionavimo, nes neatitinka

[164] T. Singelstein, „Rechtsschutz gegen heimliche ErmittlungsmaBnahmen“, Nue Zeitschrift fur Strsfrecht 9 (2009): 481, cituota iš Goda, *supra note*, 10: 53.
[165] „Kauno apygardos teismo 2015 m. kovo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 1S-486-593/2015)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 26 d., Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-486-593/2015 (infolex.lt).

selektyvaus subjekto kriterijaus, įtvirtinto BPK. Autoriaus nuomone, esant realiam praktiniam pavyzdžiui, toks reguliavimas šiurkščiai pažeistų Konstitucijos 30 str. *„Teisę į teisminę pažeistų konstitucinių teisių ir laisvių gynybą turi kiekvienas asmuo, manantis, kad jo teisės ar laisvės pažeistos; asmeniui jo pažeistų teisių gynyba teisme garantuojama neatsižvelgiant į jo teisinį statusą. <...> Demokratinėje valstybėje teismas yra pagrindinė institucinė žmogaus teisių ir laisvių garantija <...>*[166]*“.* Remiantis Konstitucinio Teismo išaiškinimais, *„negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kad būtų neleidžiama per ikiteisminį tyrimą priimtų sprendimų apskųsti teismui“*[167]. Ikiteisminio tyrimo stadijoje teisminė kontrolė įgyvendinama per ikiteisminio tyrimo subjektų sprendimų veiksmų teisėtumo ir pagrįstumo priežiūrą, išvengiant žmogiškojo faktoriaus – klaidos ar piktnaudžiavimo pavojų. Gynybai suteikiamos teisės leidžia šią kontrolę inicijuoti paduodant skundus dėl ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo teisėjo veiksmų[168]. Todėl ši Konstitucinė teisė negali būti paneigiama.

Procesinius klausimus taip pat kelia BPK 161 str. 1 d. imperatyvo įgyvendinimas sankcionavus neviešo pobūdžio veiksmus, bet faktiškai jų neatlikus. Lingvistinis tyrimo metodas, žodį „taikoma“ leidžia interpretuoti, kaip pranešimo privalomumą esant tik realiam veiksmų taikymui prieš asmenį, kitu atveju, teisė būti įspėtam nėra aktyvi. Tokia nuomonę iš dalies patvirtina pačio pranešimo turinys ir esminis jo sudedamasis, privalant nurodyti konkretų taikytą neviešo pobūdžio veiksmą BPK straipsniu. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2014 m. gruodžio 29 d. įsakymu Nr. I-288 patvirtinta forma asmuo yra informuojamas apie: ikiteisminio tyrimo numerį, taikytą konkretų neviešo pobūdžio veiksmą, apskundimo tvarką (BPK 62–65 straipsniai)[169].

Įvertinus visas aptartas problemas, autoriaus nuomone, dabartinis BPK 161 str. 1 d. reguliavimas ir pačio pranešimo turinys nėra preciziškai reglamentuotas, dėl ko yra sukuriamos prielaidos teisėsaugos pareigūnams kartais atlaidžiai vykdyti šią pranešimo pareigą. Manytina, jog siekiant išvengti šio procesinio pažeidimo atvejų ir tuo pat metu užtikrinti efektyvų asmens gynybos mechanizmą, būtina tikslinti BPK 161 str. 1 d.

---

[166] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. kovo 1 d. nutarimas (Nr. 1/2018)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 26 d., Konstitucinio Teismo 2019 m. kovo 1 d. nutarimas "Dėl teisės kreiptis į apeliacinės instancijos teismą nesinaudojant advokato pagalba" (infolex.lt).

[167] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas (Nr. 7/03-41/03-40/04-46/04-5/05-7/05-17/05), LRKT, žiūrėta 2022 m. vasario 26 d., Paieška - Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (lrkt.lt).

[168] Ažubalytė ir kt., *supra note*, 48: 341.

[169] „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2014 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr. I-288 Dėl baudžiamojo proceso dokumentų formų patvirtinimo“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 26 d., Dėl baudžiamojo proceso dokumentų formų patvirtinimo (infolex.lt).

Asmens teisė būti įspėtam apie taikytus neviešo pobūdžio veiksmus, remiantis EŽTT praktika (lot. *inter alia*), turėtų būti realizuojama ir kriminalinės žvalgybos veikloje. Pirmą kartą byloje *Weber ir Saravia prieš Vokietiją* teismas, pasekdamas *Klass* bylos pavyzdžiu, išreiškė, jog teisė būti įspėtam aktyvizuojasi visais atvejais, net ir kitoms teisėsaugos institucijoms renkant duomenis apie asmenį[170]. Kriminalinės žvalgybos veikloje asmens teisių ir laisvių apsaugą nustato KŽĮ 5 str. teisė būti įspėtam – KŽĮ 5 str. 8 d. *„<...> Kriminalinės žvalgybos pagrindinės institucijos vadovas privalo informuoti asmenį apie jo atžvilgiu kriminalinės žvalgybos metu padarytus pažeidimus, išskyrus atvejus, kai pateikus tokią informaciją, gali būti padaryta žala nebaigtiems kriminalinės žvalgybos tyrimams ar atskleista kriminalinės žvalgybos slaptųjų dalyvių tapatybė. Jeigu tuo metu pateikta tokia informacija gali padaryti žalos nebaigtiems kriminalinės žvalgybos tyrimams, ji tuoj pat turi būti pateikta baigus kriminalinės žvalgybos tyrimą“*. Pateiktos KŽĮ 5 str. 8 d. sisteminimas leidžia išskirti trijų pagrindų visumą, kada asmuo gali gauti informaciją apie taikytas priemones: 1) įgyvendinant kriminalinės žvalgybos kontrolę nustatoma, kad kriminalinės žvalgybos metu buvo pažeistos žmogaus teisės ir laisvės; 2) nekyla pavojus, kad pateikus tokią informaciją, gali būti padaryta žala nebaigtiems kriminalinės žvalgybos tyrimams; 3) gali būti atskleista kriminalinės žvalgybos slaptųjų dalyvių tapatybė[171].

Lyginant KŽĮ 5 str. 8 d. reguliavimą su BPK 161 str. 1 d., teisės būti įspėtam apie neviešo pobūdžio veiksmų taikymą ribojimo pagrindai kardinaliai skiriasi. BPK 161 str. 1 d. numatytas pranešimas formaliu požiūriu saistomas tik laiko momento, t. y. prokuroro diskrecijos, kada racionaliausia pranešti, užtikrinant ikiteisminio tyrimo sėkmę. KŽĮ 5 str. 8 d. numatyta sąlygų visuma įgalina teisę būti įspėtam tik nustatant kriminalinės žvalgybos metu asmens teisių ir laisvių pažeidimus. G. Goda išreikšdamas kritiką KŽĮ 5 str. 8 d. pažymi: *„Visų pirma, įstatyme nenumatyti jokie konkretesni kriterijai, pagal kuriuos kriminalinės žvalgybos pagrindinės institucijos vadovas turėtų konstatuoti esant būtinybę pranešti apie pažeidimus asmeniui; nenumatyta reali nei kriminalinės institucijos vadovo, nei kitų pareigūnų, turinčių pranešti vadovui apie padarytus pažeidimus, kontrolė; ir trečia, nenumatytos minėtos pareigos pranešti išimtys, t. y. kriminalinės žvalgybos subjektai, net ir patys nusprendę, kad pažeidimas buvo padarytas, gali konstatuoti, jog atvejis išimtinis ir pranešti nereikia[172]“. „<...> Teisė kreiptis į teismą teisminės gynybos yra pagrindinė asmens teisė, pripažįstama tiek nacionalinių (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 str. 1 d., Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 4 str. 1 d., Administracinių bylų teisenos įstatymo 5*

[170] Weber ir Saravia prieš Vokietiją, *supra note*, 72: 136 p.
[171] Goda, *supra note*, 16: 34.
[172] Goda, *supra note*, 10: 57.

str. 1 d.), tiek tarptautinių teisės aktų (Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 2 str. 3 d., Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 str. 1 d., 13 str.). Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje ne kartą yra konstatavęs, kad asmens teisė kreiptis į teismą yra absoliuti <...> tačiau pažymėtina, kad savo teisėmis kiekvienas asmuo turi naudotis protingai, nepiktnaudžiauti jomis, laikytis įstatymuose įtvirtintos tvarkos, kuri užtikrina teisinių santykių stabilumą ir teisinio saugumo principo įgyvendinimą "[173].

Aktualu paminėti, jog Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos darbo grupės pasiūlymų dėl žvalgybos ir kriminalinės žvalgybos institucijų vidaus ir išorės kontrolės mechanizmo tobulinimo 2020 m. rugsėjo 29 d. duomenimis, nuo 2016 m. praktiškai nėra buvę atvejų, kai asmuo apie jo pažeistas teises būtų informuotas remiantis KŽĮ 5 str. 8 d.[174]

Daugumą aptartų teisės būti įspėtam KŽĮ 5 str. 8 d. reglamentavimo problemų buvo bandoma ištaisyti. Diskusijų banga ypač padidėjo, kai Lietuvos Respublikos prezidentas G. Nausėda 2019 m. gruodžio mėnesį nusprendė teikti įstatymų pataisas, plečiančias žvalgybos tarnybų galias[175]. Nuo 2020 m. kovo 3 d. iki 2021 m. kovo 23 d. autorius suskaičiavo du kriminalinės žvalgybos įstatymo projektus, kurie buvo papildomi naujomis redakcijomis[176][177]. Naujausias įstatymo projektas pateiktas 2022 m. kovo 6 d[178]. Taigi, per du metus buvo inicijuotos net penkios kriminalinės žvalgybos įstatymo pakeitimo iniciatyvos. Nors nepaisant šių didelių pastangų padidinti asmens teisių užtikrinimo efektyvumą ir asmens teisę būti įspėtam, pabrėžtina, kad visi pakeitimai taip ir liko projektų lygmenyje (darbo rašymo metu nėra aišku dėl naujausio įstatymo projekto patvirtinimo, preliminari svarstymo data numatyta 2022 m. birželio 14 d. aut. pastaba[179]).

---

[173] „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. spalio 20 d.nutartis (Nr. eAS-636-502/2021)", infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 26 d., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. spalio 20 d.nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-636-502/2021 (infolex.lt).

[174] Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos darbo grupės pasiūlymai, „Dėl žvalgybos ir kriminalinės žvalgybos institucijų vidaus ir išorės kontrolės mechanizmo tobulinimo", lrv, žiūrėtą 2022 m. vasario 25 d., 1814005_imp_3d8336f20bd74f9405b6cd54815d77c0.pdf (lrv.lt).

[175] „Raimundas Lopata. „Žvalgybos" ir jų kontrolė", *delfi*, 2020 m. rugpjūčio 7 d., Raimundas Lopata. „Žvalgybos" ir jų kontrolė - DELFI.

[176] „Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 5 straipsnio ir 22 straipsnio 2 dalies pakeitimo įstatymo projektas", e - seimas, žiūrėta 2022 m. vasario 26 d., Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 5 straipsnio ir 22 straipsnio 2 dalies pakeitimo įsta... (lrs.lt).

[177] „Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 15 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas", e - seimas, žiūrėta 2022 m. vasario 26 d., Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 15 straipsnių pakeitimo įstat... (lrs.lt).

[178] Įstatymo projektas, *supra note*, 144.

[179] „Svarstymo eiga", lrs, žiūrėta 2022 m. gegužės 4 d., Posėdžiai - Apie parlamento darbą (lrs.lt).

Naujausias Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija) registruotas 2022 m. kovo 6 d. (toliau – Projektas) teisę būti įspėtam apibrėžė 5 str. 6 d.: „*Jeigu įgyvendinant kriminalinės žvalgybos kontrolę nustatoma, kad kriminalinės žvalgybos metu buvo pažeistos žmogaus teisės ir laisvės, apie tai informuojamas kriminalinės žvalgybos pagrindinės institucijos vadovas ir generalinis prokuroras ar jo įgaliotas Generalinės prokuratūros prokuroras. Kriminalinės žvalgybos pagrindinės institucijos vadovas privalo informuoti asmenį apie jo atžvilgiu kriminalinės žvalgybos metu padarytus pažeidimus, išskyrus šio įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatytus atvejus, kuriems esant informacija pateikiama tik išnykus nurodytoms grėsmėms*“.

Analizuojant šią normą, kyla tam tikrų kritinių pastebėjimų. Pirmiausia, kokiu būdu asmuo bus „informuojamas“ apie asmens teisių pažeidimus, nei esamas KŽĮ, nei analizuojamas įstatymo projektas nepateikia. Manytina, projekto autoriai įtvirtindami pranešimo privalomumą turėtų pateikti ir visą pranešimo apie taikytus kriminalinės žvalgybos veiksmus formą. Pavyzdžiui, identišką jau minėtam Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2014 m. gruodžio 29 d. įsakymui Nr. I-288, nurodant apie kriminalinės žvalgybos taikytą veiksmą, apskundimo tvarką ir kt.[180] Antra, projekte teigiama, kad atitinkamas kriminalinės žvalgybos subjektas privalo informuoti asmenį apie padarytus asmens teisių pažeidimus, nesant projekto 20 str. 3 d. nurodytų pagrindų. Kyla klausimas, kada privalo informuoti? Nei esamas KŽĮ 5 str. 8 d. reguliavimas, nei projektas nereglamentuoja, per kokį laikotarpį asmeniui privaloma pranešti apie asmens teisių pažeidimą. Taigi, nėra aišku, ar pranešimo subjektą saisto kažkokie konkretūs terminai, ar šią normą reikia suprasti, kaip pranešti būtina tuoj pat konstatavus asmens teisių pažeidimą, dingus 20 str. 3 d. numatytiems pagrindams.

Įdomu pastebėti, kad analizuojamo kriminalinės žvalgybos įstatymo projekto aiškinamajame rašte rengėjai atsisako ankstesnių projektų pagrindinės idėjos, t. y. numatyti besąlyginį pranešimą, identišką BPK 161 str. 1 d. Vietoje to, pereinama prie „nei paneigti, nei patvirtinti“ modelio. Šis modelis puikiai atskleidžiamas EŽTT praktikoje. Byloje *Kennedy prieš Jungtinę Karalystę*, pareiškėjas įtardamas, kad jo telefonas yra slapta sekamas, kreipėsi į atsakingą ir nepriklausomą Britanijos subjektą (angl. *Investigatory Powers Tribunal*) (toliau – IPT). IPT peržiūrėjus pareiškėjo skundą, joks sprendimas nebuvo priimtas, kas paliko neatsakytą klausimą, ar pareiškėjo sekimo nebuvo apskritai, ar sekimas buvo, bet jis buvo teisėtas[181]. Kaip ir nurodo

[180] Generalinio prokuroro įsakymas, *supra note*, 169.
[181] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. rupgjūčio 10 d. sprendimas byloje Kennedy prieš Jungtinę Karalystę (Nr. 26839/05)“, hudoc, žiūrėta 2022 m. gegužės 3 d., KENNEDY v. THE UNITED KINGDOM (coe.int).

analizuojamo projekto aiškinamajame rašte, *Kennedy* byloje „*nebuvo konstatuotas Konvencijos pažeidimas, nors asmenys nebuvo informuojami apie jų atžvilgiu taikytas slapto pobūdžio priemones <...>*“[182].

Lyginant „aktyvų“ pranešimo institutą, esamą BPK 161 str. 1 d., su „nei paneigti, nei patvirtinti“ modeliu - skirtumai įžvelgiami. Kalbant apie „nei paneigti, nei patvirtinti“ modelį – asmuo pats turi kreiptis į atitinkamą subjektą klausimu, ar asmuo nepatyrė neteisėtų asmens teisių suvaržymų įgyvendinant neviešo pobūdžio veiksmus. Aktyvusis modelis šią pareigą perkelia neviešo pobūdžio veiksmus įgyvendinantiems subjektams. Tiesa, kaip jau minėta, abu modeliai yra teisėtai ir neišvengiamai pripažįstami EŽTT. Doktrininiu požiūriu, užsienio autoriai analizavę teisės būti įspėtam genezę EŽTT praktikoje, pateikia išvadą, kad *„teismas labiau palaiko aktyvią pranešimo pareigą (subjektai, įgyvendinantys sekimo veiksmus, privalo informuoti suinteresuotą asmenį po priemonių taikymo), kaip Klass, Weber ir Saravia*, ir *Ekimdzhiev bylose*[183]*“*.

Žvelgiant kitu kampu, EŽTT byloje *Centrum för rättvisa prieš Švediją* sprendžiant masinio sekimo problematiką, nurodoma: *„teismas mano, kad priemonė, kuri nepriklauso nuo pranešimo sekimo, taip pat gali būti efektyvi priemonė masinio sekimo kontekste; tiesa, priklausomai nuo aplinkybių, tai gali pasiūlyti net geresnę procedūrą ir garantijas, negu sistema, veikianti pagal pranešimą*[184]“. Kalbant apie masinio sekimo riziką ar atvejus, pranašumas teikiamas ne aktyviam pranešimo modeliui.

Taigi manytina, kad esama KŽĮ 5 str. 8 d. reglamentuojanti teisė būti įspėtam apie taikytas neviešo pobūdžio priemones – probleminė. Sunku įvertinti, kodėl nei vienas įstatymo projektas nesusilaukė Lietuvos Respublikos Seimo pritarimo, tačiau doktrininis požiūris ir teisminės praktikos nebuvimas dėl KŽĮ 5 str. 8 d. akivaizdžiai signalizuoja apie esamą problematiką, į kurią atkreipti dėmesį privalu. *Klass ir kiti prieš Vokietiją* pabrėžiama: *„Slapto sekimo sistema suprojektuota saugoti nacionalinį saugumą, reiškia ir grėsmę sumažinant ar net sunaikinant demokratiją, remiantis jos gynimo pagrindu“*[185].

---

[182] „Aiškinamasis raštas dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 pakeitimo įstatymo projekto“, e - seimas, žiūrėta 2022 m. gegužės 3 d., XIVP-1377 AIŠKINAMASIS RAŠTAS dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 pakeitimo įstatymo projekto (lrs.lt).

[183] Paul De Hert ir Franziska Boehm, „The Rights of Notification after Surveillance is over: Ready for Recognition?“, iš *Digital Enlightenment Yearbook 2012*, Jacques Bus, Malcolm Crompton, Mireille Hildebrandt, George Metakides (Amsterdam: IOS PRESS, 2012), 34.

[184] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. gegužės 25 d. sprendimas byloje Centrum för rättvisa prieš Švediją 272 punktas (Nr. 35252/08)“, hudoc, žiūrėta 2022 m. gegužės 3 d., CENTRUM FÖR RÄTTVISA v. SWEDEN (coe.int).

[185] Klass prieš Vokietiją, *supra note*, 147: 49 p.

3. 2. Teisė gauti informaciją pritaikius neviešo pobūdžio veiksmus (KŽĮ 5 str. 6 d.) ir su šia teise susijusios garantijos kriminalinės žvalgybos veikloje

Kriminalinės žvalgybos veikloje asmens duomenų perėmimas ir privataus gyvenimo suvaržymas, taikant neviešo pobūdžio veiksmus, neišvengiama procedūra. Nuo neviešo pobūdžio veiksmų sankcionavimo kriminalinės žvalgybos objektui žinant „<...> *asmens vardą, pavardę, asmens, kodą iki veiksmų metu gaunamos informacijos apie fizinio asmens fizinės, fiziologinės, genetinės, psichinės, ekonominės, kultūrinės ar socialinės tapatybės požymius, iš kurių tiesiogiai ar netiesiogiai galima nustatyti asmens tapatybę, tokia informacija – asmens duomenys*“[186].

Kaip savarankiška teisė, asmens duomenų apsauga pagal savo prigimtį yra kilusi iš privataus asmens gyvenimo neliečiamumo, dėl ko šios teisės neišvengiamai susijusios. Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos, kaip vienos iš kriminalinės žvalgybos teisėtumo kontrolės subjektų asmens duomenų apsaugos srityje, direktoriaus R. Andrijausko nuomone: „*Konstitucijos 22 straipsnyje garantuojamos teisės į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą ribojimai, inter alia slaptas asmens duomenų rinkimas minėtais tikslais turi būti pagrįsti įstatymu, būtini ir proporcingi siekiamam tikslui, jais negalima pažeisti šios teisės esmės. Įstatyme turi būti nustatyti inter alia tvarkytini asmens duomenys, konkretūs, aiškiai apibrėžti ir teisėti jų tvarkymo tikslai, maksimalūs šiais tikslais būtini numatytų ribojimų ir tvarkomų asmens duomenų saugojimo terminai, minimalūs reikalavimai, kad asmenims, kurių duomenys saugomi, būtų suteikta pakankamai garantijų, leidžiančių veiksmingai apsaugoti jų asmens duomenis nuo piktnaudžiavimo pavojų, taip pat nuo neteisėtos prieigos prie jų ir neteisėto naudojimo*[187]*“*. Taigi, fizinių asmenų duomenų ir privatumo apsauga yra vienos iš pagrindinių teisių, įtvirtintų Chartijos 7 str. ir 8 str. 1 d. Iš pateiktų nuostatų turinio išplaukia, jog kiekvienas asmuo turi teisę, kad būtų gerbiamas jo privatus gyvenimas ir teisė į asmens duomenų apsaugą.

Apie kriminalinės žvalgybos priemonių sankcionavimo intensyvumą galima kalbėti statistika. Remiantis Lietuvos Respublikos prokuratūros pastarųjų penkerių metų veiklos ataskaitomis, 2016 m. „asmenų, kurių atžvilgiu buvo sankcionuoti kriminalinės žvalgybos veiksmai, skaičius buvo – 5150, 2017 m. – 4658, 2018 m. – 4340, o 2019 m. – 3849. 2020 m. – 3369[188]. Tarytum priemonių taikymo tendencija mažėjanti ir kriminalinės žvalgybos veikla išlaiko

[186] Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/680, *supra note*, 11.
[187] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutarimas (Nr. KT13-N5/2019)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 28 d., Konstitucinio Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutarimas "Dėl kriminalinės žvalgybos informacijos panaudojimo tiriant korupcinio pobūdžio tarnybinius nusižengimus" (infolex.lt).
[188] „Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2020 metais ataskaita“, prokuratūros, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., Microsoft Word - Prokuraturos veiklos 2020 m. ataskaita (2021-03-01 Nr. 17.9.-1921) (03-30).

teisinės valstybės standartą. Manytina, situacijos vertinimas šiek tiek keičiasi, kalbant apie asmens galimybes retrospektyviai gauti informaciją iš kriminalinės žvalgybos subjektų, norint patikrinti asmens duomenų tvarkymo pagrindus ir privatumo suvaržymo teisėtumą.

KŽĮ 5 str. 6 d. nustato, jog asmenims apie jų atžvilgiu vykdytą kriminalinę žvalgybą galima suteikti informaciją tik tuomet, jeigu kriminalinę žvalgybą kontroliuojantis prokuroras nustato, kad asmens teisės kriminalinės žvalgybos procese buvo pažeistos – kilo neigiami teisiniai padariniai. *Vadovaudamasis KŽĮ 5 straipsnio 6 punktu, teismas nurodė, kad kriminalinės žvalgybos metu surinktų duomenų pateikimas asmeniui, apie kurį ji buvo renkama, galimas tik tuomet, kai yra visos trys sąlygos: gauta informacija nepasitvirtino, nebuvo pradėtas ikiteisminis tyrimas, asmeniui atsirado teisinės neigiamos pasekmės. <...> Teismas konstatavo, kad nesant vienos iš KŽĮ 5 straipsnio 6 punkto nurodytų sąlygų, kurioms esant turi būti pateikiama apie asmenį kriminalinės žvalgybos metu rinkta informacija*[189]. Taigi, jei kriminalinės žvalgybos veiksmų adresatas siektų sužinoti, ar jo atžvilgiu buvo (ne)taikyta kriminalinė žvalgyba, tikslu patikrinti privatumo suvaržymo pagrindus ir su asmens duomenų tvarkymu susijusių procedūrų teisėtumą, jis apie tai būtų informuotas tik tuo atveju, jei prokuroras, kontroliuojantis kriminalinės žvalgybos veiksmus, nustatytų, kad buvo pažeistos jo teisės ir laisvės.

Pagal KŽĮ 22 str., prokuroras turėtų atlikti subjektų veiksmų kontrolę, tirdamas asmenų skundus ir išreikalaudamas visą tam reikalingą informaciją iš subjektų, bet tik tuo atveju, jei yra pagrindas manyti, jog įgyvendinant kriminalinės žvalgybos veiksmus, buvo pažeistos asmens teisės (KŽĮ 5 str. 6, 8, 9 d.). Kadangi, kaip minėta poskyryje 3. 1., KŽĮ 5 str. 8 d. pagrindu, kriminalinės žvalgybos subjektai neteikia asmenims jokių pranešimų apie asmens teisių pažeidimus, sunku vertinti esamą kontrolės lygį teisiškai pozityviai. Esant prokuroro žmogiškajam faktoriui – klaidai ar piktnaudžiavimo apraiškai, dėl ko netinkamai yra kontroliuojami kriminalinės žvalgybos subjektų veiksmai, pats prokuroras, autoriaus subjektyviu vertinimu, nėra suinteresuotas atskleisti savo paties padarytus pažeidimus, o teisinis reguliavimas sudaro galimybes nuslėpti tokią informaciją.

Pateikiamas praktinis pavyzdys. Vilniaus apygardos administracinio teismo byloje *„pareiškėjas siekia iš Generalinės prokuratūros gauti informaciją apie prieš jį panaudotas operatyvinės veiklos priemones ir jų metu gautų ypatingų asmens duomenų panaudojimą. Nurodo, kad prieš jį nepagrįstai ir neteisėtai buvo vykdomos operatyvinės veiklos priemonės, o gauti*

[189] „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. liepos 1 d. nutartis (Nr. A-1856-438/2015)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. liepos 1 d.nutartis administracinėje byloje Nr. A-1856-438/2015 (infolex.lt).

ypatingi asmens duomenys buvo ir galbūt yra neteisėtai naudojami ir skleidžiami, siekiant pareiškėją terorizuoti ir persekioti bei daryti poveikį valstybės pareigūnams. <...> Kriminalinės žvalgybos įstatymo 19 str. 4–5 d. nustatyta, kad kriminalinės žvalgybos informacija teikiama susipažinti Lietuvos Respublikos Prezidentui, Seimo Pirmininkui, Ministrui Pirmininkui, taip pat kriminalinės žvalgybos kontrolę vykdančioms valstybės institucijoms ar šios veiklos kontrolę vykdyti įgaliotiems asmenims, esant motyvuotam jų rašytiniam prašymui, jeigu jiems teisės aktuose nustatytoms funkcijoms įgyvendinti ar sprendimams priimti nepakanka pateiktos susipažinti apibendrintos informacijos, parengtos kriminalinės žvalgybos informacijos pagrindu. Kitoms valstybės institucijoms ir asmenims, nevykdantiems kriminalinės žvalgybos, Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo nustatyta tvarka gali būti teikiama tik apibendrinta informacija, parengta kriminalinės žvalgybos informacijos pagrindu. Pagal šio straipsnio 7 d. nuostatas, detalūs duomenys apie kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdus ir priemones, kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdų taikymo taktiką, taip pat kriminalinės žvalgybos slaptųjų dalyvių tapatybę bei detalią informaciją apie šių dalyvių kiekybinę ir personalinę sudėtį, neteikiami. <...> Byloje nustatytos aplinkybės patvirtina, kad Generalinė prokuratūra teisės aktų nustatyta tvarka išnagrinėjo pareiškėjo prašymą dėl informacijos suteikimo ir pateikė jam atsakymą. Atsižvelgiant į tai, kad prašyme formuluojami reikalavimai dėl informacijos, susijusios su kriminaline žvalgyba (operatyvine veikla), atsakovė neturi teisės ir pareigos atsakyme pateikti atitinkamus su šia veikla susijusius duomenis. Ginčijamame 2015-02-02 rašte nurodytos aplinkybės ir teisės aktų nuostatos, kuriomis grindžiami atitinkami prokuratūros veiksmai. <...> Teismo vertinimu, ginčijamas atsakymas yra teisėtas ir pagrįstas, o patvirtinti ar paneigti pareiškėjo prielaidas dėl kriminalinės žvalgybos veiksmų ir tokius veiksmus galbūt vykdančių subjektų įstatymas nenumato galimybės[190]. Reikėtų pažymėti, jog identiškais argumentais buvo grįstas ir Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimas netenkinti skundo[191]. Nagrinėjamu atveju, pats teismas netiesiogiai pripažįsta reguliavimo vakuumą, dėl kurio asmuo, net ir pastebėjęs slaptųjų tyrimo veiksmų požymius, yra priverstas savo argumentus grįsti tik prielaidomis, kurios teisme dažniausiai atrodo tik kaip subjektyvus įsitikinimas, neturintis jokio teisinio pagrindo. Akcentuotina ir tai, kad iš kriminalinėje žvalgyboje dalyvaujančių institucijų

[190] „Vilniaus apygardos administracinio teismo 2016 m. gegužės 16 d. sprendimas byloje (Nr. eI-3952-281/2016)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., Vilniaus apygardos administracinio teismo 2016 m. gegužės 16 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI-3952-281/2016 (mruni.eu).

[191] „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. kovo 26 d. nutartis byloje (Nr. eA-52-1062/2018)“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. kovo 26 d.nutartis administracinėje byloje Nr. eA-52-1062/2018 (mruni.eu).

nėra išreikalaujama jokia informacija, ji netiriama ir netikrinama, nes yra įslaptinta. Informacija vien tik apie patį kriminalinės žvalgybos faktą negali būti teikiama vadovaujantis „Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo“[192] 3 str. 6 d. ir 7 str. 2 d. 18 p. Autoriaus nuomone, paralelę šiuo atveju galima įžvelgti A. Gutausko straipsnyje, atskleidžiant jau minėtą *Zacharov prieš Rusiją* bylos turinį: *„Apskritai šios priemonės buvo prieinamos tik asmenims, galintiems pateikti įrodymų apie jų ryšių perėmimą vietiniams teismams, vis dėlto, tokį įrodymą gauti nėra įmanoma, jei nėra jokios pranešimo sistemos ar galimybės gauti prieigą prie informacijos apie perėmimą“*[193].

Kaip jau buvo galima suprasti, kriminalinės žvalgybos metu taikant neviešo pobūdžio veiksmus, asmens duomenys renkami slapta – asmeniui nežinant. Šis procesas savaime reikalauja detalesnio reguliavimo nei poskyrio pradžioje paminėtos bendrosios asmens duomenų apsaugos garantijos ir jų apsauga. Direktyvos (ES) 2016/680 1 str. 1 d. numato, kad ,,*Direktyvoje nustatytos taisyklės, susijusios su fizinių asmenų apsauga kompetentingoms institucijoms tvarkant asmens duomenis nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas arba bausmių vykdymo, be kita ko, apsaugos nuo grėsmių visuomenės saugumui ir jų prevencijos, tikslais“*. Pati direktyva yra įgyvendinama *„Lietuvos Respublikos asmens duomenų, tvarkomų nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas, bausmių vykdymo arba nacionalinio saugumo ar gynybos tikslais, teisinės apsaugos įstatymu“* (toliau – Įstatymas), kurio 1 str. 2 d. nurodoma, kad *,,įstatymas taikomas Lietuvos Respublikos kompetentingų institucijų atliekamam asmens duomenų tvarkymui, kai asmens duomenys tvarkomi nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas arba bausmių vykdymo, taip pat apsaugos nuo grėsmių visuomenės saugumui ir jų prevencijos tikslais“*.

Reguliavimo aspektu, Direktyvos (ES) 2016/680 turinys, kuris iš esmės yra perkeltas į Įstatymą, deklaruoja savarankiškas duomenų subjektų teises patiems patikrinti, ar teisėtai yra renkami ir (ar) buvo tvarkomi asmens duomenys, gaunant informaciją apie duomenų tvarkymo faktą, tvarkymo tikslą, pagrindą ir kt. Taigi, natūraliai kyla klausimas, kaip šios deklaruojamos asmens teisės gali būti įgyvendinamos atsižvelgiant į prieš tai aptartą KŽĮ reguliavimą ir suformuotą teisminę praktiką, galimai tapus kriminalinės žvalgybos veiksmų adresatu?

Bandant atsakyti į šį klausimą, pateikiama praktinė Lietuvos advokatūros ir kitų pareiškėjų, situacija. Faktinės bylos aplinkybės: *,,Specialiųjų tyrimų tarnyba, Generalinė prokuratūra ir*

[192] „Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas“, infolex, žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas (infolex.lt).
[193] Gutauskas, *supra note*, 17: 19.

Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos atsisakė suteikti informaciją, ar nuo 2015 m. iki 2019 m. pareiškėjų atžvilgiu buvo atliekami kriminalinės žvalgybos veiksmai, įskaitant techninių priemonių panaudojimą, siekiant kontroliuoti jų susižinojimą. Valstybės institucijos atsisakė pateikti tokią informaciją, nes nenustatė Kriminalinės žvalgybos įstatyme nustatytų atvejų, kuomet pareiškėjams turi būti teikiama informacija, susijusi su kriminalinės žvalgybos priemonių taikymu“[194]. Pareiškėjams argumentus grindžiant, kad teisė gauti informaciją iš kriminalinės žvalgybos subjektų numato Direktyva (ES) 2016/680, leidžiant susipažinti su asmens duomenų tvarkymo pagrindais ir procedūromis, teismo vertinimas išsiskyrė. *„Direktyvos (ES) 2016/680 nuostatos, kurioje nustatyti teisėti duomenų subjektų teisiu (numatytų jos 13–14, 16 straipsniuose) ribojimo pagrindai, inter alia valstybės narės turėtų turėti galimybę priimti teisėkūros priemones, kuriomis vadovaujantis informacijos teikimas duomenų subjektams galėtų būti atidėtas, apribotas arba kuriomis vadovaujantis tokios informacijos būtų galima neteikti, arba teisėkūros priemones, kuriomis duomenų subjektų teisė susipažinti su savo asmens duomenimis būtų visiškai arba iš dalies apribota, tiek, kiek ir tol, kol tokia priemonė, tinkamai paisant atitinkamo fizinio asmens pagrindinių teisių ir teisėtų interesų, yra būtina ir proporcinga demokratinės visuomenės priemonė, siekiant netrukdyti atlikti oficialius arba teisinius nagrinėjimus, tyrimus ar procedūras, nepakenkti nusikalstamų veikų prevencijai, tyrimui, atskleidimui ar baudžiamajam persekiojimui už jas arba bausmių vykdymui, užtikrinti visuomenės saugumą arba nacionalinį saugumą arba apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves. (44 konstatuojamoji dalis). Akcentuotina ir tai, kad, patenkinus pareiškėjų prašymą įpareigoti pateikti informaciją apie tai, ar šiuo metu pareiškėjų atžvilgiu nevykdoma kriminalinė žvalgyba, netaikomi jos veiksmai ar nenaudojami kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdai ir/ar priemonės, įskaitant ir techninių priemonių panaudojimą, siekiant kontroliuoti susižinojimą ir įpareigoti pateikti informaciją apie tai būtų paneigta KŽĮ pagrindai ir principai t. y. konspiracijos, konfidencialumo, viešų ir slaptų veiksmų derinimo principai (KŽĮ 3 straipsnio 2 dalis). <...> Tokios informacijos pateikimas negali būti vertinamas, kaip būtina proporcinga priemonė, netrukdanti vykdyti oficialius teisinius procesus. Priešingai, pareiškimo patenkinimas asmens interesams suteiktų teise nepagrįsta prioritetą“*[195].

Autoriaus nuomone, sutinkama, jog visi išvardinti Direktyvos (ES) 2016/680 14 str. ribojimų pagrindai, apribojantys ar iš dalies apribojantys asmens teisę sužinoti, ar jo duomenys

[194] „Vyriausybei perduota peticija dėl atsisakymo pateikti informaciją apie taikytas kriminalinės žvalgybos priemones“, lrv-atstovas-eztt, žiūrėta 2022 m. balandžio 28 d., Vyriausybei perduota peticija dėl atsisakymo pateikti informaciją apie taikytas kriminalinės žvalgybos priemones » Vyriausybės atstovas Europos Žmogaus Teisių Teisme (lrv-atstovas-eztt.lt).

[195] „Vilniaus apygardos teismo 2019 m. birželio 12 d. nutartis atmesti skundą (Nr. PK-906)“.

tvarkomi, o jei tvarkomi, tai – susipažinti su tvarkymo tikslu, pagrindu, duomenų kilme ir kita informacija yra svarūs. Tačiau lakoniškas Direktyvos (ES) 2016/680 44 konstatuojamosios dalies atkartojimas, įtvirtinantis 15 str. ir Įstatymo 13 str. pagrindus, manytina, negali būti aiškinamas formaliai. Ribojimų vertinimas visada turi būti aiškinamas pagal taisyklę – apribojimai turi neviršyti to, kas griežtai būtina, t. y. ES garantuojamų teisių ir laisvių ribojimo proporcingumo sąlyga (ši sąlyga įtvirtinta Direktyvos (ES) 2016/680, 15 str. ir Chartijos 52 str. 1 d.).

Vienoje Temidės svarstyklių pusėje yra valstybė su savo prievartos aparatu, kuris šiuo atveju nukreiptas į kriminalinės žvalgybos uždavinių įgyvendinimą, paremtą konfidencialumu, slaptumu, konspiracija. Kitoje pusėje turimas asmuo su jo teisėmis (lot. *inter alia*), asmens teisė būti informuotam ir iš po šios teisės einantys sudedamieji, kaip: duomenų apsauga, privatumas ir šių teisių gynybos mechanizmas. Kasacinės instancijos teismas yra pažymėjęs: *„operatyvinės veiklos prieš asmenį vykdymas sukelia dvejopus padarinius. Be baudžiamajam persekiojimui svarbių procesinių teisinių padarinių (įrodymų surinkimo galimo nusikaltimo išaiškinimui, inkriminavimui ar asmens nuteisimui), ji sukelia civilinius teisinius padarinius asmeniui, kadangi tiesiogiai veikia jį, jo teises ir interesus. Tokiu veikimu yra kontroliuojama ir stebima asmens veikla, kontaktai, komunikacija ar daromas kitoks poveikis. Tai reiškia kišimąsi į privatų asmens gyvenimą, kišimasis neturi būti savavališkas ar neteisėtas. Teisėtai vykdoma pareigūnų ar institucijų veikla turi būti atliekama pagrįstai ir teisėtai“*[196]. Taigi, keliamas retorinis klausimas, ar iš tiesų retrospektyviai kreipęsis asmuo į kriminalinės žvalgybos subjektus dėl esamo reguliavimo negali tikėtis duomenų apsaugos ir privatumo garantijų. Konstitucijos 31 str. 1 d. nurodyta, jog *„kiekvienas žmogus, kuris nėra pripažintas įsiteisėjusiu apkaltinamuoju nuosprendžiu, yra nekaltas“*. Kaip teisingai pastebi R. Merkevičius, *„kalbėti apie kažkokius mistinius nusikaltėlius, kurie kažką gali daryti ar nedaryti, tai yra retorika, neteisinė retorika“*[197]. Šiuo aspektu, verta pacituoti EŽTT išreiškiamą požiūrį byloje *Haralambie prieš Rumuniją*. Pareiškėjas įtarė, kad dėl savo politinių pažiūrų esant komunistiniam režimui šalyje galėjo būti sekamas praeityje. Kreipęsis į atsakingą subjektą dėl informacijos pateikimo, pareiškėjas šešis metus negalėjo gauti jokių duomenų, nes informacija buvo Rumunijos specialiųjų tarnybų archyve. Šioje byloje *„teismas nusprendė, kad valdžios institucijos turi pozityvią prievolę suinteresuotiems*

[196] „Lietuvos Aukščiausiojo 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-210-695/2020)“, infolex, žiūrėta 2022 m. gegužės 2 d., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-210-695/2020 (mruni.eu).

[197] Nemira Pumprickaitė, „Advokatas Merkevičius: žmogus turi turėti teisę sužinoti, ar buvo sekamas“, *LRT*, 2021 m. sausio 11d., Advokatas Merkevičius: žmogus turi turėti teisę sužinoti, ar buvo sekamas – LRT.

asmenims suteikti veiksmingą ir prieinamą procedūrą, leidžiančią jiems gauti visą svarbią su jais susijusią informaciją“[198].

Pereinant prie galimų įstatymo pakeitimų, yra akcentuojama, kad paminėtais poskyryje 3. 1. įstatymo projektais kartu buvo siekiama pakeisti ir KŽĮ 5 str. 6 d. Jau analizuotame naujausiame Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 pakeitimo įstatymo projekte (nauja redakcija), teisė gauti informaciją apie vykdytus kriminalinės žvalgybos veiksmus apibrėžiama 5 str. 7d.: *„Asmuo, turintis pagrindą manyti, kad taikant jo atžvilgiu kriminalinę žvalgybą kriminalinės žvalgybos subjektų veiksmai pažeidė jo teises ir laisves, gali apskųsti šiuos veiksmus šio įstatymo 23 straipsnyje nustatyta tvarka“*[199]. Normos formuojamas blanketiškumas nukreipia į Projekto 23 str. detalizuotą apskundimo tvarką. Projekto aiškinamajame rašte detalizuojama: *„patobulintas galiojančio KŽĮ 22 straipsnis (Įstatymo projekto 23 straipsnis), kuriame siekiama stiprinti kriminalinės žvalgybos veiksmų kontrolę aiškiai pabrėžiant, jog generalinis prokuroras ar jo įgalioti Generalinės prokuratūros ar apygardų prokuratūrų prokurorai, kontroliuojantys kriminalinės žvalgybos veiksmų teisėtumą ir koordinuojantys jų vykdymą, turi teisę išreikalauti iš kriminalinės žvalgybos subjekto visą kriminalinės žvalgybos informaciją, surinktą skundą padavusio asmens atžvilgiu (išskyrus slaptųjų dalyvių asmens duomenis), nustatyta aiški kriminalinės žvalgybos koordinavimo ir kontrolės sistema, pagerinta žmogaus teisių apsauga vykdant kriminalinę žvalgybą, sustiprinta teisėtumo kontrolė nustatant, kad skundus dėl galimo žmogaus teisių ir laisvių pažeidimo ir (ar) neigiamų pasekmių atsiradimo netinkamai vykdant Kriminalinės žvalgybos įstatymo nuostatas pirmąja instancija nagrinės Lietuvos apeliacinis teismas, o Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasirinktas kaip galutinė instancija šioms byloms nagrinėti“*[200].

Manytina, kad numatytas projekto reguliavimas yra teisiškai pozityvus ir pranašesnis už esamą. Aiški skundų nagrinėjimo procedūra, aplinkybių visuma, įpareigojanti skundą nagrinėjant teisėją nusišalinti, teismo priimami sprendimai esant asmens teisių pažeidimui, žalos išsprendimo klausimai ir kt. Ypač svarbus aspektas – projekte numatyta galimybė apeliacijai. Pagal esamą KŽĮ 5 str. 9 d. reguliavimą, *„<...> apygardos teismo pirmininko ar jo įgalioto teisėjo sprendimas yra galutinis ir neskundžiamas“*.

[198] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. spalio 27 d. sprendimas byloje Haralambie prieš Rumuniją 86 punktas (Nr. 21737/03)“, hudoc, žiūrėta 2022 m. gegužės 5 d., HARALAMBIE v. ROMANIA - [Romanian Translation] by the SCM Romania and IER (coe.int).
[199] Įstatymo projektas, *supra note*, 144.
[200] Aiškinamasis raštas, *supra note*, 145.

Projekto autoriai 20 str. atkreipė dėmesį ir į kriminalinės žvalgybos asmens duomenų tvarkymo reikalavimus ir procedūras. Po Direktyvos (ES) 2016/680, autoriaus nuomone, KŽĮ nebuvo atlikta jokių pakeitimų asmens duomenų apsaugos srityje. Taigi, Projekto aiškinamajame rašte nurodoma: *„ <...> nustatomi esminiai asmens duomenų tvarkymo reikalavimai, kurie suteiks duomenų subjektams daugiau teisinio aiškumo dėl jų asmens duomenų tvarkymo vykdant kriminalinę žvalgybą, nustatant atvejus, kai duomenų subjektui yra pranešama tik apie tai, kad prašyme nurodytos aplinkybės yra ištirtos, nepateikiant jokios informacijos, iš kurios duomenų subjektas galėtų spręsti apie tai, ar su juo susiję asmens duomenys yra tvarkomi, ar ne, taip pat nustatomi atvejai, kai duomenų subjekto teisės nebus įgyvendinamos dėl jo piktnaudžiavimo“*[201]. Autoriaus nuomone, šiais pakeitimais būtų geriau išlaikomas proporcingumas tarp asmens teisių ir laisvių, ir kriminalinės žvalgybos veikimo slaptų veikimo principų. Tokia išvada daroma, atsižvelgiant į projekte numatytą „nei patvirtinti, nei paneigti“ modelį.

Apibendrinant galima teigti, jog praktika siekiant gauti informaciją iš kriminalinės žvalgybos subjektų KŽĮ 5 str. 6 d. pagrindu visiškai nepasikeitė net ir inkorporavus Direktyvą (ES) 2016/680. Kaip ir iki Direktyvos priėmimo, asmuo, kreipdamasis į teismą, neturi jokių praktinių galimybių pagrįsti teisės gauti informaciją pažeidimą ir atsiranda nepagrįstai nelygiavertėje padėtyje. Informacija, galinti pagrįsti arba paneigti Direktyvos 14 str. įtvirtintų teisių apribojimo teisėtumą ir pagrindus, yra įslaptinta. Taigi, manytina, kad neviešo pobūdžio veiksmų adresatas kriminalinės žvalgybos veikloje neturi jokių praktinių galimybių sužinoti, ar buvo sekamas ir (ar) asmens duomenys yra tvarkomi teisėtai.

[201] Aiškinamasis raštas, *supra note*, 145.

IŠVADOS

Įgyvendinus įvade suformuotus uždavinius ir darbe iškeltą tikslą, galima teigti, kad visi trys darbo ginamieji teiginiai pasitvirtino. Apačioje pateikiamos ginamųjų teiginių patvirtinimą pagrindžiančios išvados:

1. Įvertinus neviešo pobūdžio veiksmų sankcionavimą ir įrodymų gavimą skirtingu įstatymų pagrindu, galima teigti, kad Lietuvos Respublikos baudžiamajame procese neviešo pobūdžio veiksmų samprata gali būti suprantama siaurąja ir plačiąja apimtimi. Siaurąja – neviešo pobūdžio veiksmai numatyti BPK 154, 158, 159, 160 straipsniuose. Plačiąja – veiksmai, kurių reglamentavimas ir sankcionavimo pagrindai numatyti ne tik BPK, bet ir KŽĮ 10, 11, 13, 15 straipsniuose. Neviešo pobūdžio veiksmų išskirtinė požymių sistema leidžia juos išskirti iš kitų procesinių veiksmų ir suprasti juos tik baudžiamajai proceso teisei būdingu pjūviu. Šie veiksmai, pagal savo pobūdį, visada sukelia atitinkamus asmens teisių ribojimus, dėl ko veiksmų taikymas galimas tik selektyvaus rato nusikalstamoms veikoms ir ypač skiriant dėmesį proporcingumo ir teisėtumo principų turinio vertinimui.

2. Atlikus elektroniniais ryšiais perduodamos informacijos kontrolės doktrininę analizę paaiškėjo, kad veiksmus įgyvendinantiems subjektams kyla ne juridinės, bet techninės kliūtys kontroliuoti kriptuotų komunikacijos programėlių turinį esamuoju laiku. Teisminėje praktikoje identifikuotos problemos pasireiškė panaudojant atsitiktinai gautus duomenis kitoje baudžiamojoje byloje ir vertinant su tyrimu nesusijusios informacijos sunaikinimo reguliavimą. Taikant savo tapatybės neatskleidžiančių ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus, praktikoje dažniausiai susiduriama su ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarčiai keliamų aiškumo reikalavimų nepaisymu, provokacija bei ilgos veiksmų trukmės pagrįstumu. Slapto sekimo analizės metu nustatyta, kad teismų jurisprudencijoje tam tikrais atvejais nėra visiškai aiškaus atribojimo tarp „bendrojo pažinimo metodo“ ir slapto sekimo, kaip neviešo pobūdžio veiksmo.

3. Kriminalinės žvalgybos faktinis veiksmų atlikimo ir pratęsimo pagrindas sankcionuojančių teismų ne visada yra patikrinamas atidžiai. Atlikta teisminės praktikos analizė įgalina teigti, kad praktikoje yra stebimi atvejai, kai yra piktnaudžiaujama slaptų veiksmų atlikimu. Prokurorams kreipiantis į neviešo pobūdžio veiksmus sankcionuojančius teismus, faktinis veiksmų sankcionavimo, pratęsimo pagrindas gali būti paremtas tikrovės neatitinkančia informaciją ar būti visiškai abstraktus. Pažymint, jog kartu atlikta kriminalinės žvalgybos subjektų kontrolės

reguliavimo analizė išryškino, kad esamas KŽĮ nedraudžia teikti prašymus priemonių sankcionavimui pakartotinai be jokios kontrolės ar papildomų faktinio pagrindo duomenų.

4. Teisė būti informuotam yra kilusi iš EŽTT jurisprudencijos ir pagal savo pirminę funkciją suvokiama, kaip priemonė užtikrinti teisminės gynybos mechanizmą ir apsaugą nuo galimų piktnaudžiavimo atvejų, taikant neviešo pobūdžio veiksmus. Baudžiamajame procese veikiantis aktyvusis pranešimo modelis, įpareigojantis pareigūnus pranešti apie neviešo pobūdžio priemonių taikymą, BPK 161 straipsnio 1 dalis ir KŽĮ 5 straipsnio 8 dalis šią asmens teisę ne visada užtikrina. Reguliavimo aspektu, BPK 161 straipsnio 1 dalyje numatytas ikiteisminio tyrimo sėkmės interpretavimas prokurorų gali būti aiškinamas per daug plačiai, atidėliojant pranešimo laiką ar apskritai nepranešant be galimybių tokiems pažeidimams išaiškėti, jeigu asmeniui nebuvo pareikšta įtarimų. Kartu teorinės problemos kyla įgyvendinant teisę į teisminę gynybą, gavus pranešimą apie neviešo pobūdžio veiksmų taikymą BPK 161 straipsnio 1 dalyje numatyta tvarka ar sankcionavus neviešo pobūdžio veiksmus, bet faktiškai jų neatlikus. KŽĮ 5 straipsnio 8 dalies reguliavimas teisės būti informuotam įgyvendinimo kontekste pasižymi dar didesne problematika. Normoje numatyti pranešimo kriterijai yra sunkiai įgyvendinami, iš ko seka, kad asmuo apie priemonių taikymą tikriausiai nesužinos niekada.

5. Pagal teisminės praktikos išaiškinimus, informacija apie kriminalinės žvalgybos veiksmų atlikimo faktą yra saugoma Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo nuostatomis. Tokia informacija nagrinėjimo metu nėra tiriama arba jos nėra išreikalaujama. Todėl asmuo, kuriam nėra inicijuotas baudžiamasis persekiojimas ar jis nėra tapęs įtariamuoju, savo argumentus dėl galimai neteisėto kriminalinės žvalgybos subjektų veikimo turi dėstyti remiantis tik subjektyviu įsitikinimu ir prielaidomis.

6. Net ir po Direktyvos (ES) 2016/680 priėmimo asmuo negali patikrinti savo galimai tvarkomų asmens duomenų teisėtumo ir pagrįstumo kriminalinės žvalgybos veikloje.

PASIŪLYMAI

Suformuluotų išvadų pagrindu taip pat galima pateikti šiuos pasiūlymus įstatymų leidėjui:

1) Įtraukti BPK 154 straipsnio 9 dalį išdėstant: *„Susipažinus su ikiteisminio tyrimo duomenimis, įtariamajam ar jo gynėjui raštiškai duomenų sunaikinimo protokole nurodant, kokie duomenys neturi būti sunaikinami, jie nėra naikinami”.* Pateiktas papildymas leistų gynybai ir kaltinimui išgryninti abiem šalims reikšmingą informaciją, kuri padėtų teisminio nagrinėjimo metu nustatyti objektyvią tiesą. Pritaikius elektroniniais ryšiais perduodamą informacijos kontrolę, esamas vienašalis nereikšmingas informacijos sunaikinimo procesas kelia abejones, ar iš tiesų tik nereikšminga informacija buvo sunaikinta.

2) Pakeisti ir papildyti BPK 161 straipsnio 1 dalį išdėstant: *„Asmeniui, kuriam buvo taikoma bent viena šiame skyriuje numatyta priemonė jam nežinant, baigus tokią priemonę taikyti, turi būti pranešta apie ją. Pranešti būtina iškart, kai tai įmanoma padaryti nepakenkiant vykdomam tyrimui, svarbiam viešajam interesui ar asmens teisėms ir laisvėms. Nutraukus priemonių taikymą, asmeniui turi būti pranešama apie jo atžvilgiu įgyvendintus veiksmus ne vėliau kaip per 12 mėnesių. Jeigu po nustatyto termino nedingo pranešimo atidėjimo pagrindai, prokuroras privalo kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją, kuris gali atidėti pranešimo terminą“*. Tokiu pakeitimu yra konkretizuojamos svarbiausios pranešimo ribojimo sąlygos ir panaikinamas „ikiteisminio tyrimo sėkmės kriterijus“. Pakeitimu įvedama ir ikiteisminio tyrimo teisėjo kontrolė. Ši kontrolė konkrečių terminų apibrėžtyje leistų sumažinti nepranešimo riziką asmenims, kurie kito būdo sužinoti apie neviešo pobūdžio veiksmų taikymą, išskyrus pranešimą, neturi. Kartu būtų išvengiama ikiteisminio tyrimo etape pasitaikančio nepagrįstai ilgo nepranešimo BPK 161 straipsnio 1 dalyje numatyta tvarka.

3) Papildyti KŽĮ 10 straipsnio 3 dalį ir 11 straipsnio 3 dalį išdėstant: *„Konspiracijos tikslais, motyvuota nutartis dėl šio straipsnio 1 dalyje nurodytų kriminalinės žvalgybos priemonių atlikimo gali būti priimta bet kuriame apygardos teisme, išskyrus atvejus, kai tuo pačiu klausimu jau buvo atsisakoma sankcionuoti veiksmus, nurodytus 1 dalyje. Tokiais atvejais veiksmus sankcionuojančio teismo teritorialumas nustatomas suderinus su Lietuvos apeliacinio teismo pirmininku ar šio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininku, pateikiant papildomų faktinių duomenų apie priemonių taikymo pagrįstumą“*. Esamas KŽĮ reguliavimas nedraudžia teikti prašymų dėl kriminalinės žvalgybos priemonių pakartotinai bet kuriame apygardos teisme be jokios kontrolės, kas nėra pozityvu iš asmens teisių ir laisvių užtikrinimo perspektyvos ir analizuotų teisminės praktikos pavyzdžių.

4) Pritarti su pateiktais pakeitimais „Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 pakeitimo įstatymo projektui (nauja redakcija)“ 20 str. „Kriminalinės žvalgybos informacijos, susijusios su asmens duomenimis, tvarkymas“ įtraukiant šią nuostatą į esamą KŽĮ reguliavimą (*žr. priedą Nr. 1*.). Papildymu įtvirtinamas „nei pranešti, nei patvirtinti“ modelis subjektui leistų patikrinti su asmens duomenų tvarkymu susijusių procedūrų teisėtumą ir tvarkymo pagrindus, galimai tapus neviešo pobūdžio veiksmų adresatu kriminalinės žvalgybos veikloje. Kartu tokiu papildymu būtų išlaikomas kriminalinės žvalgybos veikimo konspiratyvumas ir svarbių interesų apsauga.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai:

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. sausio 18 d. Konstitucija (infolex.lt).
2. „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“. E - Seimas. Žiūrėta 2020 m. gegužės 5 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841.
3. „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“. Europos Sąjungos Oficialusis Leidinys. Žiūrėta 2022 m. sausio 18 d. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (europa.eu).
4. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. sausio 18 d. https://www.infolex.lt/ta/10708:str1.
5. „Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. sausio 18 d. Kriminalinės žvalgybos įstatymas (infolex.lt).
6. „Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymas“. Infolex, Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. Žvalgybos įstatymas (mruni.eu).
7. „Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. Konkurencijos įstatymas (mruni.eu).
8. „Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. balandžio 27 d. direktyva dėl fizinių asmenų apsaugos kompetentingoms institucijoms tvarkant asmens duomenis nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas arba bausmių vykdymo tikslais ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, ir kuriuo panaikinamas Tarybos pamatinis sprendimas 2008/977/TVR (ES) 2016/680“. Europos Sąjungos Oficialusis Leidinys. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. EUROPOS PARLAMENTO IR TARYBOS DIREKTYVA (ES) 2016/ 680 - 2016 m. balandžio 27 d. - dėl fizinių asmenų apsaugos kompetentingoms institucijoms tvarkant asmens duomenis nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas arba bausmių vykdymo tikslais ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo, ir kuriuo panaikinamas Tarybos pamatinis sprendimas 2008/ 977/ TVR (europa.eu).
9. „Dėl Rekomendacijų dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo, Baudžiamojo proceso kodekso normų taikymo ir kriminalinės žvalgybos informacijos panaudojimo baudžiamajame procese patvirtinimo“. E - Seimas. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. I-383 Dėl Rekomendacijų dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo, Baudžiamojo proceso kodekso normų taikymo ... (lrs.lt).
10. „Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. gegužės 22 d. direktyva dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese“. 2012/13/ES“. Europos Sąjungos oficialusis leidinys. Žiūrėta 2022 m.

vasario 21 d. 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese (europa.eu).

11. „Dėl Rekomendacijų dėl proceso dalyvių susipažinimo su ikiteisminio tyrimo medžiaga patvirtinimo“. E - Seimas. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. I-57 Dėl Rekomendacijų dėl proceso dalyvių susipažinimo su ikiteisminio tyrimo medžiaga patvirtinimo (lrs.lt).
12. „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2014 m. gruodžio 29 d. įsakymas Nr. I-288 Dėl baudžiamojo proceso dokumentų formų patvirtinimo“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 26 d. Dėl baudžiamojo proceso dokumentų formų patvirtinimo (infolex.lt).
13. „Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas (infolex.lt).
14. „Europos 1990 metų konvencija dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo“. E - Seimas. Žiūrėta 2022 m. vasario 22 d. Europos 1990 metų konvencija "Dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, ar... (lrs.lt).
15. „1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos Konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta“. E – Seimas. Žiūrėta 2022 m. vasario 22 d. 1988 metų Jungtinių Tautų Organizacijos Konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir... (lrs.lt).
16. „Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą“. E - Seimas. Žiūrėta 2022 m. vasario 22 d. Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (lrs.lt).
17. „Konvencija dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose, kurią pagal Europos Sąjungos sutarties 34 straipsnį patvirtino Taryba“. E – Seimas. Žiūrėta 2022 m. vasario 22 d. Konvencija dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose, kurią ... (lrs.lt).
18. „Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas“. E – Seimas. Žiūrėta 2022 m. gegužės 2 d. IX-2135 Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas (lrs.lt).
19. „Council of Europe Committe of Ministers Recommendation CM/Rec(2017)6 of the Committee of Ministers to member States on special investigation techniques in relation to serious crimes including acts of terrorism“. Europos Taryba. Žiūrėta 2022 m. vasario 22 d. 1680730408 (coe.int).

20. „Council Resolution on Encryption Security through encryption and security despite encryption“. Europos Taryba. Žiūrėta 2022 m. gegužės 2 d. ST_13084_2020_REV_1_en.pdf.

Lietuvos Respublikos teismų praktika:

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas byloje (Nr. 6/96-10/96)“. LRKT. Žiūrėta 2022 m. vasario 18 d. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta389/content.
2. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. balandžio 18 d. nutarimas byloje (Nr. KT13-N5/2019)“. LRKT. Žiūrėta 2022 m. vasario 28 d. Dėl kriminalinės žvalgybos informacijos panaudojimo tiriant korupcinio pobūdžio tarnybinius nusižengimus - Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (lrkt.lt).
3. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 24 d. nutarimas (Nr. 3/01)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. Konstitucinio Teismo 2003 m. kovo 24 d. nutarimas "Dėl nuteistųjų korespondencijos cenzūros" (infolex.lt).
4. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas byloje (Nr. 8/02-16/02-25/02-9/03-10/03-11/03-36/03-37/03-06/04-09/04-20/04-26/04-30/04-31/04-32/04-34/04-41/04)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 22 d. Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas "Dėl organizuoto nusikalstamumo užkardymo" (infolex.lt).
5. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarimas byloje (Nr. 16/2014-29/2014)“. LRKT. Žiūrėta 2022 m. vasario 25 d. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta24/content.
6. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. sausio 11 d. nutarimas byloje (Nr. 7/99-17/99)“. LRKT. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta314/content.
7. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. liepos 7 d. nutarimas byloje (Nr. 22/2008-31/2008-9/2010-35/2010)“. LRKT. Žiūrėta 2022 m. vasario 29 d. https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta154/content.
8. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. kovo 1 d. nutarimas (Nr. 1/2018)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 26 d. Konstitucinio Teismo 2019 m. kovo 1 d. nutarimas "Dėl teisės kreiptis į apeliacinės instancijos teismą nesinaudojant advokato pagalba" (infolex.lt).

9. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas (Nr. 7/03-41/03-40/04-46/04-5/05-7/05-17/05)“. LRKT. Žiūrėta 2022 m. vasario 26 d. Paieška - Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (lrkt.lt).
10. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. nutarimas (Nr. KT3-N1/2019)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. balandžio 20 d. Konstitucinio Teismo 2019 m. sausio 11 d. nutarimas "Dėl draudimo tuoktis ar sudaryti registruotos partnerystės sutartį tos pačios lyties asmenims, tačiau su kuriuo jis yra sukūręs santykius, savo turiniu atitinkančius šeimos sampratą" (mruni.eu).
11. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-325/2012)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-325/2012 (infolex.lt).
12. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-504/2012)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-504/2012 (infolex.lt).
13. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-174-303/2019)“. E-TEISMAI. Žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d. Byla 2K-7-174-303/2019 - eTeismai (e-teismai.lt).
14. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. K-268-697/2016)“. E-TEISMAI. Žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d. Byla 2K-268-697/2016 - eTeismai.
15. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-57-696/2017)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-57-696/2017. Teismų praktika. 2017, 47, p. 540-554 (infolex.lt).
16. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-303-699/2015)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. birželio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-303-699/2015 (infolex.lt).
17. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-373-303/2015)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo

Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. liepos 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-373-303/2015 (infolex.lt).

18. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-238-139/2015)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-238-139/2015 (infolex.lt).
19. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-90-788/2022)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 28 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-90-788/2022 (mruni.eu).
20. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-85-696/2016)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 28 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-85-696/2016 (mruni.eu).
21. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-8-788/2018)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 28 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-8-788/2018 (mruni.eu).
22. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-285-976/2018)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 28 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-285-976/2018. Teismų praktika. 2018, 50, p. 452-474 (mruni.eu).
23. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-165-648/2021)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 28 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. lapkričio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-165-648/2021 (mruni.eu).
24. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-52-942/2020)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 28 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52-942/2020 (mruni.eu).
25. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-154-1073/2020)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 28 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo

Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. liepos 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-154-1073/2020. Teismų praktika. 2020, 54, p. 641-658 (mruni.eu).

26. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-169-689/2018)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 28 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169-689/2018 (mruni.eu).
27. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-6-1073/2020)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 28 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-6-1073/2020 (mruni.eu).
28. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-8-1073/2021)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 28 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. sausio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-1073/2021 (mruni.eu).
29. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-91/2012)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-91/2012 (infolex.lt).
30. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-79-697/2022)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-79-697/2022 (mruni.eu).
31. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-119-689/2020)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. gegužės 1 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. gegužės 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-119-689/2020 (mruni.eu).
32. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-98/2014)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. gegužės 1 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-98/2014 (infolex.lt).
33. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-7-266-942/2015)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. gegužės 1 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-266-942/2015. Teismų praktika. 2015, 44, p. 364-419 (infolex.lt).

34. „Lietuvos Aukščiausiojo 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje (Nr. 3K-3-210-695/2020)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. gegužės 2 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-210-695/2020 (mruni.eu).
35. „Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. sausio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 1A-17-202/2016)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. sausio 26 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-17-202/2016 (infolex.lt).
36. „Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gruodžio 10 d. nutartis, baudžiamojoje byloje Nr. 1A-579/2014“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 22 d., Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. gruodžio 10 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-579/2014 (mruni.eu).
37. „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gruodžio 19 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-2-453/2018“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 22 d. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. gruodžio 19 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-2-453/2018 (mruni.eu).
38. „Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gruodžio 10 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-141/2012“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 22 d. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gruodžio 10 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-141/2012 (mruni.eu).
39. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. lapkričio 29 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (Nr. 1A-287-654/2021)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 28 d. Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. lapkričio 29 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-287-654/2021 (mruni.eu).
40. „Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 25 d. nuosprendis, baudžiamojoje byloje (Nr. 1A-6-616/2021)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. gegužės 1 d. Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. vasario 25 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-6-616/2021 (mruni.eu).
41. „Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 26 d. nuosprendis, baudžiamojoje byloje (Nr. 1A-32-495/2018)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. gegužės 1 d. Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. kovo 26 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-32-495/2018 (infolex.lt).
42. „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų 2016 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 1S-182-1020/2016)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 22 d. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-182-1020/2016 (infolex.lt).
43. „Vilniaus apygardos teismo 2019 m. birželio 12 d. nutartis atmesti skundą (Nr. PK-906)“.

44. „Vilniaus apygardos teismo 2011 m. kovo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 1K-138-172-2011)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. kovo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1K-138-172-2011 (infolex.lt).
45. „Šiaulių apygardos teismo 2018 m. balandžio 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje (Nr. 1A-112-744/2018)“. E-TEISMAI. Žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d. https://eteismai.lt/byla/248294265600949/1A-112-744/2018.
46. „Kauno apygardos teismo 2018 m. liepos 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 1A-478-383/2018)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 26 d. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. liepos 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-478-383/2018 (infolex.lt).
47. „Kauno apygardos teismo 2015 m. kovo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 1S-486-593/2015)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 26 d. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-486-593/2015 (infolex.lt).
48. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. spalio 20 d. nutartis (Nr. eAS-636-502/2021)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 26 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. spalio 20 d.nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-636-502/2021 (infolex.lt).
49. „Vilniaus apygardos administracinio teismo 2016 m. gegužės 16 d. sprendimas byloje (Nr. eI-3952-281/2016)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2016 m. gegužės 16 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eI-3952-281/2016 (mruni.eu).
50. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. kovo 26 d. nutartis byloje (Nr. eA-52-1062/2018)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. kovo 26 d.nutartis administracinėje byloje Nr. eA-52-1062/2018 (mruni.eu).
51. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. liepos 1 d.nutartis (Nr. A-1856-438/2015)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. liepos 1 d.nutartis administracinėje byloje Nr. A-1856-438/2015 (infolex.lt).
52. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-375-895/2015)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. liepos 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-375-895/2015 (mruni.eu).
53. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2A-P-2/2009)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 21 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų

bylų skyriaus 2009 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-P-2/2009. Teismų praktika. 2009, 31 (mruni.eu).

54. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų 2017 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-162-303/2017)“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. kovo 29 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-162-303/2017 (mruni.eu).
55. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje (Nr. 2K-77-1073/2020)“. Infolex. 2022 m. gegužės 1 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-77-1073/2020. Teismų praktika. 2020, 53, p. 397-413 (mruni.eu).

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika

1. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. birželio 26 d. sprendimas byloje Weber ir Saravia prieš Vokietiją (Nr. 54934/00)“. Hudoc. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. WEBER AND SARAVIA v. GERMANY (coe.int).
2. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2015 m. gruodžio 6 d. sprendimas byloje Roman Zakharov prieš Rusiją (Nr. 47143/06)“. Hudoc. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. ROMAN ZAKHAROV v. RUSSIA (coe.int).
3. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 1978 m. rugsėjo 6 d. sprendimas byloje Klass prieš Vokietiją (5029/71)“. Hudoc. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. KLASS AND OTHERS v. GERMANY (coe.int).
4. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. birželio 27 d. sprendimas byloje Ekimdziev prieš Bulgariją (62540/00)“. Hudoc. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. ASSOCIATION FOR EUROPEAN INTEGRATION AND HUMAN RIGHTS AND EKIMDZHIEV v. BULGARIA (coe.int).
5. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. vasario 5 d. sprendimas byloje Ramanauskas prieš Lietuvą (Nr. 74420/01)“. LRV-ATSTOVAS-EŽTT. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. EUROPOS TARYBA (lrv-atstovas-eztt.lt).
6. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. liepos 1 d. sprendimas byloje Malininas prieš Lietuvą (Nr. 10071/04)“. LRV-ATSTOVAS-EŽTT. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. MALININAS_2008_sprendimas.pdf (lrv-atstovas-eztt.lt).

7. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. birželio 24 d. sprendimas byloje Milinienė prieš Lietuvą (Nr. 74355/01)“. LRV-ATSTOVAS-EŽTT. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. MILINIENE_2008_sprendimas.pdf (lrv-atstovas-eztt.lt).
8. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. spalio 27 d. sprendimas byloje Edwards ir Lewis prieš Jungtinę Karalystę (Nr. 39647/98 ir 40461/98)“. Hudoc. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. EDWARDS AND LEWIS v. THE UNITED KINGDOM (coe.int).
9. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2006 m. kovo 15 d. sprendimas byloje Vanyan prieš Rusiją (Nr. 53203/99)“. Hudoc. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. VANYAN v. RUSSIA (coe.int).
10. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. rupgjūčio 10 d. sprendimas byloje Kennedy prieš Jungtinę Karalystę (Nr. 26839/05)“. Hudoc. Žiūrėta 2022 m. gegužės 3 d. KENNEDY v. THE UNITED KINGDOM (coe.int).
11. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. gegužės 25 d. sprendimas byloje Centrum för rättvisa prieš Švediją (Nr. 35252/08)“. Hudoc. Žiūrėta 2022 m. gegužės 3 d. CENTRUM FÖR RÄTTVISA v. SWEDEN (coe.int).
12. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. spalio 27 d. sprendimas byloje Haralambie prieš Rumuniją (Nr. 21737/03)“. Hudoc. Žiūrėta 2022 m. gegužės 5 d.. HARALAMBIE v. ROMANIA - [Romanian Translation] by the SCM Romania and IER (coe.int).

Specialioji literatūra:

1. Jurka, Raimundas. „Slaptųjų tyrimo veiksmų procesinės formos darnos aspektai“. Iš *Baudžiamoji justicija ir verslas*, Gintaras Švedas, Jonas Prapiestis, Albertas Milinis, 295-308. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2016.
2. Isabelle, Vladoiu, ir Nasty, Vladoiu. „The Undercover Investigator in the Vision of the New Romanian Criminal Procedure Code“. *SSRN*, (2014): 1-10. The Undercover Investigator in the Vision of the New Romanian Criminal Procedure Code | Vladoiu, Isabelle; Vladoiu, Nasty M. | download (booksc.eu).
3. Panomoriovas, Artūras. „Slaptų tyrimo veiksmų panaudojimo baudžiamajame procese teisiniai reikalavimai bei žvalgybinių veiklų esmė“. Pranešimas konferencijoje BŪTI AR NEBŪTI: Operatyvinės veiklos įstatymo vieta Lietuvos teisinėje sistemoje. Vilnius, 2006. CHJDNDXU.DOC (live.com).
4. Losis, Egidijus. „Procesinės prievartos priemonės baudžiamajame procese“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2010. Microsoft Word - tituliniai.doc (mruni.eu).

5. Goda, Gintaras. „Teisė kreiptis į teismą dėl procesinių prievartos priemonių taikymo“. *Teisė* 98, (2016): 27-40. https://www.zurnalai.vu.lt/teise/article/view/9967/7975.
6. Ažubalytė, Rima. „Privataus asmens gyvenimo ribojimas slaptomis priemonėmis: (ne)kokybiško įstatymo problema“. *Jurisprudencija* 26, (2019): 260-291. https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/5279/4664.
7. Moonen, Toon. „Special Investigation Techniques, Data Processing and Privacy Protection in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights“. *Pace international law review companion* 9, 1 (2010): 97-142. Special Investigation Techniques, Data Processing and Privacy Protection in the Jurisprudence of the European Court of Human Rights (pace.edu).
8. Gediminas Bučiūnas. „Konfidencialumo ir konspiracijos principai baudžiamajame procese“. *Teisės apžvalga,* 11, 1, (2013): 25-38. content (vdu.lt).
9. Jurka, Raimundas, Rima Ažubalytė, Marina Gušauskienė ir Artūras Panomariovas. *Baudžiamojo proceso principai*. Vilnius: Eugrimas, 2009.
10. Bučiūnas, Gediminas. „Slaptas sekimas – tinkamos pusiausvyros paieška tarp visuomenės teisės būti saugia ir asmens teisės į privatumą“. Daktaro disertacija, VDU, 2014. Microsoft Word - Disert projektas VDU leidyklai 2014-09-08_1_.docx.
11. Tarasevičius, Petras „Operatyvinės veiklos ir ikiteisminio tyrimo santykis“. *Jurisprudencija* 49, 41 (2003): 65-75. Operatyvinės veiklos ir ikiteisminio tyrimo santykis | Jurisprudencija (mruni.eu).
12. Panomariovas, Artūras ir Rudzkis, Tomas. „Kriminalinės žvalgybos duomenų panaudojimo baudžiamajame procese problemos“. *TEISĖS PROBLEMOS*, 98, 2 (2019): 97-107. Microsoft Word - TP 2019 2 red D.G..docx (teise.org).
13. Ažubalytė, Rima, Jurka Raimundas, ir Zajančkauskienė, Jolanta. *Baudžiamojo proceso teisė bendroji dalis: vadovėlis*. Vilnius: Registrų centras, 2016.
14. Scaccia, Gino. „Proportionality and the Balancing of Rights in the Case-law of European Courts“. *federalism.it* 4, (2019): 1-34. https://www.sipotra.it/wp-content/uploads/2019/03/Proportionality-and-the-Balancing-of-Rights-in-the-Case-law-of-European-Courts.pdf.
15. Goda, Gintaras, Kazlauskas Marcelis, ir Kuconis Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
16. Gounev, Philip, Bezlov Tihomir, Anton Kojouharov, Ilcheva Miriana, Faion Mois, ir Beltgens Maurits. „PART 3: LEGAL AND INVESTIGATIVE TOOLS“. Iš *Study on paving the way for*

future policy initiatives in the field of fight against organised crime: the effectiveness of specific criminal law measures targeting organised crime, Andrea Di Nicola, Philip Gounev, Michael Levi, Jennifer Rubin, Barbara Vettori, 223-336. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2014. Study on paving the way for future policy initiatives in the field of fight against organised crime - Publications Office of the EU (europa.eu).

17. Goda, Gintaras. *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese*. Vilnius: Registrų centras, 2014.
18. Kaluina, Andrius. „Teisės normos struktūra“. Iš *Teisės teorijos įvadas*, Linas Baublys, Ernestas Spruogis, 1-367. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
19. Jurka, Raimundas. „Provokacija kaip priemonė renkant įrodymus baudžiamajame procese“. *Jurisprudencija* 20, (2013): 217-243. Provokacijos formos renkant įrodymus baudžiamajame procese | Jurka | Jurisprudencija (mruni.eu).
20. Gutauskas, Aurelijus. „Kriminalinė žvalgyba ir privatus žmogaus gyvenimas“. *Teisė 113*, (2019): 8-26. Kriminalinė žvalgyba ir privatus žmogaus gyvenimas | Teisė (vu.lt).
21. Birmontienė, Toma. „Įstatymai. Seimo statutas“. Iš *Lietuvos konstitucinė teisė*, Saulius Katuoka, Antanas Marcijonas, 74-81. Vilnius: Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas 2002.
22. Swire, Peter. „From real-time intercepts to stored records: why encryption drives the government to seek access to the cloud“. *International Data Privacy Law* 2, 4 (2012): 200-206. From real-time intercepts to stored records: why encryption drives the government to seek access to the cloud | International Data Privacy Law | Oxford Academic (oup.com).
23. Gegeshidze, Tamar. „Monitoring of Internet Communications in Criminal Proceedings“, *Journal of Law (TSU)* 1 (2019): 109-126. Law Journal Library - HeinOnline.org
24. S. Corn, Geoffrey ir Brenner-Beck Dru. „Going Dark : Encryption, Privacy, Liberty, and Security in the Golden Age of Surveillance“. Iš *Cambridge Handbook of Surveillance Law*, David Gray, Stephen E. Henderson, 330-371. England: Cambridge University Press, 2017.
25. Belevičius, Linas. „Procesinių prievartos priemonių teisėtumo ir jų taikymo metu gautų įrodymų leistinumo probleminiai aspektai“. Iš *Baudžiamasis procesas: nuo teorijos iki įrodinėjimo (prof. dr. Eugenijaus Palskio atminimui)*, Aurelijus Gutauska, Armanas Abramavičius, Simona Mesonienė, Algimantas Čepas, 325-360. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.

26. De Hert, Paul ir Boehm Franziska. „The Rights of Notification after Surveillance is over: Ready for Recognition?“. Iš *Digital Enlightenment Yearbook 2012*, Jacques Bus, Malcolm Crompton, Mireille Hildebrandt, George Metakides, 19-39. Amsterdam: IOS PRESS, 2012. 1 (kit.edu).

Kiti aktualūs šaltiniai:

1. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos informacijos ir komunikacijos departamento tyrimų skyrius. „Asmenų informavimo apie jų slaptą sekimą reglamentavimas ES valstybėse“. LRS. Žiūrėta 2022 m. kovo 27d., getFile3 (lrs.lt).
2. Lietuvos Respublikos prokuratūra „Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2020 metais ataskaita“. Prokuratūros. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d., Microsoft Word - Prokuraturos veiklos 2020 m. ataskaita (2021-03-01 Nr. 17.9.-1921) (03-30).
3. „Aiškinamasis raštas dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 pakeitimo įstatymo projekto“. E – Seimas. Žiūrėta 2022 m. gegužės 3 d. XIVP-1377 AIŠKINAMASIS RAŠTAS dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 pakeitimo įstatymo projekto (lrs.lt).
4. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 25 d. elektroniniu ryšių tinklais perduodamos informacijos kontrolės, jos fiksavimo ir kaupimo (baudžiamojo proceso kodekso 154 straipsnis, Kriminalinės žvalgybos kodekso 10 straipsnis) taikymo apžvalga“. *Teismų praktika* 43, (2015): 1-53. bpk-154-str-ir-kzi-10-str-apzvalga_isorinis.docx (live.com).
5. Leonaitė, Erika. *Gynybos teisės įrodinėjimo procese*. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2021. Gynybos-teisės-įrodinėjimo-procese-final.pdf (hrmi.lt)
6. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 28 d. Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga“. *Teismų praktika* 27, (2007): 1-53. ab-27-1.doc (live.com).
7. „Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija)“. E – Seimas. Žiūrėta 2022 m. gegužės 2 d. Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija) (lrs.lt).
8. „Aiškinamasis raštas dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 pakeitimo įstatymo projekto“. E – Seimas. Žiūrėta 2022 m. gegužės 2 d. XIVP-1377 AIŠKINAMASIS RAŠTAS dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 pakeitimo įstatymo projekto (lrs.lt).
9. „Teisės departamento išvada dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 5 straipsnio ir 22 straipsnio 2 dalies pakeitimo įstatymo projekto“. E – Seimas. Žiūrėta 2022 m. vasario 21 d. XIIIP-4567 TEISĖS DEPARTAMENTO IŠVADA dėl Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 5 straipsnio ir 22 str... (lrs.lt).

10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos darbo grupės pasiūlymai. „Dėl žvalgybos ir kriminalinės žvalgybos institucijų vidaus ir išorės kontrolės mechanizmo tobulinimo“. LRV. Žiūrėtą 2022 m. vasario 25 d. 1814005_imp_3d8336f20bd74f9405b6cd54815d77c0.pdf (lrv.lt).
11. „Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 5 straipsnio ir 22 straipsnio 2 dalies pakeitimo įstatymo projektas“. E – Seimas. Žiūrėta 2022 m. vasario 26 d. Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 5 straipsnio ir 22 straipsnio 2 dalies pakeitimo įsta... (lrs.lt).
12. „Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 15 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas“. E – Seimas. Žiūrėta 2022 m. vasario 26 d. Kriminalinės žvalgybos įstatymo Nr. XI-2234 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 15 straipsnių pakeitimo įstat... (lrs.lt).
13. Pumprickaitė, Nemira. „Advokatas Merkevičius: žmogus turi turėti teisę sužinoti, ar buvo sekamas“. *LRT*. 2021 m. sausio 11d. Advokatas Merkevičius: žmogus turi turėti teisę sužinoti, ar buvo sekamas - LRT.
14. WhatsApp LLC, Law Enforcement Response Team. „Information for Law Enforcement Authorities”. WhatsApp. Žiūrėta 2022 m. balandžio 7 d. „WhatsApp“ Pagalbos centras - Information for Law Enforcement Authorities.
15. „Lietuvių kalbos žodynas“. LKZ. Žiūrėta 2022 m. vasario 22 d. prevencija – Lietuvių kalbos žodynas (lkz.lt).
16. Skėrytė, Jūratė. „Teisėsaugos sekamų asmenų toliau mažėja, advokatūra šią statistiką vadina niekine“. *LRT*. 2021 m. balandžio 26 d. Teisėsaugos sekamų asmenų toliau mažėja, advokatūra šią statistiką vadina niekine - LRT.
17. Lopata, Raimundas. „Žvalgybos ir jų kontrolė“. *Delfi*. 2020 m. rugpjūčio 7 d. Raimundas Lopata. „Žvalgybos“ ir jų kontrolė - DELFI.
18. Nacionalinė teismų administracija. „Paskelbtas nuosprendis korupcijos byloje“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. gegužės 1 d. INFOLEX.LT > Paskelbtas nuosprendis korupcijos byloje.
19. „Bylos BPK 161 str. 1 d.: Pranešimas asmeniui apie jam taikytas priemones“. Infolex. Žiūrėta 2022 m. vasario 26 d. Infolex.Praktika – Paieška.
20. „Svarstymo eiga“. LRS. Žiūrėta 2022 m. gegužės 4 d. Posėdžiai - Apie parlamento darbą (lrs.lt).
21. „Vyriausybei perduota peticija dėl atsisakymo pateikti informaciją apie taikytas kriminalinės žvalgybos priemones“. LRV-ATSTOVAS-EŽTT. Žiūrėta 2022 m. balandžio 28 d. Vyriausybei

perduota peticija dėl atsisakymo pateikti informaciją apie taikytas kriminalinės žvalgybos priemones » Vyriausybės atstovas Europos Žmogaus Teisių Teisme (lrv-atstovas-eztt.lt).

PRIEDAI

Priedas Nr. 1.

1. Vykdydami šiame įstatyme numatytą veiklą, kriminalinės žvalgybos subjektai renkamus asmens duomenis ir specialių kategorijų asmens duomenis tvarko kriminalinės žvalgybos uždavinių įgyvendinimo, kriminalinės žvalgybos subjektų teisių ir pareigų įgyvendinimo tikslais.
2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodytais tikslais asmens duomenys tvarkomi vadovaujantis Lietuvos Respublikos asmens duomenų, tvarkomų nusikalstamų veikų prevencijos, tyrimo, atskleidimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas, bausmių vykdymo arba nacionalinio saugumo ar gynybos tikslais, teisinės apsaugos įstatymo nustatyta tvarka ir šiuo įstatymu.
3. Kriminalinės žvalgybos informacijos teikimas asmenims gali būti atidėtas, apribotas arba ši informacija gali būti neteikiama, asmenų teisės susipažinti su asmens duomenimis, reikalauti ištaisyti, ištrinti asmens duomenis arba apriboti jų tvarkymą gali būti apribotos visiškai ar iš dalies, atsižvelgiant į tai, ar asmeniui pateikus informaciją ir taip įgyvendinus jo teises, gali būti:
1) pažeisti valstybės nacionaliniai ar visuomenės saugumo interesai;
2) sukelta grėsmė kito asmens gyvybei ir sveikatai;
3) atskleista tarnybos ar valstybės paslaptis;
4) atskleista informacija apie kriminalinę žvalgybą ar detalūs duomenys apie kriminalinės žvalgybos informacijos rinkimo būdus ir priemones, jų taikymo ir (ar) kriminalinės žvalgybos veiksmų atlikimo taktiką, kriminalinės žvalgybos slaptųjų dalyvių tapatybę, jų kiekybinę ir personalinę sudėtį;
5) padaryta žala nebaigtiems kriminalinės žvalgybos tyrimams;
4. Asmuo, pateikęs prašymą susipažinti su asmens duomenimis, turi būti informuojamas raštu, kad jo teisės gali būti įgyvendinamos, neįgyvendinamos arba įgyvendinamos iš dalies bei tokio sprendimo priežastys ir nurodoma jo teisė skųsti atitinkamus veiksmus šio įstatymo nustatyta tvarka. Jeigu tokios informacijos pateikimas yra negalimas pagal šio straipsnio 3 dalį, asmeniui yra pranešama apie tai, kad jo prašyme nurodytos aplinkybės yra ištirtos, nepateikiant informacijos, kuri pakenktų šio straipsnio 3 dalyje nustatytiems ribojimams, ar iš kurios duomenų asmuo galėtų nustatyti, ar jo asmens duomenys yra tvarkomi, ar ne.
5. Asmeniui galima nepateikti jokios informacijos, iš kurios duomenų jis galėtų spręsti apie tai, ar su juo susiję asmens duomenys yra tvarkomi, ar ne, jeigu prašymu yra piktnaudžiaujama. Gali būti vertinama, jog asmuo savo prašymu piktnaudžiauja, kai:
a) prašymu tyčia trikdoma kriminalinės žvalgybos subjekto veikla, siekiant sukelti veiklos sutrikimus;
b) tiesiogiai arba viešai nurodo, jog siekia sukelti kriminalinės žvalgybos subjekto veiklos trikdžius;
6. Sprendimą dėl šio straipsnio 3 dalyje nurodytos informacijos asmenims teikimo, atidėjimo, apribojimo, neteikimo priima ir atsakymą pateikia Kriminalinės žvalgybos pagrindinės institucijos.
7. Jeigu baigus kriminalinės žvalgybos tyrimą kriminalinės žvalgybos informacija apie kriminalinės žvalgybos objektą nebuvo panaudota šio įstatymo 19 straipsnyje nustatyta tvarka, kriminalinės žvalgybos tyrimo metu surinkta informacija apie privatų asmens gyvenimą per 3 mėnesius turi būti sunaikinta kriminalinės žvalgybos pagrindinės institucijos nustatyta tvarka.
8. Kriminalinės žvalgybos pagrindinių institucijų veiksmai ar neveikimas, susijęs su informacijos teikimo asmenims atidėjimu, apribojimu, neteikimu ir (arba) su asmens duomenų tvarkymu kriminalinės žvalgybos uždavinių įgyvendinimo, kriminalinės žvalgybos subjektų teisių ir pareigų įgyvendinimo tikslais, gali būti skundžiami 23 straipsnyje nustatyta tvarka.

ANOTACIJA

Magistro baigiamojo darbo tikslas yra kompleksiškai ir sistemiškai išanalizavus teisinį reguliavimą, teismų praktiką, doktriną, įvertinti slaptųjų tyrimo veiksmų teisinio reguliavimo, sankcionavimo, taikymo ir įrodymų vertinimo problematiką. Pirmoji darbo dalis skirta neviešo pobūdžio veiksmų sampratai, požymių sistemai, paskirčiai bei principams. Antrojoje darbo dalyje analizuojamos reguliavime ir teisminėje praktikoje pasitaikančios neviešo pobūdžio veiksmų formų problemos pripažįstant duomenis įrodymais. Kartu skiriamas dėmesys bendrai neviešo pobūdžio veiksmų formų problematikai, vertinant veiksmų atlikimo faktinį pagrindą. Trečiajame skyriuje dėmesys sutelkiamas neviešo pobūdžio veiksmų nutraukimo stadijai bei asmens teisių gynybos įgyvendinimui.

Darbo metu nustatyta, kad vertinant neviešo pobūdžio veiksmų metu gautus duomenis, visada privaloma įvertinti teisėtumo, proporcingumo turinį bei individualias formų įgyvendinimo taisykles.

Reikšminiai žodžiai: neviešo pobūdžio veiksmai, privatus gyvenimas, proporcingumas.

ANOTTATION

The aim of the master's thesis is to evaluate the problems of legal regulation, sanctioning, application and evidence collection of special investigation techniques after a comprehensive and systematic analysis of legal regulation, case law and doctrine. The first part of the work is devoted to the concept of special surveillance measures, the system, purpose, and principles. The second part of the paper analyzes the problems in regulation and case law in recognizing data as evidence using individual forms of special investigation techniques. At the same time, attention is paid to the general problem of special investigation techniques analyzing the factual basis and control of the sanctioning in criminal intelligence activities. In the third chapter, the focus is on the stage of proper notification after termination of special investigation techniques, and evaluation of the effectiveness of the individual rights protection, possibly becoming the subject special investigation techniques in criminal intelligence activities.

In the course of the work, it has been established that when the data obtained during special investigation techniques, it is always obligatory to assess the content of legality, proportionality, as well as individual rules of implementation, which are mainly detailed in case law.

Key words: special investigation techniques, private life, proportionality.

SANTRAUKA

Neviešo pobūdžio prievartos priemonės baudžiamajame procese

Neviešo pobūdžių veiksmai yra vienos labiausiai asmens teises varžančių, reikšmingų duomenų bylai rinkimo priemonių baudžiamajame procese. Specifiškas duomenų rinkimas (lot. *incognito*), taikant individualias neviešo pobūdžio veiksmų formas ar jas derinant, visada privalo būti pagrįstas išskirtinio būtinumo, teisėtumo ir preciziško individualių procedūrinių taisyklių laikymosi. Veiksmų taikymo subjektams veikiant priešingai, tokie duomenys ne tik kad negali būti pripažinti įrodymais BPK 20 straipsnio prasme, bet ir bendruoju požiūriu mažina visuomenės pasitikėjimą teisėsauga. Ne veltui yra sakoma, kad neviešo pobūdžio veiksmų taikymo intensyvumo statistika visuomenėje gali atskleisti, ar iš tiesų valstybė yra teisinė.

Baudžiamajame procese nagrinėjant individualias neviešo pobūdžio veiksmų formas stebima, kad taikant elektroniniais ryšiais perduodamą informacijos kontrolę, susiduriama su netinkamu atsitiktinės informacijos panaudojimu, nereikšmingų bylai duomenų sunaikinimu ir kriptuotų komunikacijos programėlių kontrolės sukeliamomis problemomis. Savo tapatybės neatskleidžiančių ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir nusikalstamą veiką imituojančių veiksmų probleminiai aspektai pasireiškė dėl provokacijos formų, ikiteisminio tyrimo teisėjo nutarties kokybės kriterijų nesilaikymo ir išskirtinai ilgos veiksmų taikymo trukmės. Slapto sekimo analizė išryškino, kad tam tikri atvejai teisminėje praktikoje verčia abejoti, ar bendrojo pažinimo metodo konstatavimas (lot. *de facto*) nebuvo slaptas sekimas, pažymint ir problemas, kylančias iš neaiškaus faktinio pagrindo sankcionuoti kriminalinės žvalgybos veiksmus ir įžvelgiamą nepakankamą prokuroro kontrolę, kreipiantis pakartotinai dėl sankcionavimo.

Neviešo pobūdžio veiksmų nutraukimo stadijoje taip pat stebimi kritiniai pastebėjimai asmens teisių užtikrinimo srityje. Asmens teisė būti informuotam BPK 161 straipsnio 1 dalyje numatyta tvarka teisminėje praktikoje veikia tik su retomis išimtis. Tam tikrų aplinkybių visumoje apskritai yra abejojama, ar asmuo kada nors sužinos apie neviešo pobūdžio priemonių taikymą iš veiksmus taikančių subjektų. Šis aspektas ypač išryškėja KŽĮ 5 straipsnio 8 dalies reguliavime. Maža to, net ir priėmus į nacionalinį reguliavimą Direktyvą (ES) 2016/680, asmuo galimai tapęs kriminalinės žvalgybos subjektu, negali patikrinti privatumo suvaržymo pagrindų ir asmens duomenų tvarkymo pagrįstumo.

SUMMARY

Non-public coercive measures in criminal proceedings

Special surveillance measures are one of the most human rights restricting tools to collect evidence in criminal procedure. Specific evidence collection using individual special investigation techniques and acting *incognito* always must correspond with legality, proportionality, and precise procedural rules fallowing. Subjects working otherwise, not also evidence can‘t be used in the criminal process but also affects society‘s trust in criminal institutions. That is saying that special investigation techniques intension statistic in society reveals the true rule of law.

Examining individual forms of special investigation techniques, it has been established that the interception of communication transmitted by electronic means encounters the problems caused by the use of inappropriate random information, destruction of insignificant data, and control of encrypted communication programs. The problematic aspects of covert investigation activity and acts imitating a criminal offense were due provocation forms, the non-compliance with the quality criteria of the pre-trial judge's ruling, and the exceptionally long duration of the actions. The analysis of covert surveillance has shown that certain cases in case law cast doubt on whether the finding of a general method of cognition is not *de facto* covert surveillance. Noting the problems arising from the unclear factual basis for sanctioning criminal intelligence actions and the insufficient control of the prosecutor when re-applying.

Moving to the stage of termination special investigation techniques that is clear that the rights and guarantees of a person must be ensured in it, however the assessment is critical in certain aspects. The right to be notified by procedure provided in Paragraph 1 of Article 161 of the CCP in judicial practice operates only with rare exceptions. Under certain circumstances, it is generally questionable whether a person will ever know of the application of special investigation actions from the entitled subjects. This aspect was especially highlighted in the work when revealing the regulatory problems of Article 5 paragraph 8 of the Criminal Intelligence Act. Moreover, it has been established that even after the adoption of Directive (EU) 2016/680 into national regulation, a person who may have become the subject of criminal intelligence actions cannot verify the grounds for restricting privacy and the validity of the processing of personal data.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2022-05-15

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Mykolo Romerio Teisės mokyklos, Baudžiamosios teisės ir kriminologijos studijų programos studentas Henrikas Kulnys patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Neviešo pobūdžio prievartos priemonės baudžiamajame procese“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

Henrikas Kulnys